

XV. ÉVFOLYAM
1925

Augusztus.
MEGJELENIK
MINDEN-HÓ-
KÖZEPÉN.

ARTS ES IROVÓ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁRS-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT.

MAGYAR KÖNYVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG MUNKÁI SZERKESTI

ÉS DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN

SIRKÖVEK

TELEFON: J. 59-61.

מזכרה

PFEIFER ÉS HESZKY

KŐFARAGÓMESTEREK

BUDAPEST, X. KERÜLET, KOZMA-UTCA 7.

UJTEMETŐ, VILLAMOS-MEGÁLLÓ.

IZR. FIUNEVELŐÖTTHON

BUDAPEST, IV. KOSSUTH LAJOS UCCA 11, I. EMELET (FŐBEJÁRAT)

Elsőrangú, modern, hygienikus

Megbízható kóser internátus

Néhány hely fentartva legjobb vidéki zsidó családok gyermekei számára

Felvételnek fővárosi bejáró növendékek is

Kivánságra — e lapra való hivatkozással — tájékoztatást küld az igazgatóság

FACSILLÁROK
ÁLLÓLÁMPÁK
FALI KAROK

ASTRA
KÉLER ÉS NÁDOR

MŰVÉSZIEK
TARTÓSÁK
OLGSÓK

TELEFON FACSILLÁR MŰHELY 161-55.
NAGYMEZŐ-U. 52. TELEFONKÖZPONT MELLETT.

Verő Adél internátusa Alapítási év 1901.

kapcsolatban modern leányiskolákkal

Korlátolt létszám. Egyéni nevelés. Gondos felügyelet. Intenzív idegennyelvoktatás. Zene. Tánc. Torna. Szabás-varrás. Gyakorlati háztartástan.

ששון אדל. ellátás.

BUDAPEST, VI., GYAR-UTCA 1. SZÁM.

DR. RÉH BÉLA

Elektromágneses gyógyintézete az összes modern villamos és sugaras gyógy módokkal

Fájdalommentesen gyógyít:

Idegességet, álmatlanságot, fejfájást, szédülést, fülzúgást, nagyothallást, idegzsúbat, ischiást, bénulásokat, gerinc-, szív-, gyomor- és bélbajokat, ágybavizelést, hajhullást, köszvényt, ütőérelmeszesedést, rheumát.

VII., Vilma királyné-út 11/13.

Telefon: József 26-24.

Kérjen prospektust!

Meinl-kávé

TAKARITSON VAMPYR PORSZIVÓVAL!

Díjtalan bemutatás kérhető

Unió Magyar Villamossági R.-T.

városi üzletében

Budapest, VI., Andrássy-út 15. — Telefon: 40-49

REKLÁMÁRAINK HIRDETÉSÜNKRE VALÓ HIVATKOZÁSSAL:

Ebédlo-csillárok 4+1 lg.	900.000 K-tól	Villamos főzőlap	125.000 K-tól
Hálószoza-csillárok 3+1 lg.	600.000 "	" főzőedény 1 lit.	180.000 "
Hálószoza-ampolnák 1 lg.	160.000 "	" testmelegítő	160.000 "
Éjjeli lámpák bronzból selyemernyővel	150.000 K	" szivargyújtó	170.000 "
Villamos vasaló	180.000 K-tól	" izzólámpák	10.000 "

Főzőkészülékeinkre 1 évi garancia. | Selyemernyőket hozott anyagból is készítünk.

ERDŐDI ÉS NEUMANN

BUDAPEST, VI., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 27. SZ.

TELEFON: 103-82.

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA BUDAPEST, VI., RÉVAY-U. 14

Felelős szerkesztő és kiadó: Előfizetési ára egész évre: 300.000.— korona. A kiadóhivatalért felelős: Dr. PATAI JÓZSEF. Megjelenik havonta. Telefonszám 199-55 VIRÁG GYULA, igazgató

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

TIBERIAS. (Wolf Sándor Wien felvétele.)

Beilage des Mult és Jövő.

À Mult és Jövő 1925 évi augusztusi műmelléklete.

Supplément de Mult és Jövő.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XV. ÉVF., 1925. AUGUSZTUS

DR. VIDOR IMRE: MODERN ZSIDÓ

modern zsidó akkor született, amikor őse az emberi jogok nemes borától megittasodva először fejtette le kaftánjáról boldogan a sárga foltot és dobta sutba fejéről a csúcsos süveget. Amikor a gettó dohos, szűk sikátorából kivonulva, először szívta tele szomjas tüdejét szabad levegővel és mámorosan a szabadság, testvériség, egyenlőség gyönyörűen hangzó jelszavától — mondjuk: eszméjétől — nagy nekibuzdulással felindult, hogy meghódítsa a széles, nagy világot, amely — hitte — nyitva áll előtte. És nekiesett ennek a munkának mohón, falánkul, mint a kiéhezett koldus a hirtelen elébe táruló, ételekkel dúsan megrakott asztalnak. Pedig az éhes koldus ilyenkor rendszeren el szokta rontani a gyomrát....

A levetett sárga foltot csakhamar követte a kaftán. Az eldobott süveget a csavarmenetes halántéktincs. Az ódon testi ruhákkal együtt lomtárba került sok lelki ruha is és egyetlen évszázad sem kellett: ime előttünk áll készen megformálva, testileg, lelkileg átalakulva a modern zsidó. Talán nem is modern, nem is zsidó. De mert ezt a nevet vette fel evolúciója szent keresztségében, hát mi se vitassuk el tőle.

Hogy kitapogathassuk ezt a lelket a zsidósággal, a világgal és önmagával való viszonyában, hogy közelebb férközhessünk hozzá, gyors lépéssel végig kell szaladnunk azon a történelmi úton, amelyen a régi zsidóság lelke kialakult.

Az államot alkotó és nemzeti életét élő zsidóság első nagy katasztrófáját időszámításunk előtt 722-ben Samaria elfoglalásával szenvedte el. A győzedelmes hódító Izrael lakosságának előkelőit asszír és méd városokba hurcoltatta és helyükbe idegeneket telepített. A hazában csak a földet művelő paraszt nép maradt, de nemzeti létét fentartani képtelen volt. Az északi tíz törzs — a városi és előkelő osztály — a száműzetésben összekeveredett új környezetével. És néhány generáció múlva teljesen eltűnt, megszűnt zsidó lenni. Ezzel Izrael népi története befejeződött.

586-ban ugyanaz a sors éri Jeruzsálem lerombolásával Judeát. De míg Izrael a száműzetésben letűnt a történelem színpadáról, Judea, az addig figyelemre is alig méltatott kis nemzet „a világtörténelem leghatalmasabb tényezői közé” emelkedett. A nemzeti élet a babiloni fogságban nemcsak hogy nem gyöngült, hanem folyton erősödött. Kautsky megállapítása szerint ez az állam nélkül való nemzeti élet a zsidóságot olyan néppé tette, amelyhez hasonló még nem volt és egyedüli, magában álló jelenség a történelemben. A fogságban töltött idő nagy változásokat idézett elő a zsidóság lelki világában. A száműzetésben is nemzetként, de parasztok nélkül tisztán városi elemekből álló nemzetként megmaradó zsidóságnak, hogy megélhessen, életpályát kellett választania. Mint legyőzött nép előtt a hivatalnoki, katonai pálya el volt zárva, az ipari foglalkozás a judeaihoz képest összehasonlíthatatlanul fejlettebb viszonyok miatt szintén nem jöhetett számításba. Maradt tehát az egyedül kínálkozó pálya: a kereskedelem. A kereskedelem minden pályák között a legjobban fejleszti az értelmet, a műveltséget, a világot átfogó megértőképeséget. Ennek megfelelően a vallásfilozófia is tökéletesedett, átszellemült, tisztára etikai lett. Ez az átalakulás nyilvánvalóvá lett, amikor a babiloni száműzetés után a hazatérés lehetővé vált és a kereskedővé lett nemzet egy része nem tudott többé a régi hazai viszonyokba beleilleszkedni. A megváltozott politikai helyzet folytán ugyanis a kereskedelmi utak elkerülték Palesztinát, amely állandó háborúk színhelyévé lett. A diaszpóra tehát már ekkor kezdődik. A zsidók régi hazájukba vissza sem tértek, hanem oda vándoroltak, ahol legnagyobb volt a forgalom és gazdagság: a tengerpartokra, Alexandriába és Rómába. Jeruzsálemnek a rómaiak által történt meghódítása azután a zsidó államot végleg megszüntette és a szétszóródást teljessé tette.

És ebben a mai napig tartó állapotban megismétlődött a babiloni fogság történelmi csodája. Egy maroknyi nép, az is szerteszórva az egész világon állam nélkül, egységes anyanyelv nélkül, a nemzetiség minden fontosabb feltétele nélkül megmaradt, fenmaradt és él ma is, egyedül mind-

azok közül a nagy, hatalmas népek közül, amelyek őt legyőzték, elnyomták.

A zsidó nép nemzetiségi eszméjét a babiloni fogság óta a vallás töltötte ki. Ez volt az a csodaszer, amely fenmaradásának alapot, célt, irányt adott. A vallás pótolta mindent, amit más népnél a nemzetiség attribútumai nyújtottak. De ennél többet is adott: erőt a leghallatlanabb gyötrelmek elszenvédésére, reményt, bizalmat, messiástváró hitet, amely a sivár jelent a remélt, áhított jövővel szívárványos híddal összekötötte.

Ha hitét bántották, a makkabeusok harcias vére, halált megvető oroszlánbátorsága buzdult fel ereiben. Ha békében élhetett, bölcs őseinek a tudományok művelésére való készsége, alkotó tehetsége éledt fel benne ujult erővel. Az egyisten hitét elsőnek valló és prédikáló profétaősök lángolása lobbant fel lelkében, világosságot árasztva a sötétség korszakaiban. A szociális elveket intézményesen először megvalósító törvényhozó nép ősi szelleme lázadozott benne, ha igazságtalanságot látott. A hazájától megfosztott, világga bujdosott, igazában elnyomott, üldözött nép beteletlen vágya, panaszló kesergése, a messiási kor eljövételét váró reménye sírt, izzott, dalolt imáiban, irodalmában, tudományában.

Ez az az út, amelyet a zsidó lélek megtett, amíg a modern zsidóhoz ért.

A modern zsidó azután kitepte magát az őseit életben tartó, megtartó, összefoglaló nagy erő hatása alól és alig pár nemzedéken át elszakadt az ősi vallástól. Tette ezt tudatosan és gyakran a tudata alatt lappangó azzal a célzattal, nagy akarással, hogy hasonlónak legyen ahhoz a néphez, amelynek körében otthont talált. Hasonlónak akart lenni hozzá, mert a gettóból kiszabadulva naiv, álmodozó lelkesedéssel azt hitte, hogy beteljesedett a messiási kor, vagy legalább is elkövetkezett annak előhírnöke, amikor ember és ember között különbséget nem a származás, a vallás, a faj, a nemzetiség, hanem egyesegyedül az erkölcsi érték fog tenni. Hitte, hogy a gettóban szőtt évszázados álmai valóra válnak, mihelyt a gettó kapuja ledőlt. Hitte, hogy csak ez a kapu volt az egyetlen akadály a szép álmok beteljesülésének. És alig tett pár lépést a szabad világban, a régi gyűlölet, a régi idegenkedés, a régi ellenszenv kemény falába ütötte bele forró, hevülő, álmodozó, szegény naiv fejét. Felkínálta gazdag, szűz lelkének felgyülemlett dús kincseit, hogy királyi módon pazarul szétossza — és ime: nem kellett azoknak, akiknek kínálta. Azt vágta a szemébe: idegenek vagytok, mások vagytok! Idegen, más a ruhátok, a szokásaitok, idegenek, mások vagytok életmódban, világnézetben, erkölcsben, testben és lélekben! És a modern zsidó nagy felbuzdulásában, hogy rácáfoljon ezekre a „vádakra“, ledobott magáról, kidobott magából mindent, amit benne *zsidós*nak mondottak.

Ezzel megszületett a modern zsidó első eszméje, életiránya: az *asszimiláció*. Felzengett a jelszó a családban, az iskolában, szóval és írásban: legyünk hasonlókká azokhoz, akikkel együtt élünk, együtt dolgozunk, együtt sírunk és együtt nevetünk! Fordítsuk meg a szavak rendjét, ne legyünk többé francia, német, magyar zsidók, hanem legyünk zsidó magyarok, zsidó németek, zsidó franciák!

És megindult vígan, nagy igyekezettel, lelkesedéssel, rajongással az asszimilációs folyamat. A végeredmény az volt, hogy a modern zsidó teljesen hátat fordított ősei vallásának. Valahogy úgy járt vele, mint a kövér váradi basa a félhold dicsőséges ragyogása idején. Lóra akart ülni a nagytestü basa, de túltengő súlypontja nem engedte. Hát nagyot fohászzkodott Allahhoz, segítené fel a lóra. Neki is iramodott nagy lendülettel, fel is jutott a lóra, de olyan nagy volt a „*svung*“, hogy a másik oldalon lefordult róla. Amikor feltápászkodott a földről és újra nekifohászzkodott, óvatosságból már igyen imádkozott: „Segíts Allah, de ne olyan nagyon!”

Hát a modern zsidó is túlnagy lendületet vett az asszimilációhoz. A szombati cigarettától kezdve a karácsonyfa felállításáig megtett mindent, hogy a különbözőséget megszüntesse, hogy a töle idegenkedők magukkal egyformának tartsák. Revízió alá vette a vallás 613 parancsát és abból 614-et elvetett. Józan észkokokkal bizonyította magának és másoknak, hogy azok a parancsok tulajdonképpen avult, fölösleges, sőt — legyünk őszinték — kissé kőmikus közigazgatási, egészségrendészeti és más egyéb rendeletek, amelyek — lássa — jók lehettek pár ezer év előtt egy primitív kultúrájú nomád nép részére, de hát reám — ugye — a modern emberre, aki úgyis tudom, hogy mi az a higiénia, igazán nem vonatkozhatnak. Különben is — ugye — a modern vallásban nem a formások, hanem a lényeg a fő.

És a modern zsidó — mindegyik egy-egy kis fiókvallásalapító — készítette magának egy a saját személyére szabott egyéni vallást, házi használatra. A bibliát eléggé érdekes irodalomtörténeti relikviának tartja, hasonlóknak az Iliászhoz, vagy a Niebelungenliedhez. Ő természettudományi alapon áll és a történelmi materializmus szemszögéből itéli meg a multat. Héberül — gyermekkori emlékeken élösködve — pontozott nyomtatást lassan és hibásan még valahogy betűzget. Az ima szövege azonban — jobban mondva a fordítása — semmi áhítatot nem kelt benne. Avult, unalmas. Az istentisztelet, ha már és amíg van, legyen szép, gyönyörködtető, misztikus, hangulatba ringató.

Kissé torzvonásokban körülbelül ez a modern zsidónak a viszonya a valláshoz. Amikor meg akart szabadulni a *zsidós-ságtól*, elszakadt, a *zsidó-ságtól*.

Amikor pedig ezt a műveletet végrehajtotta,

amikor mindezt magából kioperálta, azt kellett látnia, hogy minden erőlködése, áldozókészsége hiábavaló volt. Az a közvélemény, amelyet a maga részére meg akart nyerni, semmiképpen sem ítélte meg őt kedvezőbben, mint az eldugott falvakban élő és még a kaftánnál tartó hitsorsosait.

Akadtak ugyan olyanok is, akik elismerték a modern zsidó eddigi fáradozásának érdemes törekvését, de ezek a logika törvényei szerint azt követelték tőle, hogy ha már á-t mondott, mondjon b-t is. Fejezze be az asszimilációs munkáját, tetőzze be az elszakadás folyamatát és térjen ki hitéből, hiszen úgysem köti már oda semmi. Igaz, hogy személy szerint ezzel sem nyer semmit, hanem az unokái, azok már mégis talán élvezni fogják nagyapjuk önzetlen lépését, illetve átlépését. És a modern zsidó — pár kevéssé tisztelt kivétellel — ezt az utolsó ugrást mégsem tette meg, sőt hevesen tiltakozott az ilyen felhívások ellen. Miért? Olyan ellentmondásra találunk itt, amely, mint a fény és az árnyék, jól megfér együtt a modern zsidó lelkében. Talán az ősök szelleme, a zsidóság megtett útjának mérföldjelzői tartják elbolyongó lelkét?...

Az asszimilációs mozgalom tehát csődöt mondott. A modern zsidó elvesztette vallását, hitét a zsidóságban és nem kapta meg cserébe azt, amit keresett. A vallással együtt elveszett számára az az alap is, amelyen a zsidóság a diaszpóra kétezer éven át fenmaradását köszönhette. És bizony nem talált mást, amire ráállhatott volna. Olyanná lett, mint a régi hasonlatok kormányátvesztett hajója viharos tengeren.

A régi zsidó a legsúlyosabb megpróbáltatásokat, elnyomást, jogfosztást, lealázást, üldözést, az életveszélyt, a kínhalált el tudta szenvedni, mert volt biztos lelki fundamentuma, megingathatatlan hite a saját maga elhivatottságában. Papi birodalma volt az Örökkévalónak, az egyetlen Istennek, ki őt szemelte ki, hogy szolgáljon neki és hirdesse világszerte eszméjét. De miben higgyen a modern zsidó? Miben találjon erőt, türelmet, bizodalmat, ha az elnyomás, jogfosztás, lealázás súlyos pörölycsapásai éppen úgy és éppen oly sűrűn zuhognak testére-lelkére? Fog-e szenvedni a zsidóságáért, amelyhez vallásban már alig tartozik? Ma még működnek azok a megmagyarázhatatlan, titkos erők, talán valami atavisztikus ösztön, talán csak a „vis inertiae”, amit ma általában zsidó érzésnek szoktunk nevezni és megtartja őket névleges zsidóságukban. De nem fog-e ez az erő is eltűnni, mint ahogy a vallás vonzó deleje megszűnt reájuk hatni?

A modern zsidó lelki tartalma a negáció, a tagadás. Ő az, aki nem hisz abban, amire ősei létüket és a jövőt felépítették. Ő az, aki nem tart meg semmit abból, amiért ősei az életüket is adták. Ő az örök tagadás. De a tagadás nem lehet életprogram. Csak pozitívumon és csak pozitívummal lehet építeni. Negációval, negati-

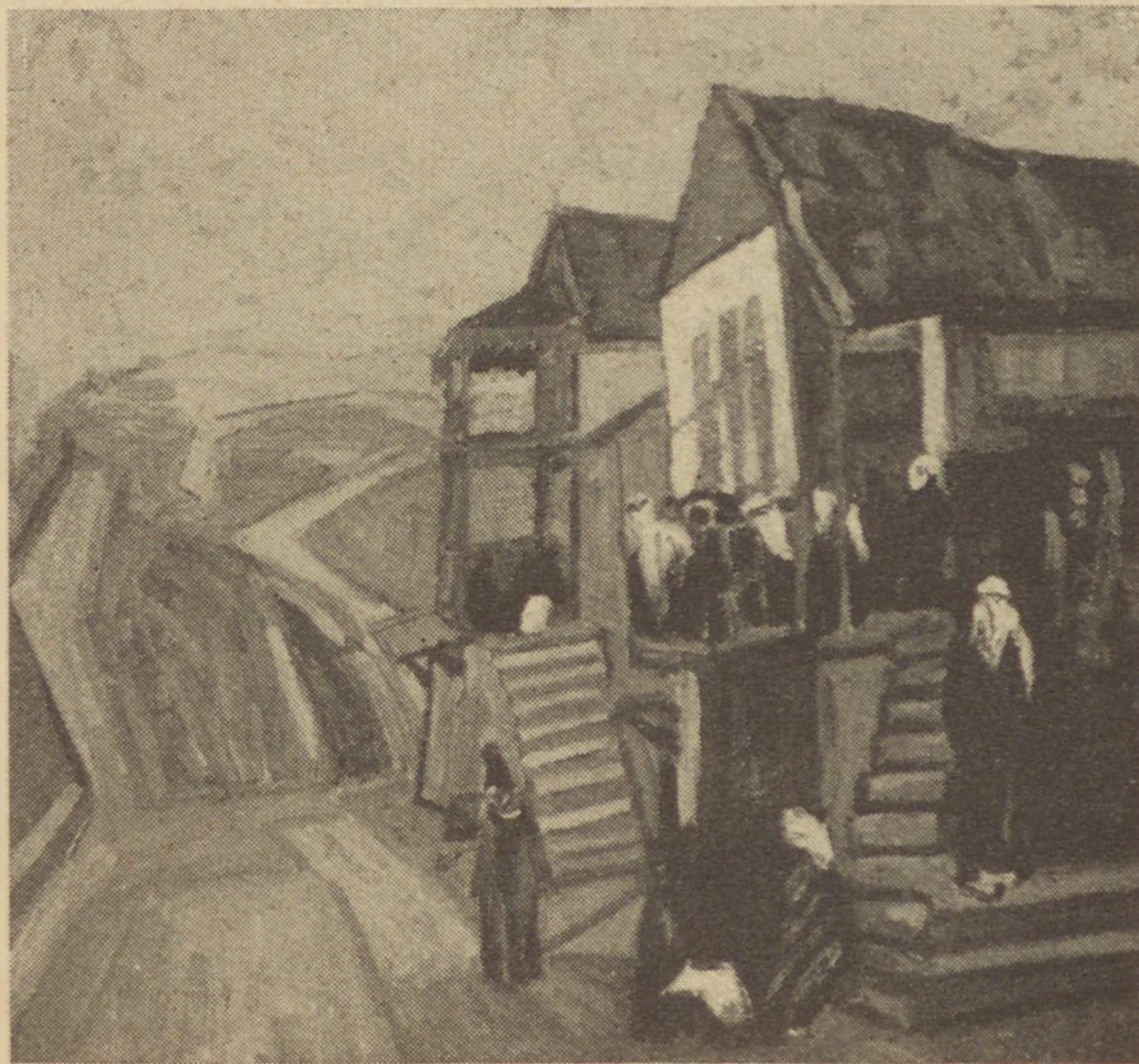
vummal csak a meglevőt lehet lerombolni. Ezt a munkát el is végezte derekasan. De mit emel majd a romok helyébe? A multjából kitepte magát, jövőbe tekintő arca nincs és ezért a jelenben sem talál a lelke biztos nyugvópontot, elhelyezkedési alapot. A modern zsidó lelke iránytalan. Ezért van az, hogy áramlatok kapják és ragadják el, áramlatok, amelyek örvénybe sodorják, vagy alattomos zátonyokra juttatják. A modern zsidó valami nagy sorstragédiát érez csalódott lelkében, ha visszatekint a hiába megtett nagy és nehéz asszimilációs útjára. És ma tétován, céltalanul, iránytalanul áll, nem tudva, merre forduljon most, hová tartson. A háta mögött felégette a hidakat és előtte üres, sötét mélység tátong.

Azok, akik ezt a tragédiát már régebben átérezték, átvérezték, akik kiábrándultak az asszimiláció bűvös varázserejébe vetett hitükből, a szentföldi zsidó renaissance eszméjének megteremtésében, az ősi zsidó kultúra centrumának felélesztésében kerestek és találtak kárpótlást.

Érdekes sorsfordulat ez a zsidóság történetében. A zsidó kultúra felvirágzik. Az eddig csak templomi életet élő héber nyelv világivá lett és új hittel, újult felbuzdulással, a régi nagy lobogással, erős akarással üli diadalát a zsidóság renaissance-a. Hová fejlődik a jövő, ki tudja?

Bárhogy is legyen, a halálra ítélt negáció helyett élni akaró pozitív eszmével töltötték ki az üres, modern zsidó lelket. Irányt, célt, új hitet adtak a céltalan, iránytalan, hitetlen modern zsidó léleknek.

A modern zsidóknak az a része pedig, amely a zsidó renaissance-t is éppen úgy tagadja, negálja, mint a vallást, botorkál sivar útján és senkisémet tudja ma megmondani, hogy hová, merre és — bizony — meddig...

Bencijon Zuckermann: Arab kávéház Jeruzsálemben.

BENCIJON ZUCKERMANN

Kaptuk a következő levelet:

Tisztelt Szerkesztőség! Sietve küldök néhány felvételt Bencijon Zuckermann festőművésznek jeruzsálemi kiállításából, amely itt általános tetszést aratott. Zuckermann nem nagyon rég került ki hozzánk Palesztinába. Ő is lerázta saruiról a diaspora porát és ecsetével Jeruzsálem ihletett énekese lett. Belépett abba a gárdába, amely kőbe faragja, vászonra festi, papírra rajzolja a Szent város szépségét és ezzel nemcsak heroldja, hanem közvetlen részese is leszen a Szentföld felépítésének. Nem akarom ezuttal Zuckermann művészi egyéniségét ábrázolni. Lesz még erre alkalom a Mult és Jövő hasábjain. Nekünk idekűnn különös örömünk maga az a tény, hogy már megvan a lehetősége itt is az igaz művészi sikernek, és talán szabad némi kérkedéssel hozzátenni, hogy nem — erkölcsileg csupán.

Elküldöm azt a képet is, amely a művészt a kiállítás egyik termében mutatja. Talán fotografusi ügyetlenség, hogy nem kapta le a művészt abban a pillanatban, amikor a kiállítást látogató tömeg között áll. Pedig ez annak is lett volna érdekes dokumentuma, hogy milyen tömegek látogatják itt a kiállítást. Elsősorban a mi drága chálucaink, akik a munka szent verejtékét hűtik le a művészet áhítatával. A palesztinai munkás a művészet legáldozóbb rajongója.

Szeretettel köszönti a Mult és Jövő egész szerkesztőségét, igaz hívük

Jeruzsálem, 1925 július.

Avigdor Hameiri-Feuerstein.

Bencijon Zuckermann kiállításának egyik termében a Migdal-Dávidban.

CSERMELY GYULA: A MARANNUS

aragossa városában történt, több mint háromszáz esztendővel ez előtt. Mikor alig volt kedveltebb és tiszteltebb ember a városban, mint Manuel Alcala, a csillagász. Bámulták a tudományát és becsülték, tisztelték egyaránt és jóllehet még aránylag fiatal volt, messze országokba is elterjedt a hite. Büszke volt rá mindenki, aki ösmerte.

S egy bús napon mégis csak megtörtént, hogy fegyveres poroszlók jelentek meg don Manuel házában és elvezették, börtönbe zárták sok szó nélkül.

— Kinek a parancsára? — kérdezte don Manuel Alcala és a válasz erre a kérdésre az volt:

— A főinkvizítor úr szavára.

Don Manuel, a tudós, erre elbúcsuzott hű szolgájától és házatól, mert tudta, hogy már nem látja egyiket sem. Asszonytól, gyerektől nem kellett, hogy búcsút vegyen, mert nem volt.

Több hétig a börtönben sínylődött, mélyen a föld alatt, ablaktalan, levegőtlen cellában, s mikor úgy gondolták, hogy kellőleg már megtört, hogy megtört a testével a lelke is, bírái elébe vezették.

Őt kámzsás ember, arcra húzott csuklyával: ezek voltak bírái a tudósnak.

— Az a vád ellened — kezdte az elnök a beszédet — és bizonyítékaink is vannak, hogy marannus vagy. Vagyis nyilvánosan keresztény, de titokban annál hitbuzgóbb zsidó. Igaz ez, don Manuel Alcala?

Csuklya volt az előlülő arcán, mégis megismerte a vádlott, hogy ki az. Saragossa legrettegettebb embere, a főinkvizítor, don Zalemos. Mert a hangjára már nem húzhat — mint az arcára — csuklyát az ember.

— Igaz ez, don Manuel Alcala? — ismételte az elnök a kérdést és a tudós kemény hangon válaszolt:

— Nem tagadom, igaz, én az vagyok.

— Szerencse, hogy vallottál, így megmenekülsz a kínpadtól, don Manuel. De a máglyától már nem menekülsz meg, csak akkor...

— Főlöské, hogy folytasd — jegyezte meg közbevágva a vádlott. — Ösmerem a feltételt és kijelentem, hogy nem hajlok meg előtte. Nem én vagyok az első s nem én leszek az utolsó, aki feláldozza életét a hitéért. Az én hitem pedig csak Benne van, az Egyetlenben, dicseréssék a Neve.

— Vigyétek! — kiáltotta az elnök. — Holnap ilyenkor, pont ebben az órában, tűzhalállal fogsz bűnhődni vétkeért. Még egy éjszakád van, tehát gondold meg...

— Arra fogok gondolni — felelte don Ma-

nuel Alcalá, — mi boldogság az, hogy vértanuja lehetek a hitemnek. Nem félemlít meg engem a máglya.

Éjszaka, hogy börtönében a földön ült, mert még szék sem volt benne vagy falóca, csöndesen kinyílt az ajtó s egy fáklyás ember lépett a cellába. Miguel y Garcia, Saragossa nagyhírű orvosa, legmeghittebb barátja a tudósnak.

— Hiába volt minden, hogy megmentselek a legborzalmasabb haláltól — suttozta don Miguel y Garcia. — A főinkvizítor hajthatatlan, neked halnod kell. De én mégis csak megmentelek, nesze. E kapszulában méreg van, vedd be s te megmenekülsz a legiszonyatosabb haláltól.

Igy szólt és már el is tűnt a jó barát, de a méreg, amit hozott volt, az ott maradt.

Manuel Alcalá már több megégetésnek volt szemtanuja s így tudta, hogy valóban a legborzalmasabb halál az. Az ősi négy kivégzési mód, a szkiló, a szréfó, a heereg és a chének, másodikként sorolja a megégetést, de valójában ez a legkínosabb. Mikor alattomosan jönnek a lángok, mint tűzből való ágaskodó viperák; előbb ruháját kezdik ki az embernek, azután végignyálják a bőrét piros nyelvükkel; most kajánul visszahúzódnak a tűzkigyók, hogy lássák, mint torzul az arca, mint dülled ki a szeme a vádlottnak; megint megrohanják, összemarják tíz helyen is és lassú kéjjel feketére pörkölik. És puffad a test és serceg az emberhús, de a lélek még sokáig és szívósan ragaszkodik a testhez...

Don Manuel megborzadt. Már ott látta magát a máglyán, már érezte a tűzkigyók marását, már látta, mint feketedik a teste és érezte saját husának füstszagú, kesernyés bűzét... és ott volt a kezében a méreg... egy elhatározás és mindettől megmenekül.

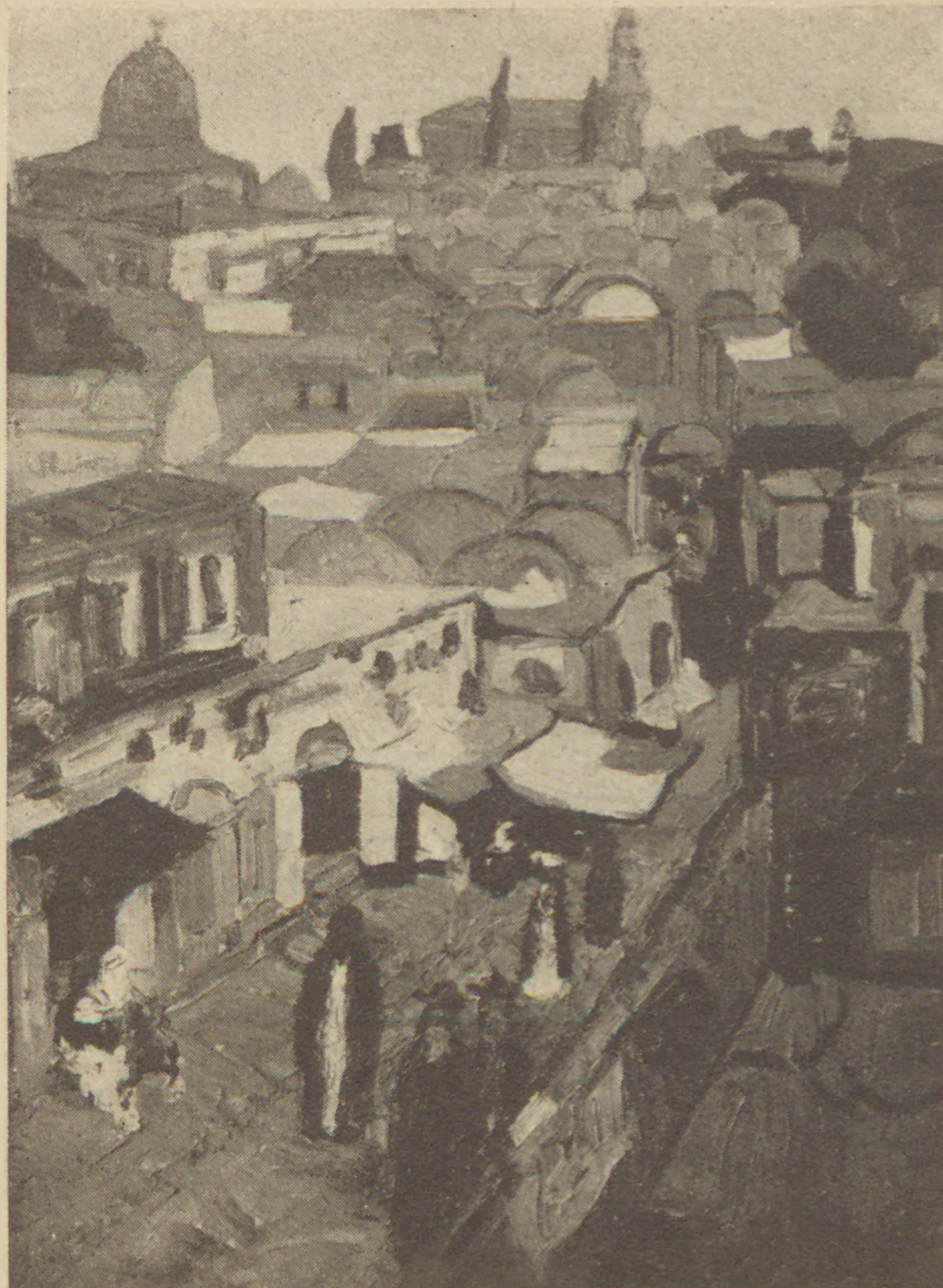
— De nem, nem! Nem kiddus hasém az, ha úgy hal meg hitéért, hogy öngyilkos lesz. Nincs is példa rá az elődök, az ősök közt, hogy csak egy is ilyen megoldáshoz nyúlt volna. Hanem elszántan felléptek a máglyára és úgy túrték a halálos kínokat, hogy himnuszt zengtek: olénu lesábéach...

A máglya, a máglya! A pokoli kínszenvedés, a borzalmak borzalma, a tűzhalál! Visszajöttek a már eltávozott rémek és kétségbeejtették, majd csábították: tedd meg! Ott a méreg a kezében, vedd be. Fél pillanat fele és elvégezte kínok nélkül azt, mit a máglya csak nagysokára végez, a legmegörjítőbb gyötrelmeket okozva. A csábítás erős volt.

— Semá jiszróél! — sóhajtotta a tudós a hitvallást az Egyetlenegy mellett és már-már szájához ért a keze a méreggel, azután észbekapott és felriadt: — öngyilkosság?!

— Hát aztán? — suttozta a méreg. — Így is életedet adod a hitedért. A különbség csak az, hogy kínok nélkül válsz meg az élettől.

— Csak azért sem! — kiáltotta Alcalá. —

Bencijon Zuckermann: Jeruzsálem.

Kínok nélkül váljak meg az élettől? De mondjam én is a zsoltáros királlyal: áfofuni chevle móvesz umcoré seól möcuóni! És ha izenkint, tagonkint ölnek meg, a gyehenna skorpióival, akkor sem!

— A máglya, a máglya! A tekergőző viperák, a tűzből való skorpiók lassú halált oltó lángokból font fullánkja! Pillanatig még rémítették a tudóst, azután koppant valami a földön, a kapszula volt. Eldobta és széttaposta a lábával.

És másnap olyan bátran lépett a máglyára, mintha jegyváltására vagy menyegzőjére ment volna és mikor már nyaldosni kezdték a lángok tűznyelvei, meggyőződéssel kitört belőle a fenséges szó: vöérasztyich li leólom, vöérasztyich li becédék...

A MACHPÉLA-BARLANG BELSEJE.

Donáth Vilmostól, a Budapestről Jeruzsálembé került szerkesztőtől kaptuk a patriarchák ősi sirjának, a Machpéla-barlangnak belső felvételeit, amelyek eddig egyáltalában ismeretlenek maradtak. A mohamedánok tudvalevőleg más vallásúaknak még a belépést sem engedik a barlangba, annál kevésbé lehetett hozzájutni a fényképezéshez. Most Dzsemal pasa lefoglalt levéltárának átvizsgálása alkalmából napfényre kerültek a Machpéla képei, amelyek eddig még nem jelenhettek meg sehol. Az egyes sírhelyeken látható díszítések természetesen későbbi korból származnak.

Somlyó Zoltán: *A dal*

Patai Józsefnek, hálás szeretettel.

*Szivembe — mert az élet így akarja —
belé van dőlve a dac fényes kardja.*

*Derekamra — az élet így kívánja —
csatolva van a dölőfnek acélpántja.*

*Mellemre — mert az élet erre intett —
viperanyelvekből varrattam inget.*

*Nyakamra meg — biz én ki ezt se hagytam —
fekete, sűrű sárkányvért folyattam.*

*S mert erre is kényszerített az élet:
a két tenyerem csalánosan éget.*

*De ó, a szám! A számmal mit tehetnék?
Csak énekel... Bár dörögni szeretnék!...*

Bródy László: *A házam*

*A házamat futóhomokra
épitem.
Szememmel megszépitem.*

*Véremmel habartam a téglát,
elhiszed?
A forgószéllel nem törődöm,
rakosgatom és készülődöm
és örökké építek.*

*Fantáziám, e merész piktor,
festi be.
A mindenség a palettája,
e palettán kínálva várja
a szivárvány hét színe.*

*Csempézett teteje a felhő,
hófehér.
Sok karcsú tornyot tűzök rája,
a földön tán senkise látja,
de azért az égig ér.*

*Kapuja és ablaka tárva-
nyitva áll.
Egy bolond művész játssza váltig
az öröklét melódiáit:
bent a szívem muzsikál.*

*Én itt lakom és nekem itt szép
a világ.
Ti mondhatjátok, ez csak álmom,
a valóságot itt találom
s köztetek: komédiát.*

*A házamat futóhomokba
verem én.
De az enyém! Az enyém!*

BEREGI ÁRMIN: KANIZSA

Messze, messze sötét hegyeken túl, a Kaukázus sötétségén túl, igazi istentiszteletű szent emberek laknak, Ábrahám követői, Simeon és fél Menasse elszakadt törzséből, akik oly hatalmasok, hogy 25 nép fizet nekik adót. (Zsidó rege a X. századból.)

A magyarokkal Magyarországra jött *kazárok* (chozar) nyelvemlékeiről semmit sem tudunk, amint hogy a kazár nyelv is teljesen az ismeretlenbe veszett. Alig egy-két név maradt a kazárok nyelvéből; az írott emlékek már abból a korából valók e nomád és eredetileg a legsötétebb bálványimádásban maradt és később nagyrészt zsidóvá vált néptörzsnek, amikor főbb embereinek (*chagan, kagán*) nevei már bibliai zsidó nevek voltak. *Dulán* volt az első történeti alakjuk, kinek nevét ismerjük, *Sarkel* és *Atel* vagy *Itil* voltak városaik. Eredetileg *chazar* volt a nevük. De a zsidó írók חזר helyett nehogy חזיר (disznó) tévesszék össze, tapintatosan חזיר-תכתבו irtak. Ebből is következtethető, hogy a magyar nyelvbe és a magyar nevekbe héber ortográfiával (kaf), tehát zsidók útján jutott a *kazár* vagy *kozár* név.

Kanizsa és *Kanizsával* összetett helység- és helynevek eredete eleddig teljesen ismeretlen. A legrégebb magyar emlékek a XIII., XIV. és XV. századig nyúlnak vissza és *Kanizsaiakról, Keneseiekről* szólnak, anélkül, hogy sejteni engednék a szó származását. A XIV. századbeli írott magyar nyelvemlékek *Kanizsát*: *Kenesah, Kenisah* nak írják. Az egyes *Kanizsa* helyek vagy *Kenese* helynevek nagyrészt apátságok, kápolnák, kegyhelyek maradványainak emlékét őrzik meg, anélkül, hogy valami történeti folytonosság megőrizte volna napjainkig e helyek sorsa változását.

Erőszakolt etimológiával a *Kanizsa* helynevek a szláv *knyáz* (fejedelem vagy fejedelmi) szóval hozatnak kapcsolatba. Részben azon az alapon, hogy *Kanizsa* és *Kanizsával* kapcsolatos nevű helyek sűrűn fordulnak elő Horvát-, Szlavón-, Dalmátországekban, Boszniában, a volt Északmagyarországon, szóval a szlávok lakta területeken. Mindezekkel szemben teljesen kizártnak tűnik fel a „*fejedelem*”-mel kapcsolatos szókövetkeztetés, ha meggyőződünk arról, hogy a középkorban kivétel nélkül, jelenkorban pedig a legtöbb „*Kanizsa*” — Nagykanizsát kivéve — jelentéktelen fészkek, amiknek fejedelmi rezidenciához semmi közük. De meg annyi a *Kanizsa*, hogy ugyanannyi fejedelmi székhelyet még az ókori keleti államok sem tüntetnek fel, ahol pedig minden városnak megvolt a maga „királya.” Még ez esetben is mind más nevet adtak volna a *knyázok* székhelyüknek, hogy egymástól megkülönböztethetők legyenek. A történelem azonban azon országokkal kapcsolatban, ahol ily *Kanizsák*, városok előfordulnak, határozottan és

mindig egy-egy hatalmas királyról beszél, nem pedig kis knyáz fejedelmekről. (X. század végén a magyarok fejedelme, 953-ban pedig *Hunu* szláv király, aki két zsidót küldött Kordovába követségbe.)

Ha a Kanizsa szóval összetett nevű helyeknek földrajzi fekvését tekintjük, rögtön szembejön, hogy nemcsak szláv területen, hanem románok, eredetileg bolgárok lakta területen is találunk közülök, továbbá, hogy elszórtságuk és jelentéktelenségük, amellyel mindig a perifériák közelében maradnak, kizárják az uralkodói székhely jellegét. De meg mért kellett volna a szláv területeken fekvő *Knyáz* nevű szláv helységeknek *Kanizsára* „magyarosodniok”, ha *Knyáz* volt a nevük?

A világirodalom „*Kanizsa*” szót vagy ahhoz hasonló helynevet a XV. század utáni magyar történelmen kívül és a magyar helységnévtáron kívül csak *egyetlen helyen* említ és ismer, még pedig *Ibn-Fozlán* a kazárok történetében, ahol ez az *egykorú* történetíró megemlékezik arról, hogy a kazárok kagánja *Babung* városában a mozlimek minaretjét leromboltatta, mert viszont a mozlimek egy „*Khanisáh*”-t rombadöntöttek 921-ben. Egy *Kanizsát*, ami כנישה-nak van írva és amit *d'Hosson* hírneves kutató „*Temple des Juifs*”-nak, zsidó templomnak fordít.

Hogy az arab és héber befolyás alatt álló kazárok a zsidó templomot és így saját állami vallásuk szent helyeit a héber névvel*) talán arabosan כנישה-nak *Kanisának* nevezték, az nagyon valószínű.

A magyarok *Atelkuzut*, ahol a kazárokkal együtt éltek egy darabig, elhagyták és a kazárok egy törzsével, a kabarokkal nyugat felé vonultak. Eljutottak a mai Magyarországra és a fegyvertárs kazárok, kiknek legnagyobb része főleg az uralkodó osztály zsidó hitén élt, ott régebben megtelepedett zsidókat talált. Azokat a zsidókat találták ez elfoglalt területen, akik a Nyugat és Kelet közti forgalmat bonyolították le, akik *Kordova* és *Atelkuzu* közti karavánutakat fenntartották, akik közvetítették *Chasdai* és *József kagán* közti híres levelezést. Ahol pedig zsidók laknak, kivált olyanok, akiket fejedelmek egymáshoz követségbe küldhetnek, azok lakhelyeiken tanházakat, zsinagógákat, templomokat, vagy mint a kazárok *Ibn-Fozlán* szerint mondták, *kanisákat* építettek. Mi sem tételezhető fel természetesebbnek, mint hogy a kazárok, akik e zsidó telepekre eljutottak, nyelvük szerint *kani*-zsának nevezték e templomokat és róluk a telephelyeket. A kazárok után, akik pedig egy-két századig még fennmaradtak az országban, e zsidó telepeket, templomaik, *kanisájuk* után, valami jelzővel kapcsolatban, különféle *kanizsáknak*, *kanisáknak*, *kenesának*, vagy *kenesének* nevez-

*) Keneset, Keneset hagdola.

ték el a magyarok is, akik a kazárokkal és velük együtt a honfoglaló zsidókkal testvéri közösségben éltek.

Az ily elnevezés nem egyedül álló. A keresztény szerzetesházak latin nevével éppen így nevezték el a *Monostorokat* és *Monastirokat*, amelyek ugyancsak nagy számmal található ugyanazon a területen, mint a zsidó *Kanisák*, ékesen tanuskodva a IX. és X. század *pogányai*-nak felebaráti és Magyarországon igazi magyar toleranciájáról.

Ha pedig a *Kanisa* és *Kazár* összetételű helynevek földrajzi fekvését nyomom követjük,*) igen érdekesen állapíthatjuk meg azt a területet, amelyet a honfoglaló magyarok a fegyvertárs kazárokkal együtt a honfoglalás első évtizedeiben bebarangoltak. A zsidó telepeket nem pörkölték fel. A templomaikat nem rombolták le, hanem a valószínűleg szerény „*Kanisákban*” talán együtt imádták a *Láthatatlant*.

Irott emlék nem maradt e barangolásokról, de az a sok *Kanisa* megőrizte egy régi meleg kornak szóemlékét: azét a korét, amelyben vad, pogány, török nép a kazár, ha messze, a *Kazár-tenger* (*Kaspi-tó*) körül megismerte a zsidókat és vallásukat tisztelte és követte, ha itt a messze *Pannóniában* reájuk talált: e tiszteletet kiterjesztette ezekre is és *kanisájukat*, vagy legalább a nevüket megőriztette a késő utókor számára, a fegyvertárs *magyar* nemzet által.

*) *Kanizsa-, Kazár-, Zsidó-összetételű helynevek:* *Kaniza* község Pozsega vármegyében, *Varasd*, *Lika-Krbava* vármegyében. *Kanizadvor* (Zagreb-m.), *Kanizka* (Virovitica). *Kanizsai apátság*, *Kanizsa monostor* (Törökkanizsai járás). *Balaton-Kenese* (Kenese) *Veszprém-m.* *Kenesei hegy*. *Nagykanizsa* és *Kiskanizsa* (Zala-m.). *Kanizsa* (Krassó-Szörény-m.). *Ókanizsa*, *Magyar Kanizsa* (Bácsbodrog-m.). *Törökkanizsa* (Törontál-m.). *Rác-Kanizsa* (Zala-m.). *Kanizsavölgy* (Zala-m.). *Kanizsaberek* (Somogy-m.). *Kanizsahegy*. *Kanizsatanya* (Szatmár-m.). *Kanizsa-tanya* (Szabolcs-megye). *Kasari* (Modrus-Fiume). *Kazár* (Nógrád-m.). *Kazár* (Szabolcs-m.). *Zsidó* (Pest P. S. K. K.-m.). *Zsidi* (Győr-m.). *Zsidahegy* (Vas-m.). *Zsidány* (Zsidó) (Vas-m.). *Zsidlovó* (Zólyom-m.) *Zsidó* (Baranya-m.). *Zsidó-malom* (Veszprém-m.). *Zsidó* (Somogy-m.). *Zsidó* (Gömör Kis-Hont). *Zsidóduna* (Bácsbodrog-m.). *Zsidófa* (Baranya). *Zsidóhegy* (Fejér-m.). *Zsidóártástanya* (Fejér-m.). *Zsidókalap* (Fejér-m.). *Zsidóvár* (Krassó-Szörény-m.). *Zsidovin* (Krassó-Sz.-m.). *Zsidovszke* (Nyitra-megye). *Zsidve* (Kisküküllő-m.).

Márkus Imre önarcképe.

MÁRKUS IMRE

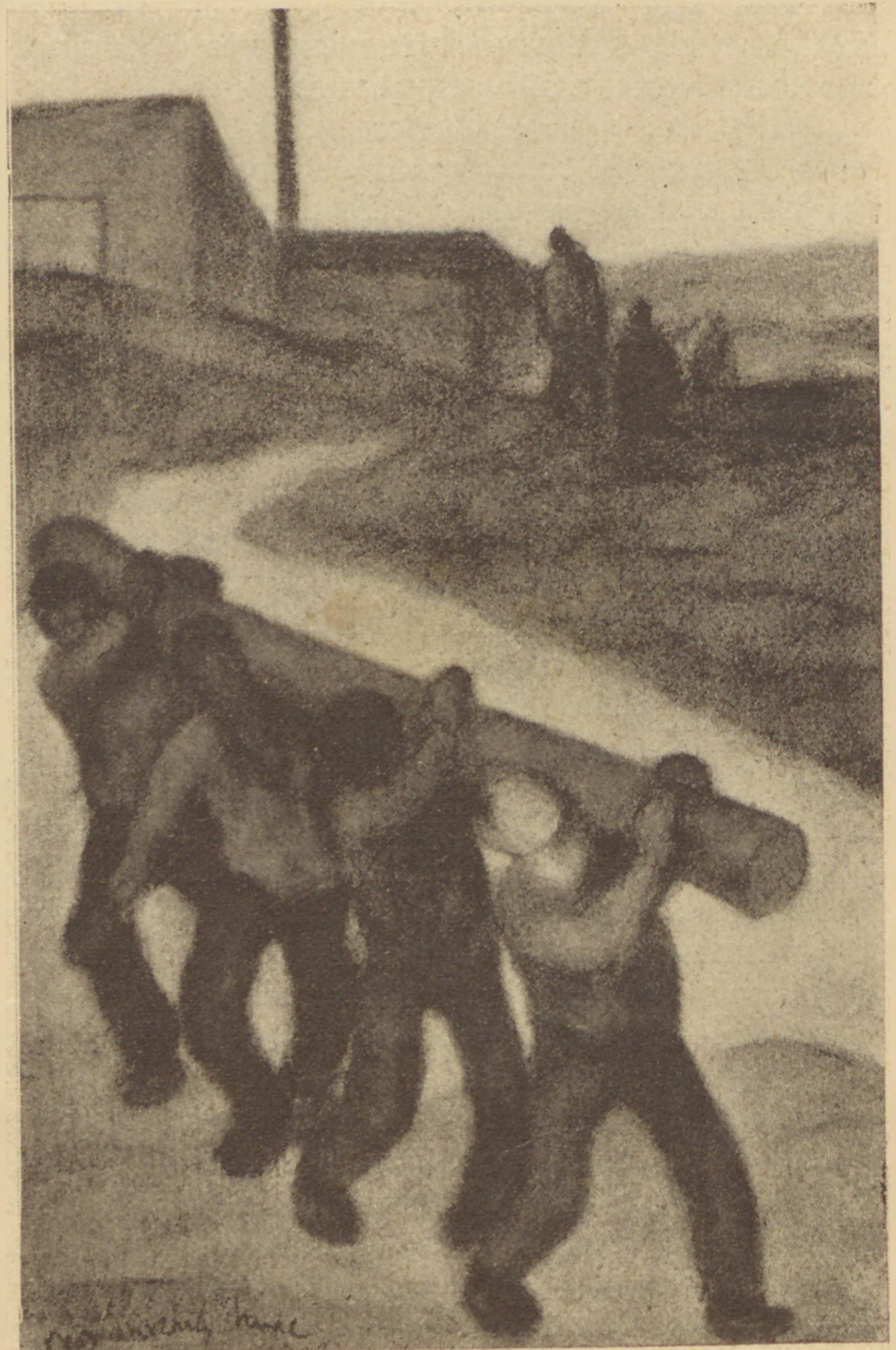
Magyar-Mannheimer Gusztáv hívta föl reá a Mult és Jövő figyelmét. Szerinte már rég érdemes lett volna foglalkoznunk ezzel a művésszel, aki csendes visszavonultságban önmagába mélyedve tiszta, benső művészi meggyőződéssel dolgozik, nem törődve külsőségeket hajhászó kollégák zajos sikereivel. Magyar-Mannheimer mester meleg ajánlása elegendő volt, hogy azonnal érintkezést keressünk Márkus Imrével. Fanatikus fiatal embert sejtettünk Magyar-Mannheimer szavai mögött és megismerkedtünk egy ötven éves komoly, érett művésszel, akinek gondok és küzdelmek mély barázdákat vontak arcába, homlokába, életébe. De ezek a gondok és küzdelmek csak elmélyítették pikturáját és még közelebb hozták a lelkét a munkában görnyedő roskadó emberhez, akinek fölemelése és megváltása volt a zsidó próféták örök ideálja. Márkus Imre a kenyérért küzködő, verejtékező meggyötört ember festője lett. Megihletti a zsidó életnek is egy-egy poétikus mozzanata, de még „Bar-Micva“ című képén is a zsinagógában görnyedten ülő fáradt emberek érdeklik leginkább.

— Hogy meséljek valamit magamról? — mondja Márkus Imre. — Az életem nem volt vig epizódok sorozata! Aradon születtem és tíz éves koromban Pestre kerültem litografus-inasnak a Posner-nyom-

dába. Este rajzolni tanultam Gerhardt Alajosnál, aki művészi pályára biztatott. Közben megismerkedtem Magyar-Mannheimer Gusztávval, aki Münchenbe küldött Hollósyhoz. Az akadémián kitüntetéssel végeztem.

— Hogy vannak-e zsidó emlékeim? Münchenben sok érdekes orosz zsidó volt a kollegám, köztük *Glitzenstein* szobrász, aki csakhamar világhírré tett szert. Vele együtt szoktunk eljárogatni Perles és később Werner rabbi házába, ahol sok gyönyörű zsidó ünnepnek voltunk részesei. Egy őszi napon haza térve műtermembe, háziasszonyom azzal fogadott, hogy „művész úr, a zsidó hitközség egy szekér fát küldött télire, hogy dolgozhasson“. Ilyen csudák estek akkoriban — Münchenben. Itt Budapesten az emberek nem hisznek a csudákban és a művésznek sokszor apró-cseprő grafikai munkákkal kell szétforgácsolnia az erejét a mindennapi kenyérért.

— Hogy szoktam-e kiállítani? Hogyne! De komoly törekvésű képeket nem könnyű eladni, különösen tárlatokon, ahol annyi *tetszetős* kép van együtt. „Tetszetős“ kép. Ez kell! Mikor fog még a közönség a képekben komoly *művészetet* keresni? . . .

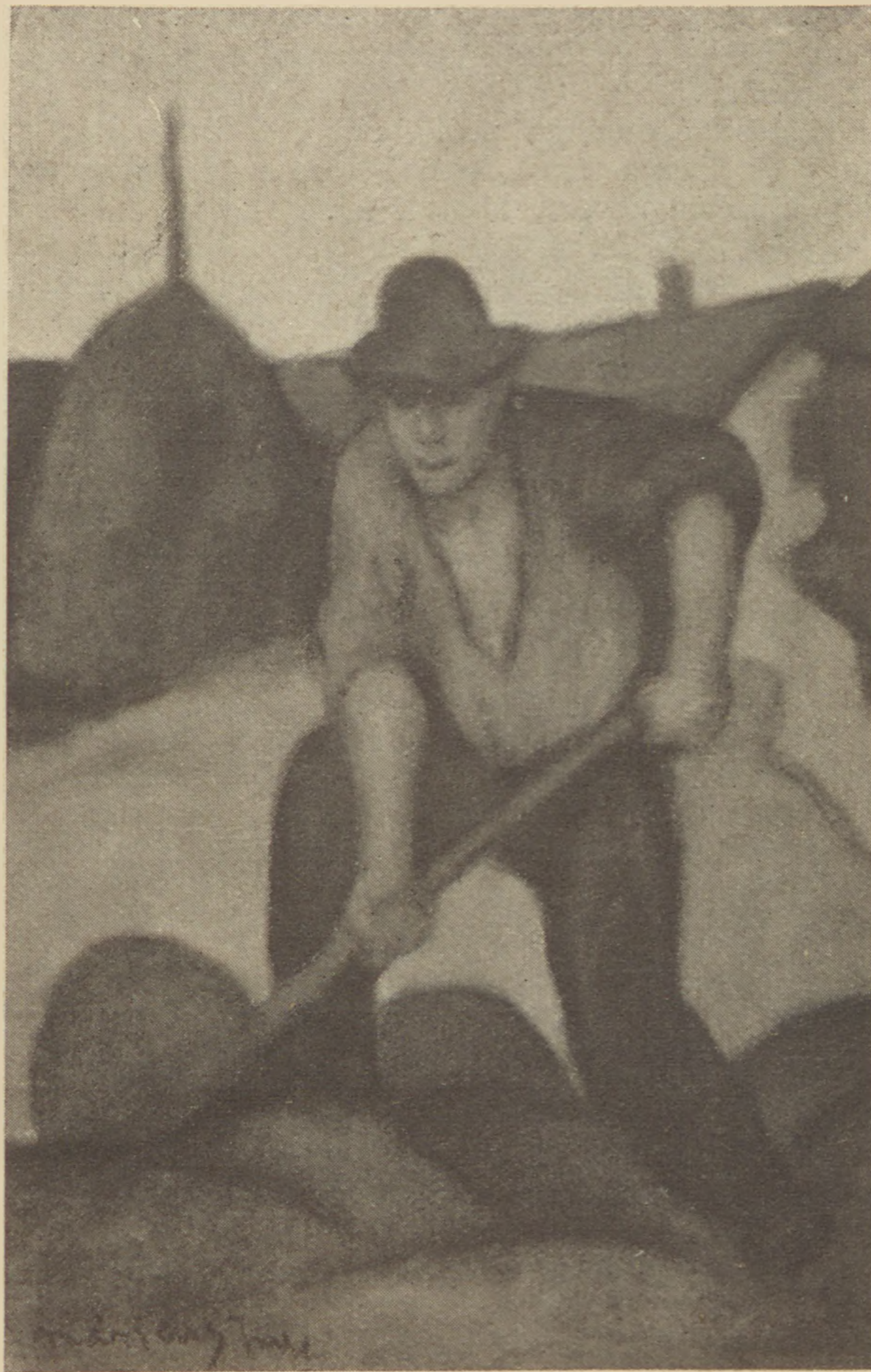
Márkus Imre: Munkások. (Pastell)

HEINE ÉS ROTHSCHILD

A múlt század negyvenes éveinek Párisában egyetlen ember sem állott annyira és oly állandóan az érdeklődés központjában, mint Rothschild James báró, a párisi ház feje. A nagy „finanz-elefánt“, amint Balzac nevezte, nemcsak mérhetetlen vagyonának hatalmánál fogva, de rendkívül érdekes és éppenséggel nem mindennapi egyéniségével is maga köré vonzotta Páris színe-javát. Csak természetes, hogy a rue Lafitte-i palota fényes estélyeiről nem hiányozhatott az olyan népszerű és körülrajongott zseni sem, mint Heine, akinek párisi évei az ünnepeztetés láncolatai voltak. Rothschild báró nemcsak a nagy és világhírű költőt látta Heineban, de elsősorban — mint ő maga nem egyszer mondta — egyik igen kedves és szeretett üzletfelének, a „régis és szolid Heine-ház fejének“ Heine Salamonnak, a mi kedves Heine Salamonunknak unokaöccsét. Valóban kitüntető szeretettel bánt Rothschild a költővel, de ez a kedvesség egyáltalán nem akadályozta meg a „muzsák neveletlen kedvencét“ abban, hogy satirájának csillogó és sebző pengéjét a nagy arany-vadon is ki ne próbálja. A párisi pénzarisztokrácia szalonjaiban csak úgy, mint művészkörökben rengeteg olyan vice és pajkosság története forgott közkézen, amelyet Heine követett el a bankár-báró rovására. De nem egy olyan anekdota is megmaradt, amelyből kitűnik, hogy a halhatatlan költő mennyi őszinte elismeréssel viseltetett dúsgaz-

Márkus Imre: Munkásasszony.

Márkus Imre: Munkaközben

dag barátjának fényes pénzügyi tehetsége iránt, noha mint ő maga bevallotta, nem nagyon tudta megérteni, miben is áll tulajdonképpen Rothschild nagy tehetsége, de azt mégis érezte, hogy „kell benne valami rendkívülinek lenni . . .“

Intim, zavartalan és őszinte szimpátián alapuló barátság volt a költő és a pénzfejedelem barátsága s hogy ilyen lehetett, annak nem utolsósorban Heine uri finnyássága is volt az oka, aki folytonos pénzzavaraire dacára sohasem *kért kölcsönt a nagy pénzbárótól*. „Akarod, hogy nagyurak igazán a barátaid legyenek? — írja egy helyütt Heine — sohasem kérj tőlük pénzt!“

Ez adja magyarázatát annak, hogy a költőnek hosszú ideig *valóban* barátja tudott lenni a sokmillió bankár: Rothschild.

Barátságukat, egymáshoz való viszonyukat semmi sem világítja meg jobban, mint azok az anekdoták, amelyek ránkmaradtak s amelyekből alább adom a legjellemzőbbeket.

*

Egy alkalommal előkelő társaság jelenlétében elmesélte a báró, hogy látott egy folyót, amelynek iszapos szürke vize utálatos volt. Ugyanez a folyó pedig a forrásánál még kristálytisza és üde vizű.

— Hja! — mondotta Heine, száraz és félhalk hangon — az ön atyjaura is igen derék ember volt, báró úr . . .

A báró, nem vette észre ennek a megjegyzésnek nem is éppen rejtett élet, csak a vendégek haraptak az ajkukba.

Más alkalommal pedig, mikor a bárói ház egy nagy estélyén a báró feltűnő barátsággal kezelte a költőt, Heine nevetve kiáltott fel:

— Ne beszéljen kérem, ilyen családiasan velem! Még azt fogják hinni az emberek, hogy hasonszörűek vagyunk . . .

Rothschild nagyon büszke volt reneszánsz-stilusban épített és pazar drágaságokkal túlsúfolt palotájára. Ha valaki először volt nála, nem mulasztotta el megkérdezni:

— Comment trouvez-vous mon chenil?

Egy ilyen alkalomnál Heine is jelen volt és félhangon a báró fülébe súgta:

— Tudja ön, hogy chenil kutyaólat jelent?!

— No és?!

— Ön szóval egy kutyaól lakója?! No, ha önnek ilyen rossz véleménye van saját magáról, legalább ne kiabálja ki boldog-boldogtalannak! . . .

Csakugyan Heine, mintha minden alkalmat megragadott volna, hogy a bárót bosszantsa. Csipkelődő kedve nem nagyon nyugodott Rothschild közelében, de tévedés lenne azt hinni, hogy a két ember barátsága mindössze is ilyen egyoldalú apró tűszúrásokból állott. Heine őszintén becsülte a bárót és minden alkalmat megragadott, ha szolgálatára lehetett. Ez pedig elég gyakran előfordult, mert a hatalmas báró nem egyszer volt kitéve hirlapi támadásoknak és mindig Heine volt az, aki ezeket a támadásokat szelleme- sen és fölényesen leszerelte.

Egy esetben például, mikor a különben zsigori bárót ügyes módon ezer frankig adóztatta meg a jótékonyág nevében George Sande az ünnepelet író, Scribe, az akkori idők legnépszerűbb színműírója, nevetve jegyezte meg, látván a báró fanyar némaságát, amellyel lefizette az ezer frankot:

— Hja, nagy fájdalomokra nem talál szavakat az ember!

Hetekig mulattak ezen a megjegyzésen az emberek Rothschild rovására, végigjárta a hirlapokat és végül is egész szállóige lett belőle . . . míg egyszer aztán Heine megsemmisítette.

Heine nem szerette Sribet, nem tekintette tehetséges írónak és mindig nagyon szigorú vagy lekicsinylő módon nyilatkozott róla. Annál jobban feltűnt egy alkalommal, hogy agyba-főbe dicsérte nagy társaság előtt Sribet. Az egyik csodálkozó vendég meg is kérdezte Heinét, hogy mi a magyarázata ennek a változásnak, miért dicséri ennyire Sribet?!

— Ó, egészen nyugodtan dicsérhetem — válaszolt Heine — hiszen biztos vagyok benne, hogy senki sem hitte el amit mondtam.

Most mindenki Sriben nevetett, de Heine még betetőzte ezt a gyilkos viccet:

— Én különben nem tagadom, hogy Scribe halhatatlan . . . ameddig csak él . . . Egy pillanattal sem tovább . . .

Mint rövid időnek előtte Scribe mondását, most Heine megjegyzését adták szájról-szájra. Rothschildnak megvolt az az elégtétele, hogy most ő nevetetett Sriben . . .

Minthogy állandóan a báró közelében élt, természetesen egyszer Heine is kedvet kapott a tőzsdéhez.

De neki korántsem volt olyan szerencséje mint hatalmas barátjának. Egy tőzsdei fekete-péntek után Heine is egész csinos tőkét veszített el a tőzsdén. Pénzét elvesztette a költő, de humorát nem. Nevetve mondta a bárónak:

— Elvesztettem egy egész csomó pénzt, de úgy kell nekem. Most már tudom, hogy a prágai rabbinak igaza volt.

— A prágai rabbinak?

— Igen. Ezt a históriát még gyerek koromban hallottam és ma délelőtt a tőzsdén újra eszembe jutott. A prágai rabbi sétálgatott a folyó partján, mikor jajveszékelve hozzáfut egy öreg zsidóasszony:

— Rabbilében segíts! Nagy szerencsétlenség történt!

— Mi történt?

— A fiam kitörte a lábát!

— Hogy törte ki a lábát?!

— Hát úgy, hogy felmászott a létrára, mert le akart venni egy . . .

— Mit?! — kiáltott közbe a rabbi — felmászott a létrára?! Ugy kell neki! minek mászik egy ügyetlen zsidó a létrára?!

— Én magam is elmondhatom ugyanezt báró úr. Ugy kell nekem! minek megy egy költő a tőzsdére?!

*

Egy alkalommal pedig mikor Rothschild nagy társaságot látott magánál ebédre és Heinét is meghívta ebédutáni feketére, a költő a következő levelet küldte maga helyett:

„Báró úr! Régi rossz szokásom, hogy ott iszom meg a feketémet, ahol . . . megebédeltem . . . nesar.

FELD LAJOS.

Kron Jenő, a kiváló grafikus művész hozta föl Kassáról és bemutatta a Mult és Jövő szerkesztőségében mint egyik legjelesebb tanítványát. A képeket, a rajzokat Kron mester vitte a növendéke után. Mert az impozáns rajzmappa több mint egy négyzetméter nagyságú és nem tudom, hány kilogramm súlyú, a nagyreményű növendék pedig alig nőtt egy méter magasságnyira és kilóinak súlya körülbelül annyi, mint éveinek száma: 19. Ezt a kis törpe testet azonban nagy koncepciójú lélekkel kárpótolta a sors. Nem hirtünk szemeknek, amikor a mappa kincsei feltárultak előttünk. Viziók a kesergő Ráchel ósanyáról, aki látja gyermekeit száműzetésbe vonulni, művészi fantáziák az ember sorsáról és tragikumáról, érdekes akttanulmányok, vázlatok, exlibrisek, stb. Csupa biztató kezds, melyről még nem tudhatni hová fejlődik és mennyit bír majd el az oly törékenynek látszó fizikum. „Látszó“ — mondjuk. Mert a kis művész a fukar kézzel kapott külső ellensúlyozásául büszkén mutogatja, hogy rajztanulmányai mellett elvégezte a nyolc gimnáziumot és ép az idén megszerezte a jeles érettségit és amellet kitűnő tagja a KAC-nak, vagyis — *Kassai Atlétikai Clubnak!*

Feld Lajos most már felkerül Budapestre, ahol folytathatná magasabb művészi kiképzését. Nagy mestereink közül már többen igen elismerően nyilatkoztak róla és megvan minden reménye arra, hogy a zsidó társadalom meg fogja könnyíteni a küzdelmeit és egyengetni fogja az útját a jövő felé, amelyre tehetsége predesztinálja.

Feld Lajos: Vizió. „Ráchel látja bolyongó gyermekeit.”

DR. KALMÁN ÖDÖN (KÖBÁNYA): AZ AUTÓN ROBOGÓ HAMISÍTÁSOK

Machiavelli és Montesquieu, mint a zsidóság eszmevivői.

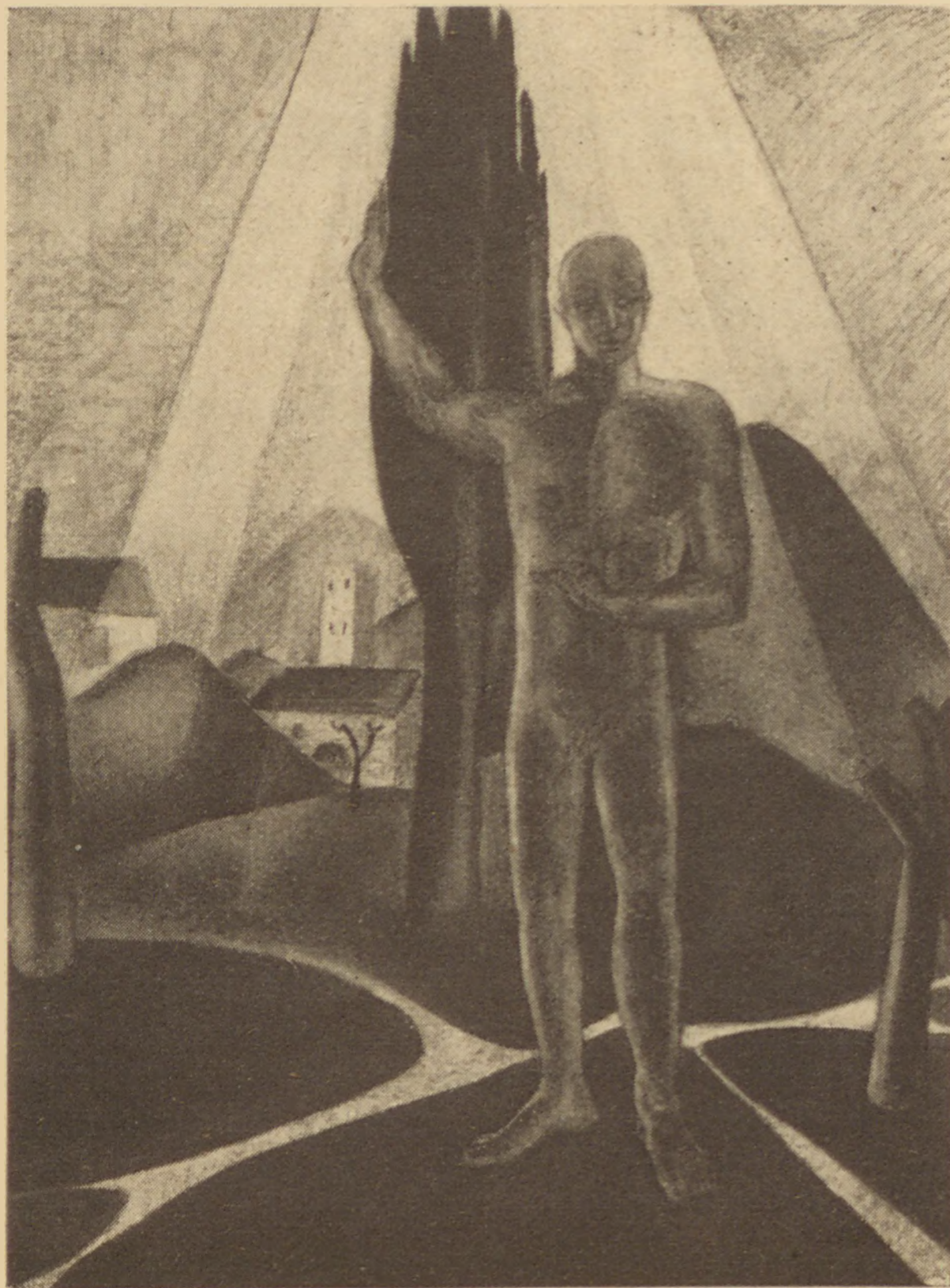
A kísértetek visszajönnek — modern ruhákban; nem éjféle fehér mezben s nem elhagyott várak cintermeiben órakongatásra. Ők is tudják már, hogy boszorkánymesékben nem igen hisz a világ. A XX. század okos kísértete autón rohog s nem seprűnyélen, öt nyelven szól egyszerre a világhoz — s nem dajkamesék együgyű hangján. Elmaradhatatlan ugyan minden becsületes kísértet suitejéből a kígyó, mely emberesszel tör az ártatlan halandóra, a titkos szelence, a csodaforrás, a földalatti éjféle munka, meg a végítélet szörnyűségeinek közeli dübörgése — mindebből egyetlen pontot sem hagy el századunknak az ó- és újvilágot átröppenő kísértete — de mindez modern formában s a legújabb korok közismert szereplőinek közreműködésével. Azt meg kell adni, hogy a kísértetek világában imponáló haladást észlelhetünk. Mily törpe kis mozgalom volt a középkorok vézna szellemű ostyafertőzése, kútmérgezése, feketehalálos rém-meséje a legújabb vampirregéhez képest, mely egyszerre Amerikában, Afrikában és Európában jelenik meg, emberek százezreit megejti, kábulatba nyomja, császárok, hadvezérek rémülettel hallják, öt nyelven egyszerre olvassák, parla-

menteket foglalkoztatnak, országokat döntenek romba, királyi trónok recsegnek, próféták jósolnak, holtjaikból bölcsészek felkelnek s megszólalnak!...

Am beszéljünk világosan. Nézzünk szembe a kísértettel, akár Ford, amerikai gyárosnak, akár Ludendorff-nak, akár Miklós orosz cárnak hívják is — vagy mint a jóra való szellemnek szokása, — hol itt, hol ott, hol ilyen, hol olyan arculatban is jelenik meg, — akár Machiavelli-t vagy Montesquieu-t, akár a talmudot, avagy a Sulchan Aruchot támadják. A szellemet csak úgy lehet leleplezni, ha megfogjuk, kézzel megmarkoljuk s világosságot gyujtunk — az igazság fényét. Tehát: Valahol (?) megtaláltak egy titkos kazettát, amelyben tíz jegyzőkönyv volt; eredetileg héberül, majd francia nyelvre lefordítva. Ezekből világosan (!) kitűnik, hogy a zsidóságnak bizonyos titkos világszervezete van, amely szervezet tudatosan és ellenállhatatlanul készíti elő az európai és amerikai államok romjain a zsidóság világuralmát egy dávidi származású király világtrónra juttatásával! A jegyzőkönyvek pontos akták. Felölelik Salamon király korától napjainkig a zsidó világszervezet minden nagyobbarányú működését, melyet a már említett Salamon király 929-ben (ante) az ő bölcsei-

vel együtt céltudatosan és tervszerűen kidolgozott. Az alapelv: megrontani a korokat, népeket egymás ellen lázítani, osztályokat egymással legyilkoltatni, fővárosokat felrobbantani, hogy azután a romok fölött a zsidó világbirodalom diadalmasan létesüljön. E szervezet működésének eredménye Perikles kora Athénben 429-ben (ante), Augusztus romlott korszaka Rómában, éppúgy V. Károlyé, mint XIV. Lajosé, természetesen Napoleon bukása és végre — a világháború s nyomában a forradalmak! A jegyzőkönyvek részletes tervet adnak a mai idők munkájára is. Mint végezték Oroszország szétomlasztását, mint vesztegetik meg a német, francia és angol főbírákat és hadvezéreket, mint kell elfogni a pápát s főként, hogy az a dávidi világhódító monarcha mily alapelvek szerint hajtja hatalma alá Európa népeit, arannyal, terrorral, ujságírókkal, forradalmakkal, a fővárosok alagútjainak és csatornáinak ekrazitos robbantásával! Ez a zsidó Monarcha, olyan világos és okfejtő, határozott és föltartóztathatatlan elveket és irányokat mond el a jegyzőkönyvekben, hogy Sergej Alexandrovics nagyfejedelem ezeket elolvastva — sápadtan rogyott karosszékebe, szolván: Késő! Ez ellen nincs segítség többé!*)

*) B. Segel: Die Protokolle . . . 10. oldal.

Feld Lajos : Fantázia.

De mégis megpróbálták ellensúlyozni a szörnyű tanokat és terveket, szembeszállni a dávidi Monarcha irtózatosszámú eszméivel és munkájával és előbb orosz nyelven S. A. Nilus, azután németül Gottfried zur Beck, majd franciául Mgr. Jouin, angolul „The Britons”, végre svéd, norvég, olasz, lengyel stb. nyelveken jelentették meg több százezernyi példányban s kellő kritikával a jegyzőkönyveket — Ford, amerikai autógyáros támogatásával, részben előszavával — mindenütt számos kiadásban s mindenütt „Minden fejedelemnek, államfőnek ajánlva.” Tehát autón jó a kisértet s egyszerre minden világnyelven beszél! Minek holmi apró vérvádmeséket kitalálni, holmi beomlott kútregéket, — ime itt van a világveszedelme — aktaszerű bizonyítékok 3000 év után, minden lépését a zsidóságnak itt látjuk! A dologban igazán csak elenyésző szépséghiba, hogy az államfőknek ajánlott, sok nyelven megjelent, félig ingyen osztogatott mű az amerikai államfőségre vágyódó, de elnökválasztáson a demokratáktól elbuktatott, de reményét el nem vesztett, a municiók gyártásából tízmilliárd dollárral rendelkező Fordnak autóján és költségén rohogott be a közéletbe. Meg az, hogy a munka megjelenésében — nyelvek szerint — Ludendorff, az orosz vezérkar, a háborút vesztett kormányfők approbációjával jelent meg, kik a felelősséget magukról elhárítani igyekeznek. Meg az, hogy a háború alatti legelkeseredettebb ellenfelek németek, franciák a harc kellős közepén, mint e műnek fordítói a legbizalmasabb és meghittebb barátokként leveleznek . . . Ezek csak lényegtelen szépséghibák! A fő, hogy az akták hitelesek — a zsidók „Weltverschwörung” szervezetének eredeti iratai! *Amde egy kis baj történt.* Holmi, a szépséghibákhoz hasonló apró elírások gyanut fogtak. A zsidó monarcha személye, elvei, tanai, irányai oly túlságosan világos és körvonalazott, mintha az egy tényleg élt személyről szólna. Az egyik ürge ujság azután, — de nem zsidó ujság — sőt, a londoni Times, amely lap igen szívesen vette a jegyzőkönyvek feltárását, nagyon határozottan kezdte emlegetni, hogy a jegyzőkönyvek fejezetei túlságosan emlékeztetnek III. Napoleon képviselte elvekre és célokra. A lap maga is restelte, hogy a jegyzőkönyveknek első, orosz kiadását melegen üdvözölte és hogy eljárását felejtessen, előljár a kisértet leleplezésében. Végre valaki világosságot gyujtott. Kitünt, hogy a jegyzőkönyvek mind gyalázatos hamisítványok. Kilenctized részök nem annyira a zsidóság multjából kihalászott akták, mint inkább az 1864-ben Genfben megjelent „Dialogue aux enfers entre Machiavel et Montesquieu” című munkából való fejezetek hosszú sora. A mű szerzője bizonyos Joly nevű író, aki III. Napoleon politikáját kigúnyolandó, eredeti ötlettel a túlvilágon vitába bocsájtatja a Borgia Cesare autokratizmusáért lelkesedő olasz

Machiavellit és a népjogokat mindenk fölé helyező francia *Montesquieu*-t. Ebből azután az autokratái célokért lelkesedő olasz szavait a zsidó dávidi világhódítóra forgatja, a francia demokráciát képviselő, népjogokért lelkesedő montesquieui szavakat — a zsidóság, mint felforgatók szájába adja a jegyzőkönyvek durva kitalálója.

Machiavelli tehát, a mediciek lovagja, a zsidó autokratikus célok eszmevivője, Montesquieu pedig, a bordeauxi tanácselnök, a zsidó forradalmi eszmék megteremtője.

Képzeltető a megrökönyödés e plágium felfedezése után — Ludendorfék és Fordék sorai-
ban. Különösen, midőn a jegyzőkönyvek egytized részéről, mely a bibliával, talmuddal, Sulchan Aruch-hal foglalkozik, tehát nem Joy munkájából való, hanem az orosz S. J. Nilus műve és részben a német Hammer-Fritsch kiadás toldása, olyan biblikusok, mint a német protestáns theológia kiválóságai Prof. H. Kittel és a legnagyobb héber nyelvész Strack*) így írnak: „A szerzőnek a legegységibb tudományos meglátása nincs. Hiányzik belőle nemcsak a tudományos, hanem a *morális felelősségérzet* is. Mentsége legyen szellemi fogyatékosága és rendkívüli erkölcsi hiánya. („... durch die Annahme eines starken intellectuellen Defekts... auch ein starker moralischer Abmangel...”)

Hát bizony ez kétségbeejtő blamázs volt. A középkorból feléledt kisértetről lerántva a lepel, az autópneumatik léket kapott, Ford úr, Ludendorf, a bajor parlament, a porosz horogkeresztes vezérek megtorpanva álltak. Dühöngtek! De ugyan kinek jut eszébe olyan állambölcészek munkáit olvasni, mint az olasz Machiavelli vagy a francia Montesquieu? Tomboltak!... De csak rövid ideig! A kisértet visszajő, ha agyonütik is! Tehát talpra! Azt hirdették, hogy ha tényleg Joly munkájából merítve is a jegyzőkönyvek kilentized része, az a dolog lényegén nem sokat változtat — Joly — zsidó volt (Maurice-nak hívták) s ő is tagja lévén a titkos világszervezetnek s abból az iratokból könnyen közölhetett részleteket az olasz és francia államtudósok ajkára adva azokat! Ime a leleményesség netovábbja. Tehát mégis zsidó elmék terméke a tíz jegyzőkönyv. De haj! Mégis rossz idők járnak a kisértetekre! Ismét akadt egy destruktív tudós, aki történelmi aktákból kihalásztta, meg bírói végzésekből, hogy ezt a Joly-t, az említett dialóg szerzőjét a francia bíróság öt évi börtönre és ezer frank pénzbüntetésre ítélte, mert nyilvánvalóan III. Napoleon kigúnyolása volt célja. Még súlyosabb eredmény volt, hogy fejezetről fejezetre kimutatva, mely szerint Joly, ki rendkívül szellemes ember, nem is ír művében maga semmit, vagy alig valamit, hanem az egész mű végtelen

*) „Jüdische Geheimgesetze“ 1921.

Feld Lajos: Önarckép.

finom francia ötletességgel úgy van összeállítva, hogy Machiavelli „Principe” című művéből és Montesquieu „Esprit des lois” munkájának az előbbivel homlokegyenest ellenkező tanokat hirdető mondataiból mint dialógus kiszedve szemelvények, csaknem szóról-szóra, mint elméleti viták. Ha! Ez már sok. Machiavelli-t, az olasz államtitkárt, VII. Kelemen kedvencét mégsem lehet zsidónak tenni. De Montesquieu-t sem, a bordeauxi tanács elnökét.

De kik voltak a mű szerzői, terjesztői? Mi volt a céljuk? Elmondjuk legközelebb!

Szenes Erzsi: Magányban.

*Mihelyt nincs velem az emberek arca,
elmenekülök magamba,
mint erdő mélyén pihenő tóba
s messzire futó útra látok.
Alusznak a füvek, a bokrok, a zöldfejű gyíkok
(mint árnyas, kerti lugast a repkény
úgy fut be mindent a csönd)
s én óvatos lábbal akár a zerge szökellek át rajtuk
az út felé.
De ime, hirtelen riadtan sikoltunk össze
„felcsengetyüzte valaki a csöndet.”
Te csörrenszen meg rajtam,
mint rabok csuklóján a bilincs.
S megkötöd útra készülő bokám,
mint aranyos kőöntvény.*

Feld Lajos: Ex libris.

PROF. DONÁTH CIKKE A BORKRIZISRÓL A JERUZSÁLEMI DOAR HAJOMBAN.

Dr. Donáth Gyula egyetemi tanár, a nagynevű ideggyógyász, érdekes cikket írt a „Doar Hajom“ című jeruzsálemi héber napilapba, a palesztinai borkrizissel kapcsolatban, amelyről Felix Salten a Pester Lloydban megemlékezett. „A Szentföld — írja Donáth professzor — újra bibliai csodák és víziók színhelye lett. Sok ezer éves szolgaság, üldözés, megalázás, golusz után a zsidó nép, melyet már elpusztultnak hittek, ime feltámadt, nyelve újra élő nyelv lett, a romok fölött új városok épülnek, elpusztított földeken új gyarmatok virágzanak, elhagyott ösvényeken új utakat törnek, mocsarakat szárítanak.

„Iskolák, tudományos intézmények, művészi akadémiák nyílnak és virágzanak, Lord Balfour, a legbüszkébb és leghatalmasabb nép képviselője nyitja meg a héber egyetemet, a világ legnagyobb bámulatóra. Abel Pann diadalmas európai körútján új eredeti zsidó művészet keletkezésének lélekemelő dokumentumát adja. Ezékiél látomása az elszáradt csontok feltámadásáról — beteljesedik.

„Magyarországon is megismerték az új Szentföldet és szellemi renaissanceát Patai Józsefnek, a híres költőnek és írónak nagyszerű leírásaiból, amelyek a Mult és Jövőben gyönyörű képek kíséretében jelentek meg. Mikor ezeket az útleírásokat olvastuk, Ab kilencedikének gyásznapja örömnappá változott. „Ujjongott a lelkünk azon, amit fülünk hallott.“

Donáth professzor ezután áttér Félix Salten cikkére, a borkrizisről. Rison l'Cijon óriási borhordói tele vannak a legfinomabb borral, de nincs export. Szovjetországba nem lehet szállítani, Amerika szintén „száraz“ lett és alkoholmentes — szól a kolonista panasza. De Donáth professzor szerint a borkrizis szükségszerű következménye az antialkoholizmus terjedésének. Ma már Magyarországon és Franciaországban is van borkrizis. Bizonyos, hogy a népegészségi szempont mindennél fontosabb, tehát elsősorban azt kell figyelembe venni, nem szenved-e ez a szőlőtermelés csődjéért, minthogy a szőlő igen táp-

láló nemes gyümölcs és a legtöbb vitaminanyagot tartalmazza. A megoldás pedig egyszerű. Mióta Amerika behozta az alkoholtilalmat, a szőlőtermelők átérték a konzervált must produkálására. A finom fajtákból mazsolát készítenek, a magból olajat préselnek, tehát csupa egészséges szükségletet elégítenek ki. És hogy gazdaságilag is jól járnak, bizonyítja az a tény, hogy Amerikában 1920-tól 1921-ig, vagyis az alkoholtilalom első évében felment a szőlő ára 50 dollárról 130 dollárra és a szőlőt termelő területek is 16% emelkedést mutatnak. Magában Palesztinában különben az alkoholtilalom sokkal természetesebb talajra talál, mint Európában. A keleti Ázsia, India, az Izlam és a Kelet nagy kultúrái mind az alkohol „segítségé“ nélkül nőttek nagyra. A bibliában vannak a borról kedvező és elítélő mondatok. Az egyik vers szerint „a bor megörvendezteti az ember szivét“, a másik szerint „adjatok bort a veszendőnek, szeszített az elkeseredett lelkének“. — „Nem illik fejdelmeknek bort inniok, nehogy elfeledjék a törvényt.“ Mózes tanításai ismerik az antialkoholizmust, egy régi midrás szerint pedig „mindenütt ahol bort találsz, botlást találsz.“ Érdekes, hogy a bor fölötti áldás nem is a borról szól, hanem a szőlőről, a szőlőtő gyümölcséről. A zsidó nép természetszerűen tartózkodott a borivástól. És azért a középkorban sokkal kevesebb betegségre volt kitéve, a ragályos betegségek pedig általában keveset fogtak rajta. Ezért gyanúsították a zsidókat, hogy ők mérgezik meg a kutakat. Az alkoholtól való tartózkodásnak köszönhetik a zsidók, hogy a legnagyobb szegénységben is ellentállanak a tuberkulózisnak jobban mint más rétegek. Ha tehát Amerikában felismerték az antialkoholizmus fontosságát, melynek első igéit evangélikus papok hirdették a Biblia, az Ó testamentum alapján, a Biblia népe sem maradhat vissza ebben a tekintetben és a palesztinai szőlőtermelést is alkohol nélkül fogja megmenteni.

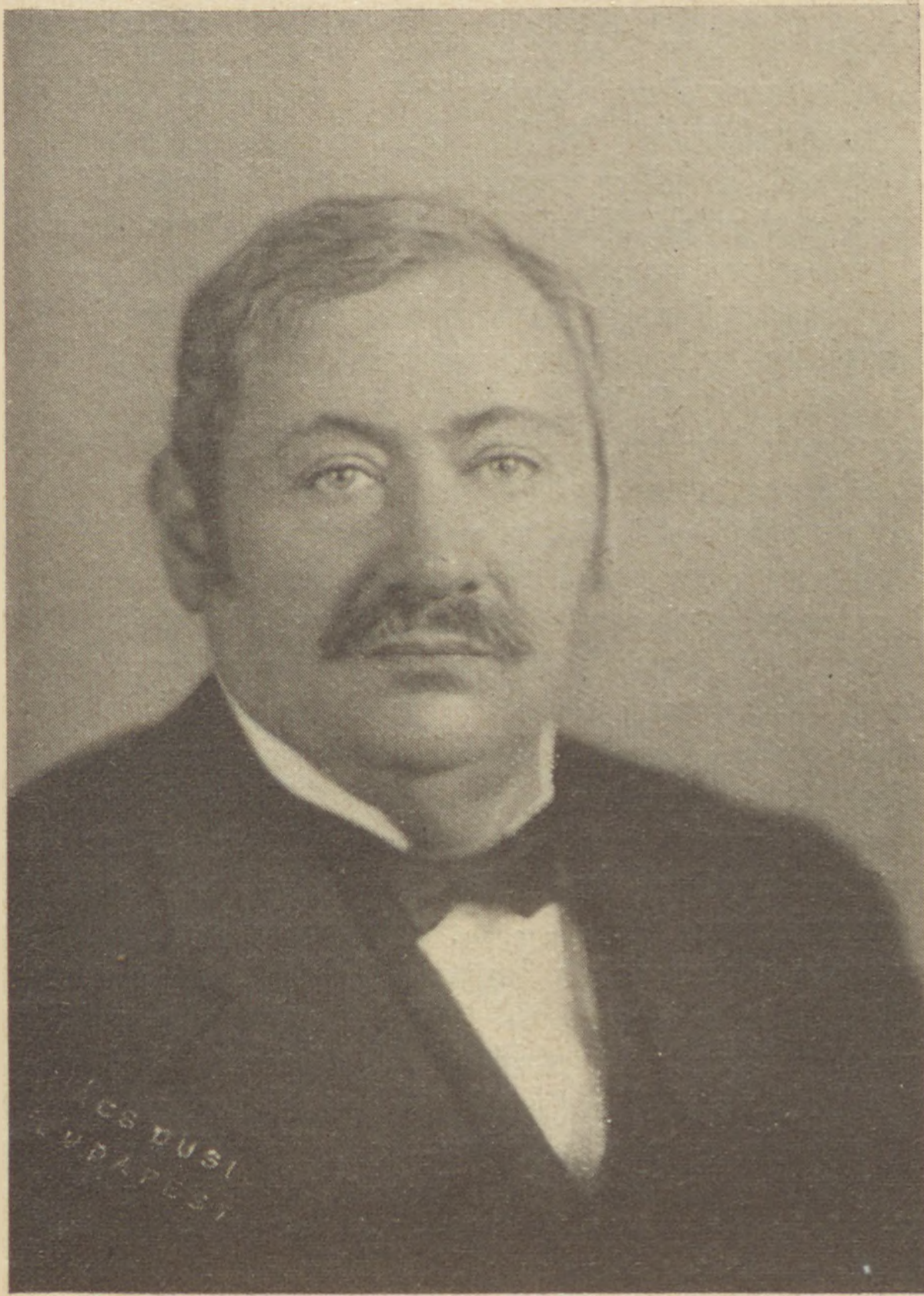

Feld Lajos: Vizió.

VÁZSONYI VILMOS SZÓZATA A PALESZTINA-MUNKA ÉRDEKÉBEN

A magyarországi zsidóság gondolkodásában kétségtelenül gyökeres fordulatot fog előidézni az a hatalmas szózat, amelyet Vázsonyi Vilmos a pesti izr. hitközség legutóbbi közgyűlésén a palesztinai munka érdekében az egész magyar zsidósághoz intézett. Ha valaha beszédről mondani lehetett, hogy *tett* volt, Vázsonyi szózata valóban testté váló ige lesz, amely át fogja formálni az egész magyar zsidó közéletet, hogy végre a szavak, szavak, szavak áradatából a cselekvés termő talaja emelkedjék ki. Bizonyos, hogy a zsidó közélet sehol sem olyan beteg, olyan sorvadásos, olyan kicsinyes, üres és jelszavas mint nálunk, ebben a megmaradt kis Magyarországon és ennek az oka éppen az, hogy a hazai zsidóság hamis jelszavaktól félrevezetve, teljesen kikapcsolódott az egyetemes zsidóság vérkeringéséből, távortartotta magát attól az életető munkától, amely a zsidóságnak mindenütt tartalmat, egészséget, lelki megújodást adott. A zsidóság legnagyobb férfiai Einsteintől Brandeisig, Freudtól Bergsonig, Rotschildtól Warburgig, Palesztina felépítéséért lelkesedtek, áldoztak, kolóniákat teremtettek, héber iskolákat, egyetemet alapítottak, nálunk az agyrémnek festett „cionizmus” fekete bélyegét sütötték reá mindenre, ami a Szentföldről nem koldulás, hanem építés, nem alamizsnagyűjtés, hanem termékeny kultúrmunka formájában jelentkezett. És míg a világon szerteszt összekötő szálak szövődtek, amelyek közös munkába egyesítették a zsidóságot, nálunk beteljesedett az „elszáradt ág” tragikuma és ez az értékes elem, amely Herzlt, Nordaut, Bachert, Goldziheret adta a világ zsidóságának, elszakadt az egyetemes zsidóság eszmekörétől és mindenütt gúny és megvetés tárgya lett. Kétségbeejtő volt, hogy míg köröskörül mindenütt nyitottszemű, tág látókörben mozgó zsidó tömegek éltek az intenzív zsidó kultúréletet, amely a vallási élettől eltávolodott ifjúságot is visszahódította a zsidóságnak, nálunk a palesztinai munkát, a biblia földjének és a héber kultúrának feltámasztásáért folyó szent erőfeszítést „idegen állam belügyeibe való beavatkozás”-nak deklarálták és a zsidó tömegeket elidegenítették a legmagasztosabb zsidó ideáltól, amely önértékét fokozza, lelkierejét acélozza és visszavezeti az ősi tradíciók életető forrásaihoz.

Mi bizton reméltük nálunk is új fordulatnak bekövetkezését, különben nem lett volna erőnk a sok gáncsvetés, denunciálás és rágalmozás lebirására. Mi bizton reméltük, hogy a magyar zsidóságnak is meg fog nyílni a szeme. És annál nagyobb az örömünk, hogy a „pokeach ivrim,” a vakok szemének megnyitására a legnagyobb magyar zsidó Vázsonyi Vilmos vállalkozott. Telje-

Vázsonyi Vilmos

sen igaza volt, amikor kijelentette, hogy az ő hazafiságát senki sem vonhatja kétségbe. Senkinek sem fog eszébe jutni, hogy Vázsonyi Vilmos hazafias érzésében kételkedjék. De ez egyáltalában nem áll ellentétben azzal, hogy a Palesztinamunkát felkarolja.

„Nem lehet tagadni az egyetemes zsidóság közösségét, mert ha kiszakítjuk magunkat ebből a közösségből, akkor az emberiségéből vonjuk ki magunkat. Akármilyen nemzet hű állampolgárai vagyunk, nem tagadhatjuk zsidó voltunkat, vallási közösségünket, faji összetartozásunkat!”

Vázsonyi Vilmos tehát világosan körvonalozza, amit a *Múlt és Jövő* is annyiszor leszögezt, hogy az egyetemes zsidóság gondolata igenis összeegyeztethető a hazafisággal, sőt az egyetemes zsidóság megtagadása az emberiség megtagadása. És ebből világosan következik, hogy nem lehet kivétel a magyar zsidóság sem.

„Nem szabad azt a feltűnő látszatot keltenünk, hogy a magyar zsidóság nem törődik a külföld zsidóságával, annak életével, munkájával, mert ez maga után vonja az ő nemtörődömségüket is! Mindenki ismeri magyarságomat, hazafiságomat, de emellett mindig leszögeztem zsidó voltomat is. És

így amikor Palesztinában most a biblia, az ótestamentum gyönyörű eszméjét látom megvalósulni, amikor az ősi nyelv megújhdását, a héber nyelv új életre fakadását és a régi zsidó élet új folytatódását látom, ez érzékenyen megrezegteti lelkem húrjait.

Vázsonyi vallomása bensőségével, őszinteségével és melegségével valósággal megrázó hatást tett. Beszédének végén újból megismételte, hogy *„a héber kultúrának Palesztinában való feltámadása megrezeketteti lelkem húrjait*“ és ezek az igaz zsidó szívből fakadó szavak megtalálták az utat az igaz zsidó szivekhez, amelynek a húrjai szintén megrezekettek a gyönyörúségtől. Valahogy úgy érezték magukat a teremben, mint akinek végre megadatott a mód, hogy titkos szerelmét nyilvánosan is bevallja. A magyar zsidóságban is megvolt a *„jogos érdeklődés és szimpátia az angol protektorátus alatt folyó nagyszerű palesztinai kultúrunka iránt*“ — amint Vázsonyi mondotta, — de mintha valami terror elnyomta volna ezt a jogos érdeklődést és szimpátiát. Szinte egymástól féltek, nehogy a másik lehazaárulozza. A zsidóság belső munkásai pedig féltek az előljáróiktól. És míg Bécsben Chajes főrabbi szinte minden prédikációjában a Szentföld megújhdásáról beszél, magyar rabbik csak dolgozószobájuk titkos csendjében mertek Cionra gondolni, még jó, hogy nem kényszerítették őket, hogy a jeruzsálemi héber egyetem megnyitása alkalmából vezeklő böjtöt hirdessenek a szószeréről. Vázsonyi Vilmosé lett a *„néma ajkak megoldójának*“ szerepe is. Vázsonyi Vilmos mindig a meggyőződés bátor hirdetésének, a feloldott gondolat szabad szárnyalásának megtestesítője volt. És a gondolat erejével győzött nem egyszer, nemcsak ellenségei, de saját testvérei ellen is egymaga. Mikor a hitközség egész hivatalos apparátusát még a fiatal Vázsonyi ellen mozgósította, győzött a hódító ifjú erő, a maga sugárzó tisztaságával. Vázsonyi nem a magyar zsidóság vállán, hanem saját géniuszának szárnyain emelkedett. És pozíciója magaslatán nem a magyar zsidóságot kormányozta, hanem a haza legfontosabb ügyének állott az élén. Az ő mentalitásától teljesen távolmaradtak azok a félnék, kicsinyes szempontok, amelyek a magyar zsidó közéletet inficiálták. És most, amikor az események sodra fölvetette a Palesztina-kérdést, Vázsonyi nem érdeklődött előbb az úgynevezett magyar zsidó közvélemény iránt, hanem mint volt igazságügyminiszterhez illik, egyedül az *igazság* iránt! Nem törődött az előítéletekkel és esetleges együgyű vagy rosszhiszemű gyanúsításokkal, hogy *„ni-ni, már Vázsonyi is cionista,*“ hanem leszögezte az igazságot! A félnékeknek és meglepődötteknek kérdésére pedig kérdéssel felelt:

„Jól tudom, hogy a magyar zsidóság az első, ha valamilyen kulturális megmozdulást

kell üdvözölni. Csak azért hunyjunk most szemet, mert zsidó kulturális jelenségről van szó?“

Ellenkezőleg. A legtermészetesebb, hogy a magyar zsidóság is a legintenzívebb érdeklődést tanúsítsa a Palesztina-munka iránt és Vázsonyi kijelentette szerkesztőknek, hogy *a télen el fog zárandokolni a Szentföldre, hogy az ott folyó kultúrunkát saját szemével is lássa.*

Vázsonyi Vilmos hivatkozott beszédében Cremieux francia miniszter példájára, aki mint a kabinet zsidó tagja, más országok zsidó üldözötteinek védelmezésére is vállalkozott. Mert *„igenis van zsidó szolidaritás — mondotta, — amelynek bár nincs hivatalos szerve, mégis kifejezésre jut abban, hogy hű zsidók vagyunk és ennek nem állja útját az, hogy becsületes polgárai vagyunk különböző országoknak.*“ Cremieux miniszter tudvalevőleg a palesztinai telepítésnek is lelkes híve volt. De mi tudunk zsidó miniszterekről, akik államok ügyeit tartották a kezükben és amellet halhatatlan munkásai voltak a héber kultúrának. Tudunk Sámuel Hanágidokról és Abarbanellekről, zsidó pénzügyminiszterekről és hadügyminiszterekről, akiknek héber könyveiben évszázadok után ma is gyönyörködünk. A Palesztinai héber kultúra feltámadása, a régi zsidó élet új folytatódása, amely Vázsonyi Vilmos lelkének húrjait megrezeketteti, elő fogja segíteni újra azt a kort, amikor magas pozíciók elérése nem fogja többé jelenteni a zsidó kultúrától való eltávolodást, mert a zsidó lelkek megtelnek a Cionból kiinduló ősi fénnel és az Úrnak szent ígéjével. A zsidó szív megittasodik zsidó tartalommal, a zsidó gerinc felegyenesedik zsidó öntudattal. Nem a politika kérdése ez, hanem, mint Vázsonyi oly találóan reámutat, az *emberiesség!*

Nincsen tudtunkkal olyan „cionista“, aki itt Magyarországon külön „nemzetiségi politikát“ vagy egyéb országos zsidó pártpolitikát akarna csinálni. Sőt úgy tudjuk, hogy a Magyarországi Cionista Szervezet hivatalosan is deklarálta ezt a politikamentes álláspontját. Az egyetlen cél a Palesztina-munkába való bekapcsolódás, aminek semmiféle ütközőpontja a magyarsággal nem lehet. Cionizmus: Cion fölépítése, a héber kultúra feltámasztása. E cél érdekében alakul a „Jewish Agency,“ amely a szentföldi telepítés munkáját az egyetemes zsidóság kötelességévé teszi. Amiórt évtizedeken át az ábrándos utopistáknak nézett cionisták küzdöttek, az a Balfour-deklaráció óta az egész zsidóság birtoka lett. Palesztina megszűnt a cionisták ügye lenni és a zsidóság teljessége fog össze a munka folytatására. Ebből a jogból nem maradhat ki és ettől a kötelességtől nem maradhat távol a magyar zsidóság. Ezt hirdette Vázsonyi Vilmos a pesti zsidóság gyűlésén és meg fogja őt hallgatni az egész ország zsidósága.

DR. GÁBOR JÁNOS: LEGENDA

Akkor történt, amikor Nabukodnozor, Babel királya elpusztította Jeruzsálemet és Cion hegye lőn, mint a pusztaság és rókák futkostak rajta.

Élt pedig a romok között meghuzódva egy Jochanan nevű férfiú, az utolsók egyike Juda törzséből, akik az országban maradtak és nem ölettek meg egy napon az istenfélő Gedaljával.

Jochanan pedig a romok között élt, vadállathoz hasonlóan és vadgyümölcsökkel táplálkozott, de szüntelenül ostromolta imáival az Örökkévalót, mert nem szűnt meg az ő reménye, mondván:

— Beteljesedett rajtunk az Örökkévaló szava: „Zajjal teli népes város, víg város, a te megölteid nem karddal öletnek meg, s nem harccon hálnak meg.” Ime elpusztult a király, az előkelők, a nép azon a napon. Kit az éhség, kit a dögvész ölt meg, de fogságra vettetett a nép színe, vajjon meglátja-e a te szent templomod?

Ime, Cion hegye mivelhogy elpusztult, rókák futkosnak azon. Óh, Uram, nem hihettem, hogy ez a Te végső ítéleted. Mert élek én a szövetségből és nem veszett el Juda törzse a Színed elől, hogy irgalmat gyakorolhass rajta mindörökké. Te megújítod dicsőségünk napjait és megtartottál engem, hogy áldozhassak egykor a Te oltáraidon. Ime piroslik az ég Mizrájim felől, mint sebes lángok jelennek meg Juda menekültjei toporzékoló paripákon, hogy ítéletet tegyenek Babel leányán és én látni fogom szemimmel.

Azon éjjel pedig igen forró és tikkasztó szelek gyötörték a földet, amelyek Juda pusztájából jöttek. Jajgatva rázták koronájukat a pálmák, a fügefák lombjai lehajlottak. Jochanan pedig mondá: Az Úr ígérete szól a viharban, mint egykor Jésaja próféta jövendölte: Mert ime az Úr tűzben jő el és mint forgószele az ő szekerei. Ime nem sokáig kell várakoznom, hogy meglássam az Ő napját. Hajnalban pedig felkapaszkodott a legmagasabb kőhalomra és Egyiptom felé figyelt, ha jönnek-e Izrael számkivetettjei és nem evett kenyeret ezen a napon. Ám amikor látta, hogy hiába várakozik és a nap már vörösen bukik a tenger felé, ismét hívta az Örökkévalót: „Ime ismét elmúlt egy nap Júda szégyenében és leáldozott Jákob házának gyalázatában. Hol van a Te erőd jobbja Uram, nehogy azt mondják a népek: Hol van az ő istenük? Oltáraid romokban hevernek, mint ama bálványokéi, kiknek alkotói rothadandó emberek és művüket nem óvhatják meg a pusztulástól. Uram én perbe szállok véled és szemtől-szembe áldalak Téged, hogy sujtson le rám haragod, de én lássam a Te szörnyű ítéletedet.”

Ámde semmisem történt, a romok némák

maradtak, az égboltozat örjítő kék volt, az oltár kövei között játszadoztak a kis rókák.

Nap-nap után kiáltott Jochanan az Úrhoz, de csak a távoli kopár hegyek verték vissza a hangját. Egy napon, amint magas helyen állva a távolba kémlelt, számos férfiút látott, akik tevéháton és öszvéreken közeledtek. Megismerte, hogy ezek atyafiai, akik Anatothban laktak egykoron, mielőtt Chittim földjére vándoroltak volna. Északról megrakodva jöttek, biboros festéket és cédrusfatörzseket vittek Ailat felé, hogy fűszerekkel és arannyal becseréljék, mely árukat Midjából és a szabeusok földjéről szállítottak Edom kalmárai. Megállottak a férfiak Jochanan előtt, üdvözölve őt és kérdezték:

— Vajjon mit cselekszel a pusztulás eme helyén?

Mire Jochanan felelt:

— Az Örökkévaló ítéletét várom, az Ő szavai szerint mondván: Megbocsájtója vagyok Jesurun törzseinek.

Kérdezték erre a férfiak:

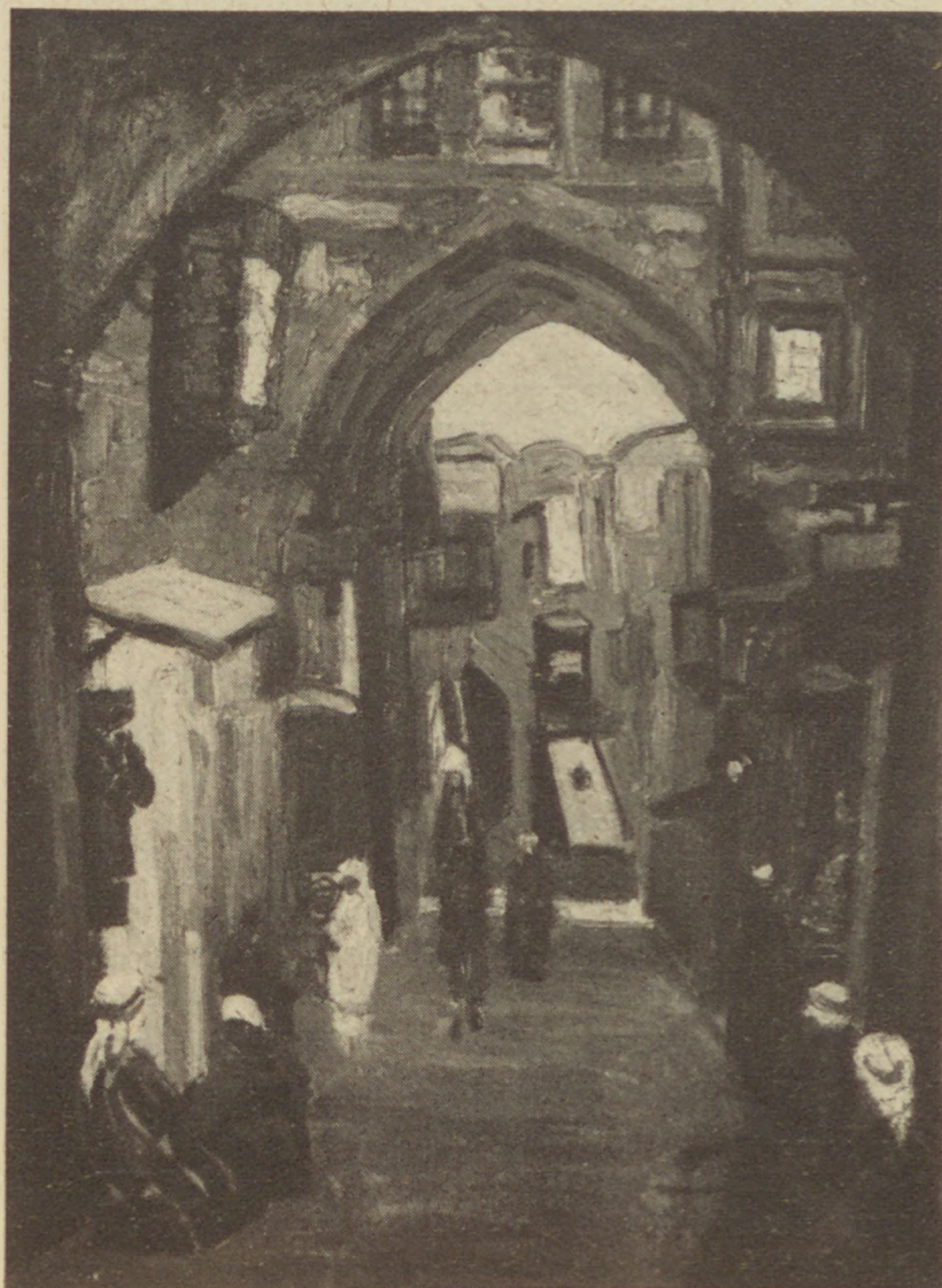
— Magad vagy-e ezen a földön?

Mire ő felelte:

— Magam vagyok.

Szólt pedig a férfiak egyike:

— Nem cselekszel helyesen. Avagy rád bízta az Úr, hogy kibonyolítsad a végzését? Mert,

Bencijon Zuckermann: Jeruzsálemi óvárosi utca.

hogy itt ülsz és szemben kiáltasz velem, nem áldod-e őt szívedben? Jer, hagyd el ezt a helyet, amint hogy ő is elhagyta, mert rommá lőn a templom, mint ama Siló béli. Jer velünk Edom földjére, avagy távozz Chittimbe, Jovanba, a népes városokba a tengerparton, hol kezded munkája után élhetsz, de itt ne maradj ezen a helyen, mert az éhség s magányosság elveszítenének.

De szólt Jochanan:

— Ha elfelednélek valaha Jerusalemet, szaradjon el jobbkezem.

Fejüket rázták fölötté a férfiak, kacagva és gúnyolva őt, de nem hajta rájuk. Ezért amazok tovább mentek és egyedül hagyták a romok között.

Imádkozva pedig éjjel mondván:

Bencijon Zuckermann: Halászok a Genezareth taván. (A jeruzsálemi kiállításból)

— Idegenné lettem atyámfiaival és jövénnyé anyám fiainál. Ime elhagyták a Te öröködet és nem hisznek kinyilatkoztatásaidban mint mondád: „Nem veszhet el Jákob háza.”

Perelj Uram a velem perelőkkel és harcolj a velem harcolókkal. Te benned bizom Uram, soha meg ne szégyenüljek. Virradjon fel a nap a Te dicsőségedre, holnap az én hitem szerint a Te gúnyolóid ellen és hozd vissza néped száműzötteit...

Másnap reggel pedig viharos eső támadt, amely megtépte Jochanan ruháit és ő igen fázott testében. Kivánta a halált, de megerősödve lelkében mondotta: nem halok meg, míg nem látam az Úr országát. Felkelt és vadfügéket keresett a pusztában, mert igen sanyargatta az éhség. Ismét látott egy csapatot számos fegyveres férfival, megrakodott lovak és tevék közepette.

Kérdezték pedig a férfiak:

— Vajjon erre vezet az út Mizrájim felé?

Jochanan pedig szólt:

— Honnan jöttetek e földre?

Felelték a férfiak:

— Bábel országából indultunk egy fogoly judai hajadonnal, hogy atyafiainak vigyük Ammon Ra városába.

Felgerjedt Jochanan szíve magában szólva: hátha híreket tud a száműzöttekről. Ezért így beszélt a férfiakhoz:

— Megmutatom nektek a helyes utat, de ti engedjétek meg, hogy szólhassak velem, mert népem leánya ő.

Felelték a férfiak:

— Nem illő, amit kívánsz.

De Jochanan viszonzá:

— Életemre kényszerítelek titeket, szólnom kell velem.

Mire ezek megdöbbenek, mondván:

— Ám legyen, ha a leány is akarja.

Jelentették pedig neki: egy judai akar szólni veled. Leszállt erre a leány tevéjéről és Jochananhoz közelített, fátyolát magára öltvén. A leány igen karcsú termetű és ékes tekintetű vala. Jochannannak igen megdobbant a szíve. Kérdezte a leány:

— Szólj, mit kívánsz?

De Jochanan nem tudott beszélni, mivelhogy szíve igen megreszketett vala. Ismét szólt azonban a leány:

— Bár rúttá tették a szenvedések arcodat, szemedet elhomályosították a könnyek, mégis megismerlek téged, nem-e a lachisi Joel fia vagy-e?

Ő pedig felelt:

— Valóban így van és engem Jochannannak hívnak.

Erre felemelte a leánya fátyolát, Jochanan arca pedig halálra vált, mondván:

— Te pedig Channah vagy, Rechab leánya, akit eljegyeztem magamnak egykoron, mikor még az Úr temploma állott. De fogságba vitettek Izrael szüzei, házam pedig tűzzel emésztetett meg és nincs, aki a száműzetést megossza velem, de nem vett el szerelmem, mert az erősebb mindeneknél.

Kérdé Channah, Rechab leánya:

— Vajjon követtél-e engem szerelmedben?

Felelt pedig Jochanan:

— Szolgád vagyok, de mindenekfelett szolgálom az Örökkévalót, hogy megmentsem lelkem.

Mondá pedig Channah:

— Engem Mizrájimba küld atyám, hogy férjhez adjanak anyám testvérei, de ha vélem jössz, nem tagadnak meg tőled, mert tiszta nemzetségből származol.

Felelte Jochanan:

— Öltözetemmé tettem a zsákot, sáska és vadméz az eledelem, sósvíztől keserű a szám, káromlás az imádságom, hasonlatos vagyok holt ebhez, hogy állanék én dús rokonaid színe előtt; nem úgy mint te mondod, hanem szállj le tevédről, maradj velem, velem egyél kenyeret és fiat szülj nekem, aki utánam hirdeti az Úr ígét.

De mondá a leány:

— Se veled nem maradok, se ígéidet nem vallom, hanem kövess te engem. Vajjon kinek hirdeted te az Úr igazát? A sakálok felhagynak-e bűneikkel, avagy a rókák megtérnek? Ki adta Jákobot zsákmányul és Izraelt a pusztítóknak, ha nem az Örökkévaló? Miért lázadoszol az Ő szándéka ellen. Mi a te fájdalmad az Ő szemében és a te reményed az Ő színe előtt. Mert vétkeztek atyáink sok nemzedéken keresztül és bűnbe estek őseink ezrei. Vajjon kiengeszteled-e Őt ezért bánatod napjaival?

Felelt pedig Jochanan:

— Ha százszor elvet az Úr színe előtt, én tovább kiáltok hozzá népem lelkéért, a romok között lakozom, nehogy tán mondanák a népek: elhagyta Jákob az ő örökét; pusztá a föld, mivelhogy nincsen lakója. De te indulj Mizrájim földjére, mert más felesége leszel és másnak szülsz fiakat és lányokat, én azonban nem megyek be aszszonyhoz, mind életem napjaiban, de nem fog kiveszni az én nevem az eljövendő napokból.

Channah pedig hullatá könnyeit, mert igen sajnálta őt, mondván:

— Bizony nem vagyok méltó, hogy társad lehessek, de azért nem kevésbé szeretlek téged. Erejével győz az oroslán és mérges fogaival a kígyó. Sokan féltik a vitéz nyilait és megrettennek a bátrak a király seregeitől. Te erőd a szenvedés és a hited, a te vitézséged mindazonáltal mondom neked, aminthogy egy fűszál nem görbül meg az Úr tudta nélkül, azonkép te is csak az Ő akaratából élsz e földön. Jel vagy te, de nem a végzés végrehajtója. Szolgálsz Uradnak, de nem látod meg jutalmadat. Én megáldalak téged, hogy te is megáldjad lelkemet.

Megáldotta Channah Jochanant és Jochanan megcsókolta az ő ruhája szélét. Útrakeltek tehát a férfiak Mizrájim felé és magukal vitték

Channaht, Rebach leányát, az ő atyafiaihoz. Jochanan pedig elkísérte egy napi járóföldre és megmutatta az utat. Hazatérve a romok közé, három napig kiáltott az Úrhoz és nem evett kenyeret; éjjel nem volt nyugvása, mert igen gyötörtetett a szerelemtől. Kiment azonban a negyedik napon a Kidron völgyébe és férfiakat látott, kik ökrökkel és ekékkel a földet művelték. Megkérdezte tőlük: — Kik vagytok ti?

Felelték ezek:

— Jövevény ammoniták vagyunk.

Szólt Jochanan:

— Nincs gazdája ennek a földnek, hogy az Úr örökébe jöttetek? Nem Juda törzséé ez az idők végéig? Nem ebeknek adta az Örökkévaló az országot.

Bencijon Zuckermann: R. Meir Bal-Nész (Csodatevő Rabbi Meir) sirja Tibertias mellett.

De felelték az ammoniták:

— Pusztá a föld és azé, aki megműveli. A te néped rabságba hurcoltatott, hol vagyon a te istened dicsősége. Vigyázz, hogy ne szólj többet, nehogy felgerjedjenek ellened az erős férfiak és megöljenek a kard élével.

Jochanna pedig gondolta:

— Kardot vonok és meghalok az Ő nevéért, de ismét gondolta, immár nem sokáig késhet az ítélet, mert Ő nem tűri, hogy idegenek fertőzék meg a földet undokságaikkal. De ha meghalok, nem látom meg szemeimmel. Nem szólt tehát semmit és a romok közé tért vissza és kiáltott az Úrhoz: Öröködbe Uram pogányok jöttek, az én életem ereje elfogy bennem, Uram, nem jutalomért szolgáltalak téged, immár gyönyör nélkül pusztá marad az életem. De engedj addig

élnem míg meglátom a Te igazságodat... és keservesen sírt Jochanan. Azon az éjjel és a következő napokban erős lázak kínozták testét és nem volt, aki szenvedését vízzel enyhítse. Felkúszott téréin a hegy tetejére, hogy lássa, vajjon jönnek-e Juda seregei, de a láthatár puszta maradt és lenn a völgyben oltárt emeltek isteneiknek az ammonita férfiak. Visszament pedig Jochanan fekhelyére, mert megsokasodtak szenvedései és érezte élete végét. Szólt pedig az Úrhoz Jochanan:

— Ime, Uram megtöretett. Nem lázadok, mert jó, amit Te cselekszel. Nem veszett el az én kiáltásom és én része vagyok az örök életnek.

Megcsillapodtak az ő fájdalmai és elaluvék magánosan Sion romjai között. Feljövének másnap az ammonita férfiak, megtalálva az ő holttestét, körülállották azt. Feljőve az ő fejedelmük kérdezte:

— Ki ez a férfiú és kicsodán van az ő vére?

Mondták az ammoniták:

— Ez a judai férfiú, aki ellenünk káromkodott minap, de az ő istenének keze lett rajta, mi tiszták vagyunk az ő véréből. Parancsolta pedig az ammonita fejedelem: „Ime, ássátok sírt és illően temessétek el, sziklakövet gördítve a sír fölé, nehogy feljöjjön lelke, nyájainkat megháborítani.

Eképpen cselekedtek az ammonita férfiak. Meghalt pedig Jochanan Joel fia és nem látta meg Juda visszatérését szemével. Hetven év múlva azonban megjöttek zeneszóval és énekléssel Jákob házának maradékai. Elűzettek a föld bitorlói és ismét felemelkedett az Úr szentélye a hegyen. És megteltek a város terei játszadozó gyermekekkel és aggastyánokkal, akik a Tant magyarázták. De Jochanan teste már rég porrá omlott, sírja jeltelen lett és nevére senkisémm emlékezett többé Izraelben.

MINJAN A LENGYEL NEMZETGYŰLÉSEN. A napokban érdekes vendég látogatta meg a Mult és Jövő szerkesztőségét. Bernard Singer, a varsói „Heint“ című nagy zsidó politikai napilap szerkesztője, aki európai körútra indult, hogy a zsidóság ügyeit tanulmányozza. Meginterjuvolta dr. Patai Józsefet a magyarországi zsidóság helyzetére és belső életére vonatkozólag. De egyben igen érdekes részleteket mesélt el a lengyelországi zsidókról is, különösen a szejmről, a nemzetgyűlésről, melynek 40 zsidó tagja van. A zsidó képviselők között vannak szakállas, pajeszes chászidok, talmudisták, rabbinusok is, akik egészen otthonosan rendezkednek be a parlamentben. Egyik-másik magával hoz egy érdekes széfert, héber könyvet, hogy az unalmasabb viták alatt abba mélyedhessen el. Persze, sapkában ülnek, akár csak a beth-hamidrásban. Ha a vita nagyon elhúzódik, úgy hogy esteledni kezd, a zsidó képviselők közül egy-két minjan kivonul a folyosóra és ott hangosan imádkoznak minchát és maarivot kedusával és borchuval, akár csak a zsinagógában. A többi képviselőtársak már annyira megszokták ezt a jelenetet, hogy fel se tűnik.

Ahol az „Erger-Berger“ nóta született. Niczky Kristóf gróf egykori palotája Sopronban, a hajdani zsidó-utca bejáratánál.

Kósa Lajos: Hulló csillag sorsa

*Hulló csillag sorsa a mienk:
Nagyot lobbanunk s meghalunk.
Egy villanás az éjszakába —
Ennyi vagyunk csak.*

*Szelid lelkecskék ámuldoznak:
„Égi jelek... nagy csoda lesz!”
Mit sejtik, hogy a ragyogó út
Levisz a sárba.*

*Cikkázni fennen pillanatra
S örök sötétben múlni el:
Ez minden átkok koronája,
Ördögi átok.*

*— Két csillagot északról, délről
A nagy Erő összesodort
S együtt hullunk mostan az ürben,
Két őszi csillag.*

DR. CSATKAI JENŐ: AZ ERGER-BERGER BÖLCSŐJE

Gárdonyinak van egy novellája, mely ezt a címet viseli: „Ne áss a temetőben“. Bizony, jó tanács, furcsa dolgok sülnék ki egy és másról, ha elmúlt évtizedek ránehezülő rétegei alól eredeti állapotában kapjuk elő.

Itt van példának az Erger-Berger ma különösen kedvelt szólama. Egészen más a talaj, amelyből feltört s más a levegő, amelyben megterebélyesedett. Ki hinné róla, hogy a szó szoros értelmében véve „uraságtól levetett“ csufolódás?

Megszületett pedig olyan időben, mikor még a zsidóknak csak keresztnéve volt. A német vezetéknev felvételére őket tudvalevőleg csak II. József szorította s e gyarapodás fejében a szakálviselést kívánta megtiltani. És ime már anyjának, Mária Teréziának uralkodása alatt terjesztették kéziratban a következő gúnyverset:

<i>Oh tubákos</i>	<i>Püspök, apát,</i>
<i>Rátabócos,</i>	<i>Pap és barát,</i>
<i>Elül mázos,</i>	<i>Német ruhás</i>
<i>Hátul copfos,</i>	<i>Magyar mágnás!</i>
<i>Pörösnyíró</i>	<i>Csak kártyázó,</i>
<i>Országbíró!</i>	<i>Mulatozó</i>
<i>Igazmaró,</i>	<i>Nagyebédes</i>
<i>Gaztakaró,</i>	<i>Rongyos nemes</i>
<i>Koncotlopó</i>	<i>Erger-Berger,</i>
<i>És vérszopó</i>	<i>Német Burger</i>
<i>Gonosz pogány</i>	<i>Ezek tehát (!!)</i>
<i>Vad sinkorán</i>	<i>Magyarország</i>
<i>Kereszttartó</i>	<i>Zászlócai,</i>
<i>Boros hordó.</i>	<i>Státusai.</i>

Ime tehát nem a névtelen, rongyos házaló zsidók ellen indult először a gúny fegyvereképen az Erger-Berger, hanem igenis szólt azoknak a mágnásoknak, akik idegen nevüket s idegen érzésüket megtartották az új hazában is, meg azoknak a magyar nemeseknek, akik magyar név külső máza alatt olyan igazi németek lettek, akár az Erger-Berger végződésű új hazafiak. Aigner Lajos, aki véletlenül a tisztaeszlári pör tárgyalásának évében tette közzé a „Figyelő“-ben ezt az ékes versezetet, úgy vélekedik, hogy ennek éle Niczky Kristóf gróf ellen irányul.

A hazában teljes népszerűtlenségnek örvendő gróf, aki idén 200 éve született, egyike volt a bécsi németesítő politika legfőbb támaszainak. Kitüntetés, királyi kegy csak nehezen tudta feledtetni azt a sok keserű percet, amelyet honfitársai szereztek neki gúnyos versezeteikkel.

Soproni palotájának falán, amelyet képünk ábrázol, bizony nem egyszer éktelenkedett valami ráragasztott pasquill s valószínűleg itt kelt életre az Erger-Berger is. Pedig Niczky Kristóf nagy jóakarója volt Sopronnak. Mint tanügyi diktátor, rávette a tanácsot, hogy a háza mellett levő fegyvertárból iskolát létesítsenek. Rajztanárt is ajánlott nekik s elrendelte, hogy a műiparosok, mint p. o. kőfaragók, asztalosok inasait oda küldjék.

De a soproniak pillantása úgy szemszögletből mégis haragot villámlott a remekművű palota felé. Niczky Kristóf filozemita volt, Sopron antiszemita, ahol a mohácsi vész óta nem volt szabad zsidóknak letelepedni. Már most II. József liberális korszaka

hajnalodott s a zsidóknak tett engedmények ilyen haragos hangokat csaltak ki Anyos Pál lantjából:

*„Volna csak zsidó király a környékbe,
Akivel hasznodért lépnél szövetségbe,
E füstös nemzet is tudom nemsokára,
Engedelmet nyerne vallása számára.
Be gyönyörű volna látni sakterjokat,
Egyből bárót csinál, másokból grófokat.“*

És hát Niczky teljesen II. József elveit osztotta, ki már anyja életében nagy befolyást gyakorolt az ügyek menetére. S persze, hogy nem szerették Sopronban. Ha már akkor az Erger-Bergert vágták a fejéhez, ma legalább is zsidóbérenc lenne a neve.

Kazinczy a „Pályám emlékezete“ című műben részletesen beszél Niczkymél tett látogatásáról. A tanügyi diktátor csöppet sem volt félelmetes külsejű: „A kertiház ajtaja előtt ült prémetlen, térdig érő mentében, dolmányjal, kalap nélkül és pipázott. Haja felverve fodorítója által, arca verhenyegen-szög, tekintete komor, hangja dörögő, dolmánya s a commandeuri kereszt pántlikája elpiszkolva étellel, tobákkal.“

„... zsidó iskoláimról szóla velem s tudni akará, ha azoknak tanítóival megelégedve lehetek-e? Akarnám, hogy sok keresztény iskoláimban volnának olyanok, mint a Szántaiban (Abaujban), mondám; az ismerte Mendelssohnt s többnek született, mint csak zsidó gyermekek tanítójának; túl van az apróságokon, de szereti felekezését. „A zsidó is ember“, mondá Niczky. „Bár polgár s munkás polgár is volna“, felelém.“

Kazinczy ekkor még egy keveset elfogult volt a zsidókkal szemben, később egyike lett a legliberálisabb érzésűeknek ez országban.

Igy élte végén visszatekintve a Niczkyvel folytatott beszélgetésre, méltán szúri ekkép le a tanulságot: „Nagy baj az emberre, bár nagy szerencse az ügyre, ha aki kormányon ül, messzére megelőzi körét . . . Midőn Niczky meghala, közönséges vala az öröm az országban; de közönséges ítélet épen úgy csalódhatik, mint az egyeseké“.

A közhangulatra jellemző, hogy még a papíró Dugonics András sem tud mást, mint szégyenkövet a sírjára helyezni, mikor „Etelkájá“-ban az intrikust a meghalt tanügyi diktátor képére formálta. Naplójában maga tesz erről tanulságot, mikor naiv szimbolikáját utólag igyekszik megmagyarázni: az ősmagyart ugyanis karóba vonatja, míg Niczkyt egy rosszszul alkalmazott klistélyezés pusztította el.

Hogy a Niczky koszorújába tövisnek szánt verszet szerzője kicsoda, nem tudni. Első ismertetője, akinek tudós szobája mellett hatás nélkül rohant el az utca dala s így nem tett rá korszerű megjegyzéseket a tisztaeszlári pörrel kapcsolatban, azt hiszi, hogy Fráter Pál, gránátos tiszt a költője.

De ez nem lényeges; mindenesetre bizonyos, hogy eredetileg nem a névtelen zsidók tiszteletére harsant fel. Hanem ahogy a pasquill szerzője az utolsó sorokban téhagnak írta a tehátot, ugyanilyen költői szabadsággal gyúrták át ihletett lelkek az egész verset, amely Pandora szelencéjeként immár másfélszázada ontja a gyalázkodást.

Bencijon Zuckermann: Önarckép.

MORDECHAJ AVI SHAUL: BENCIJON ZUCKERMANN

A Mult és Jövő e számának első íve, amelyen Avigdor Hameirinek, a nagy héber költőnek Ben-Cijon Zuckermannról szóló levelét közöljük, már nyomtatás alatt volt, amikor megérkezett Mordechaj Avi Shaulnak, a „Doar Ha-jom“ jeruzsálemi héber napilap kiváló munkatársának ugyancsak Zuckermannról szóló cikke, ugyancsak a jeruzsálemi kiállításból vett reprodukciókkal. Úgy véljük, a Mult és Jövő olvasói e két egymást kiegészítő közleményből egy igen érdekes és értékes zsidó művészi egyéniséggel ismerkednek meg.

Mint annyi más nagy művésze a zsidó népnek, Zuckermann is a jesivából indult el a művészetnek fájdalomteljes és álmokkal átszótt útjára. A „litvai Jeruzsálem“, Vilna, volt első állomása, a litván gettó regényes-tragikus zsidói voltak első művészszerelmei.

Vilna—Berlin—Páris—Vilna—Moszkva—Szent-Pétervár—Vilna.

— Jeruzsálem . . .

Talán semmi sem mutatja jobban egy művész pályájának fejlődését, mint vándorló útjának állomásai. A nyugtalan művészlélek újból meg újból felépíti légvárát, álompalotáit s megkeresi — a hozzájuk méltó miliót.

Háromszor találjuk Zuckermannat Vilnában, ahova a gettóemlékek borongó, lázas, sejtelmes élete vonzza, a gettó dalai és vágyai, a talmudtanulók misztikus magukbavonulása és a templomok ősi melódiái. Itt

alkotja legszebb képeit. Itt önti belé a gettóban nemzett ecsetének egész misztikumát a szíve alkotásaiba. Itt csinálja finom grafikáit, melyek még galutban sóhajtoznak, de már egy új világ vágyait hordják magukban.

Az összes állomásain ott találjuk a művészek kísérő hadait: sikerek és fájdalmak, álmok és gondok, álmatlan éjszakák és hosszú vivódások hadát. De gettóvilna adott neki legtöbbet. A zsidóság, a zsidófájdalom, a zsidónyomorúság, a zsidómisztikum, a zsidótradíció.

S éppen ezek szülték Palesztina vágyait. Új élet; új, szabad látókör; új álmok: tavasz, egy nép feltámadása, az ő népének nekirohanása, a zsidó akaratnak munkabimbóba-szökkenése.

Itt megtalálta Páris vágyait, Vilna álmait és Jeruzsálem szentségét.

A művész neoklasszikusnak mondja az irányát — én klasszikusnak mondanám, ha nem zárt iskolát jelentene ez a szó, hanem mélyebb átérzést és áhitatos emberszeretetet.

Zuckermann oly szerényen foglalja össze a művészlélek jajját, mint egy vilnai gettógyermek és oly büszkén hirdeti az ősi ország klasszicizmusát, mint egy tiszta, bátorlelkű próféta.

Mily banális jellemzés, mert elkoptatták! Mily sajnálatraméltó, aki csak nehezen írhat így egy művészről, mert már sokakra alkalmazták e jelzőket — talán méltatlanul is.

Zuckermann egyesíti Jeruzsálem árkádjainak misztikumát, a Tiberiás tavának és a csudás Galileának misztikumával. De ha formáiban még ott látjuk a „vilnai Schulhof“ motivumait, úgy felfogásban, színekben és perspektívában egészen — „asszimilálódott“ — Erec Jiszrael avatott művésze lett.

„Aki színeket, perspektívát és harmóniát akar megismerni a festészetben, az jöjjön tanulni Erec Jiszraélbe“ — mondta nekem egy zsidó fes'ő. Jól mondta. Mi, közönség, munkások, halucok, írók is ezt találjuk. De a harmónia itt harcot is jelent. Egy új világért való vivódást. Akaratunk erős és győzedelmes.

Ezt az akaratot látjuk kisugározni Zuckermann igaz és tiszta művészi törekvéseiben.

Örülök, hogy bemutathatom a mi kedves művésznünket a magyar zsidó közönségnek, — hacsak ily szerény köntösben is.

KÖVETENDŐ PÉLDA. A zsidó gimnázium III. a) osztályába jár egy kis fiú, aki nemrég lett barmicva. A kis fiú édesanyját korán elvesztette, nagyatyja házában nevelkedik. A nagyatyja az unoka barmicvája alkalmából 15,000.000 K-ás ösztöndíjalapítványt tett korán elhunyt leánya emlékének megörökítésére. Az alapítvány összegének kamatát a Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesülete pénztárába befizette, a többi további 2 év alatt fizeti be. Az alapítvány kamatait legelőször 1927 júniusában, azután minden évben egy — lehetőleg félárva — nyolcadosztályú tanuló fogja kapni. *A nevezetes az, hogy az alapító egy vagyontalan nyugdíjas állami tisztviselő, aki a felajánlott összeget csak családtagjai és barátai körében kifejtett lelkes propagandája által képes előteremteni.* Az alapító neve Kovács Károly, az alapítványé pedig „Gyárfásné Kovács Lilla ösztöndíj“. Ha a kisemberek és különösen ha a nagyok követnék ennek a lelkes embernek a példáját, hamar felépülne a zsidó gimnázium.

Huszadszor rügyeznek a fák, huszadszor ujul meg a természet, amióta Kayserling holttestét a földbe tettük. Nap-nap után ritkul azoknak a sora, akik ajkán csüngtek, akiket intett, buzdított, bátorított, vigasztalt, nevelt, tanított. Annak a szellemi nemzedéknek pedig, amelynek egyik legjelesebb tagja volt és amely a magyar zsidóság kultúráját oly alapokra helyezte, hogy módjában lett volna a zsidó nép egyetemének szellemi vezetőjévé válni, alig él már közöttünk reprezentánsa.

A ma élő nemzedék a német prédikátortól és a német írótól távolabb esett. Nem ismerte egyéniségének báját, természetességének, közvetlenségének, férfias szerénységének, békeszerető bölcsességének, lelkesedésének varázsát. Legnagyobb öröme a munka, egyetlen szenvedélye a tudomány volt. Ezt tekintette kulturális hivatása alapjának. De míg személyére az igénytelenségig szerény, addig szókimondó, bátor és rettenhetetlen volt, ha népe igazáért küzdött, vagy ha a szószékről az igét hirdette. Békeszeretete ilyenkor nem jelentett megalkuvást. Éppoly kevésbé rettent meg, ha a többségben lévő maradiakkal szemben a haladást, a szemforgató álszenteskedőkkel szemben az erkölcs parancsait hirdette, mint ha a zsidóság igazát kellett megvédenie, vagy jogaiért kellett küzdenie. Határtalan lelkesedéssel hallatta ilyenkor szavát, állította az igazság szolgálatába tollát. Minden szó, amely ajkát elhagyta, nemcsak szelleméből, hanem szíve mélyéről fakadt. A modorosság, az olcsó elegancia hajhászása nem volt kenyeré. Nem kenetteljes szólamokba burkolva kerülgette, hanem szókimondóan, keresgélés nélkül a legtalálhatóbb szavakkal mondta el igazát, véleményét minden kérdésről, amely a közvéleményt foglalkoztatta. Férfias hangját nem egyszer magasra emelte és lelkesedésének természetes közvetlenségével ragadta magával hallgatóit. Csodálatraméltó eréllyel és élannel szinte maga vívta ki a svájci zsidók részére a polgárjogot. Amikor a hatvanas évek elején a svájci zsidók telephelyének Endingen és Lengnau községeknek rabbijává nevezte ki az aargai kormány, a zsidók egyenjogúsításának kérdése napirenden volt.

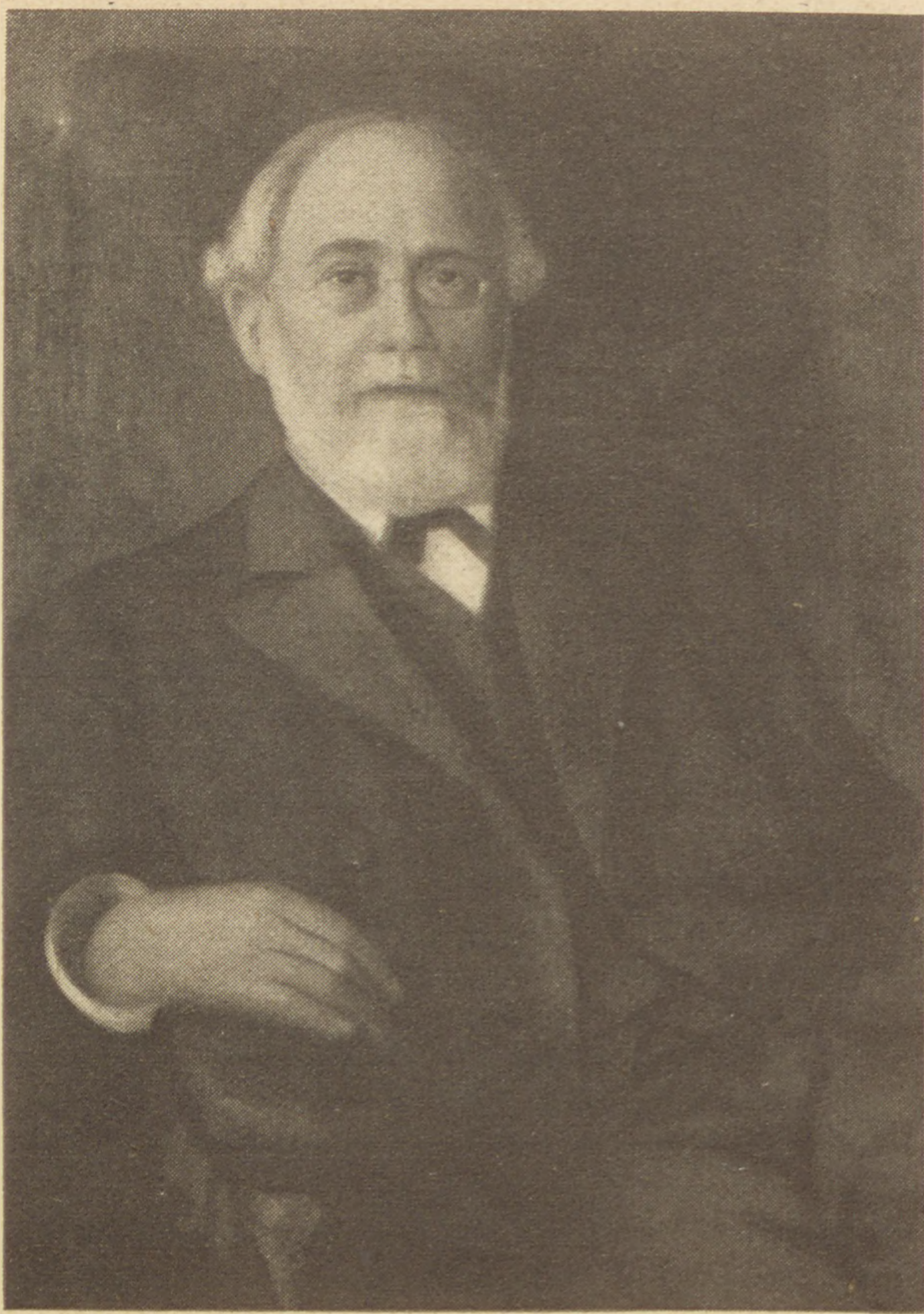
Míg azonban az ultramontán párt szívós és kitartó agitációval megmozdított minden követ,

hogy meghiusítsa a zsidók emancipációját, addig a széthúzó zsidók között nem akadt vezér, aki diadalra juttassa igaz ügyüket. Kayserling kevés hívétől segítve, a liberális államférfiak fegyverbarátságára támaszkodva, vívta meg a küzdelmet. Fáradhatatlanul agitált, beszélt, írt, szervezett, amíg diadalt nem aratott. Mozgósítja Franciaország, Belgium, Németalföld befolyásos zsidóit, liberális vezérférfiait, hogy a Svájcjal kötendő kereskedelmi szerződések alkalmával a zsidók kivételes helyzetének megszüntetésére lépjenek sorompóba. És a büszke svájci államférfiak azért nem zúdították a zsidókra a hazafiatlanság vádját, hanem a legnagyobb elismeréssel hajoltak meg a zsidók jogainak rettenhetetlen bajnoka előtt. Különös melegséggel jutott kifejezésre ez a hódolat akkor, amikor a küzdelem befejeztével elhagyta Svájcot, hogy a pesti rabbiszéket elfoglalja. Itt sem hiányzott az alkalom, hogy felvegye a küzdelmet az előítéletekkel és a rágalomokkal. Az antiszemitizmus nemsokára felütötte fejét és Kayserlinget ismét a küzdők sorában látjuk. A zsidók erkölcsstanáról írt névtelenül megjelent munkája és a tiszai vérvád alkalmával és a zsidó uzsoráról írt röpiratai sok ezer példányban forogtak kéz-kézben, nem egy fegyvert ütve ki a támadók kezéből.

Személyiségének varázsán kívül súlyt adott szavának tudományos tekintélye. Nagyon kevesen vannak, akiknek a zsidó történetírás annyit köszönhet, mint neki, többet alig valakinek. Nem dilettáns módon, készületlenül látott a munkához, hanem alapos, becsületes előkészület után. A berlini egyetem az ötvenes években dicsőségének delelőjén állott, a német szellemi élet góc-

Bencijon Zuckermann: Rabbi Meir Bal-Nész sirja.

Dr. Kayserling. (Kayserling Jolán olajfestménye.)

pontja volt. Itt tanult Kayserling. Klasszika és újabb filológia, esztétika, régi és új történet, földrajz, a filozófia, teológia és természetan foglalkoztatják. Nem mellesleg zsidó teológiai tanulmányainak a kiegészítéseképpen foglalkozik e studiumokkal, hanem teljes odaadással és szellemi erejének teljes megfeszítésével. Felfegyverkezik a tudomány teljes vértetével. Különösen Ranke van rá nagy hatással és bár a professzor hittérítői buzgalmának sikertelensége kissé hideggé teszi a viszonyt a mester és tanítvány között, azért állandó tudományos kapcsolatuk fennmarad. Ranke irányozta Kayserling figyelmét a spanyol zsidók történetére. Életmunkájának legjava része e témakörrel foglalkozik. A spanyol zsidók irodalma, a spanyol és portugál zsidók története, Menasé ben Izrael életrajza, Columbus Kristóf viszonya a zsidókhöz, tanulmányainak tárgya és három évtizedes munkával elkészíti a spanyol zsidó irodalom egyedülálló bibliográfiáját. Az oknyomozó történet teljes apparátusával végzi kutatásait, de műveinek formája nélkülözi a nagyképű nehézkességet és a tudákos homályosságot. Amint a szószéken a természetességet tartja mindig szem előtt, úgy könyveinek irányában is mindig a természetes közvetlenség jellemezték és szigorú objektivitása mel-

lett nem tilthatta meg tollának, hogy elméjének termékeiben szívének lelkesedését és zsidó lelkének rajongását ne vigye be műveibe is, különösen ott, ahol a spanyol zsidók martiriumát írja le.

Tudományos működésének második tere Mendelssohn Mózeshez és korához fűződik. Talán legnépszerűbb könyve Mendelssohn Mózes életrajza, amelyhez a kor kultúrtörténetével foglalkozó kisebb munkák egész sora csatlakozik. Míg a spanyol zsidóknál a középkori zsidók anyagi és szellemi kultúrájának hőskorát kutatta, addig Mendelssohn Mózes működésében és korában annak az időszaknak történetét írta meg, amelyben a német és fokozatosan az európai zsidóság az európai kultúrának nemcsak élvezőjévé, hanem munkásává és tényezőjévé lett. A zsidóságnak az európai kultúrába való integrálódási folyamatát követte azokban a műveiben, amelyekben a Mendelssohn utáni korszak történetével foglalkozott. Winter-Wünsche irodalomtörténetének e korszakra vonatkozó része és Philippson Lajos életrajza ezirányú munkásságának termékei.

Történetírói működését szigorúan korlátozta azokra a kérdésekre, amelyeknek megoldását már egyetemi éveiben tűzte ki magának. Nem fecsérelte szét erejét és ezért feltétlen ura maradt azoknak a területeknek, amelyeket megmunkált. Nem véletlenség folytán, nem találomra fordította tekintetét e témakörök felé, amelyekben a zsidóság legnagyobb szellemi és gazdasági fejlettségének korszakait látta. Lelkének minden szálával a modern kultúrán és jelesül a német kultúrán csüggött. Egyaránt utálta a vakbuzgóság köntösébe öltöztetett tudás-iszonyt, mint a gettó romantikának erőltetett, izléstelen, lealacsonyító termékeit. A zsidóság legfényesebb korszakainak megvilágításával célja volt népébe emberi öntudatot és multjára való büszkeséget önteni és azt az európai kultúrához fűzni, ami a német és a Németországtól keletre eső népeknél egyet jelentett a német kultúrával. És magyarországi működésének mélyebb tartalmát is ez a törekvése adta meg.

Amikor Pestre jött, a magyarországi zsidók kultúrája, még azokéi is, akik a minden európai tudás elől iszonyodó vakbuzgóság sötétségéből kijutottak már, még vajmi szerény volt. A nyugati műveltséget leginkább még a Philippson-féle Judenzeitung és az Institut zur Förderung der isr. Litteratur terjesztették, amelyeknek előfizetői a nagyobb községekben mindinkább szaporodtak.

Ifjui lelkesedéssel látott munkához. Lapot alapít. A művelt közönség számára három éven át az evangélikus egyház nagytermében előadásokat tart, amelyeknek sikere hosszú évekig érezteti hatását; tanít és még egyházi funkcióit is szakadatlanul felhasználja kulturális feladatá-

nak teljesítésére. Jótékonyági egyesületek ünnepelein, tóraavatások alkalmával, a Mikéfe széderünnepelein és nem utolsó helyen a szószéken, mindig kulturális témákat is boncolgat és nem hagyja elmulni egy történelmi esemény évfordulóját sem, hogy ezt kellő megvilágításba ne helyezze hallgatói előtt. És hallgatósága bámuló áhitattal csügg ajkán, mert nem ahhoz a ma gyakran alkalmazott recepthez tartja magát, amely a lelki közösséget a legalacsonyabb nivóju hallgató színvonalához való leszállással akarja megszerzeni, hanem fölemeli magához azokat az egyszerű embereket, akikhez beszél és részeseivé teszi őket annak a magas szellemi gyümölcsnek, amelyet nekik nyújt.

Pesti munkássága összeesik a magyar zsidóság legnagyobb szellemi fejlődésével. És ha működésének további folyamán sok jeles név sorakozott is mellé, a hetvenes évek elején, szinte egymagában tartotta a zászlót és emelte magasra a tudás és a felvilágosodottság fátylóját. És ez az úttörő munkája, amelyet a német kultúrának magyar földre való átültetésével végzett, nem eléggé méltányolható ma, amikor az országnak, de még talán fokozottabb mértékben a magyar zsidóság magasnivóju kultúrájának szégyenteljes romjain halad végig tekintetünk. Elképzelhetetlen az a romboló pusztítás, amelyet a háború évtizede a magyar zsidó kultúrán végzett. Azok, akik ezt a kultúrát megteremtették, vagy nincsenek már, vagy félreálltak. Komoly, tudományos törekvések helyett reklámhajhászás. Kulturális ideálok helyett dohosszagú, érzélgős gettóromantika.

A Nyugat kulturája felé való törekvés helyett a galíciai félbarbársággal való kacsintgatás divat ma és kérdés az, hogy vajjon az a munka, amelyet Kayserling és kortársai végeztek, nem volt-e felesleges időfecsérlés, a haladásnak téves úton való keresése.

Azt hisszük, nem. Eljön az idő — reméljük nemsokára, — amikor ellentétben a ma szereplőivel, az újabb zsidó nemzedék az üldözöttség tisztító tüzeiben megedzve, keresi majd népének boldogulását és újraéledő zsidó öntudattól vezetve, ismét azzal a lelkesedéssel fogja a zsidóknak az európai kultúrával való egységét szolgálni és ugyanazokkal az eszközökkel fogja a zsidó nép felemelkedését lehetővé tenni, mint amilyenekkel Kayserling és kortársai dolgoztak és teremtetek.

Kayserling halála előtt néhány héttel, ifjúi lelkesedéssel szervezte meg azt az első nagyobb szabású zsidó zarándoklást, amely Magyarországról a Szentföldre indult. Talán csak piétást látott ebben, de talán érezte is annak a hatalmas folyamatnak a megindulását, amely európai kultúrát plántálva Izrael földjére, az egész világ zsidóságának Cion-hegyéről fog kulturális szempontból is ragyogó világosságot terjeszteni.

ZSIDÓ HUMOR

A MORENOK TULVILÁGI MINJANJA.

Egy amhorec zsidó nagyon ambicionálta a talmudban jártasoknak csillogó koronáját: a *morénu* (mesterünk) címet. Elment a rabbihoz, bemutatott egy jól hizott libát áldozatul és kérte a címadohányozást. A rabbi, tekintettel buzgó hívének áldozatkészségére, megadta neki a morénót. Ekkor egyik tréfamestere a községnek odament az ujdonsült rangemelthez és így szólt hozzá: A túlvilágon, ahol mégis csak van igazság, nem fogsz tudni minjában imádkozni. A tudósok azt fogják mondani, nem vagy közjük való, mert tudatlan vagy. Az amhorecok meg nem fogadnak be tizük közé, mert „morénu“ címed van. A megijesztett balbósz kétségbeesetten a rabbihoz sietett, aki eképen vigasztalta meg jámbor hívét: „Majd segítünk rajtad, szeresz még kilenc hozzád hasonlót, elhozod őket hozzám hasonló libaáldozatokkal és akkor lesz a túlvilágon külön minjanotok . . .“

MIÉRT AKARTÁK AZ ANGYALOK A TÓRÁT VISSZATARTANI?

Tudvalevő, hogy mikor Mózes le akarta hozni a Tórát az égből, az angyalok vissza akarták tartani. Rejtélyes ez, hiszen a Tóra az emberek számára íródott. A parancsolatok benne csupán az emberek számára adódtak. Egy elmés hitsorsos a következőképpen magyarázta meg a dolgot. Vidéki városkában nem a legjobb viszony állott fenn a rabbi és a nyája között. A pap elhatározta, hogy a kerületében levő szomszéd nagyközségbe teszi át a székhelyét. Amidőn a szekepek és kocsik a költözködésre megérkeztek, hívei kapják magukat, kifogják a lovakat, a kocsisokat pedig megverik. A pap ámulva nézi a történeteket és kérdőre vonja azok okozóit. „Mi ezt a főrabbi úr érdekében és tiszteletére cselekedtük — mondja az egyik hívő. — Mert ha a főrabbi úr csak úgy simán ment volna el, akkor a szomszéd falubeliek azt mondták volna, mi örvendünk, hogy megszabadultunk a főrabbi úrtól, így azonban látják, mennyire ragaszkodunk hozzá és milyen nehezen engedjük el. És csak emelni fogja szemükben a főrabbi úr értékét, ha a válás ilyen formájáról tudomást szereznek.“ A Tórát is csak azért óhajtották visszatartani az angyalok, hogy ezáltal jobban megbecsüljék itt a földön az emberek.

MIÉRT SZORITJAK JÓTÉKONYSÁGNÁL HATÉRBE A TANULT EMBEREKET?

Szokásban van általában, hogy az emberek könnyebben gyakorolnak jótékonyt egy sánta, béna vagy vak emberrel szemben, mint egy talmudtudós kéregetővel szemben. A csengeri pap a következő magyarázatot adta erre: Azért adnak szívesebben egy nyomorék embernek, mert az adakozók félnek, hogy ők is hasonló helyzetbe kerülhetnek. Attól azonban nem kell félniök, hogy tanult emberekhez hasonlóvá, azaz tudósokká válnak.

Kaufmann Vilmos gyűjtése.

PATAI JÓZSEF: RÁCHEL SÍRJÁN, BETLEHEM MELLETT

Talán hozzátartozik ez a kis bevezető epizód is a szentföldi út krónikájához. Hadd rögzítsük meg a jobb idők számára.

Mikor sokszoros sorbaállítás és hosszú, türelmes várakozás után végre leérkezett a budapesti rendőrséghez a tengerentúli utazáshoz szükséges belügyminiszteri engedély és én a sürgősség okáért szerettem volna ezt az engedélyt régi európai útlevelembé beiktatni és ennek érvényességét a Palesztinára és Egyiptomra kiterjeszteni, — azt az érdekes választ kaptam, hogy *ez nem lehetséges*, még pedig azért nem, mert az adatok nem egyeznek. A belügyminiszteri engedély szerint az utazás célja: „zarándoklás,” míg régi útlevelemben az utazás céljával: „*családi ügy*” van megjelölve.

„Kedves kapitány úr — feleltem hirtelenében. — Nincs semmi ellentét. A *mi szentföldi utunk is családi ügy!* Elzarándokolunk *apáink és anyáink* sírjára, Ábrahám, Izsák, Jákob, Sára, Rebeka, Leah és Ráchel sírjára!

Az én argumentálásom, sajnos, nem hasz-

nált. Új útlevelet kellett kiállíttatni. És az újabb várakozások alatt, mialatt egyik-másik leendő utitársunk lángoló izgalmában gyönyörködtem, volt idő gondolkodásra, meditálásra. Micsoda rejtett erők vonzzák a zsidó lelket idők és határok végtelen távolságán át a Szentföldre? A multak kegyeletes emléke rezegetteti meg a szív húrjait, vagy a jövő reménye zeng a mélyében halkán, öntudatlanul? Vagy a kettőnek csodálatos harmóniája, amiről Juda Halévi dalol:

*Feledjük szülőinknek drága sírját,
Örök forrását örök életünknek? . . .*

Mikor ott állsz a Machpélah barlangja előtt, a hatalmas hebroni mecset hetedik lépcsőjén, amely elállja az utat a patriarchák síremlékéhez, átvillan az agyadon ötezer esztendő villámos szikrája, egy szédületes multnak és még szédületesebb útnak fölcikázó sugara. És ha a mohamedán mecset-őr elébe áll is, hogy eddig és ne tovább, átremeg a szíveden a szeretet édes melege, mintha a barlang mélyéből fakadó forró fluidum ömlene át a véredbe. Ezek az atyák és anyák nem is haltak meg. Átélték az évezredek és ott vannak mindenütt, ahol gyermekeik bolyonganak, szenvednek és véreznek. Ott élnek a zsinagógák homályában, zsoldárok, zsolozsmák zsongásában, reggeli és esti imák áhitatában. Nem is *ősöknek* mondják, hanem *apáknak, anyáknak*. Apák és anyák, akik összegyűjtik, összefogják gyermekeiket a világ négy széléről és résztvesznek gyermekeik életében, örömeiben, bánatában.

Az „Óriások völgyén,” Juda és Benjámín határán át visz a kocsi Jeruzsálemből Ráchel magányos sírjához az efráti útra. Miért nem érdemesült Ráchel, hogy őt is a Machpélah-barlangba temessék el? Mert „*irigykedett testvérére.*” De miért irigykedett? — kérdi a legendás ellenvélemény, — mert Leáhnak gyermekei voltak. Lehetséges-e, hogy aki törzseket vágyódott adni Izraelnek, még bűnhődjék is? És a felelet glóriás fényt von Ráchel homloka körül. A Sechina végzése volt ez. Jákob tudta, hogy erre, ezen az úton fognak menni Izrael fiai a száműzetésbe és ekkor Ráchel fel fog kelni sírjából és könnyörögni fog gyermekeiért, amint írva vagyon: „Hang hallatszík Rámában, zokogás, gyász és keserű sírás hangja, Ráchel siratja gyermekeit . . . De így szól az Örökkévaló: tartsd vissza hangodat a sírástól, szemeidet a könnyektől, mert jutalma leszen cselekedetnek, a gyermekek visszatérnek háta-rukba . . .” És mi volt az a cselekedet, amelyért Ráchel lett egész Izrael tulajdonképeni ösanyja?

Mikor Jákob hétesztendőt szolgált Lábánál és óvatosan, világosan, nyomatékosan kikötötte, hogy „Ráchelért, a te leányodért, a fiatalabbikért,” nehogy egy másik Ráchelt adjon neki,

Ábrahám és Sarah sírja a Machpélah-barlangban.

vagy nehogy névcserével Leát nevezze el Ráchelnek, sejtette, hogy Lábán mégis meg fogja csalni és azért bizonyos jelekben állapodott meg Ráchellel, hogy az éj sötétjében is reáismerjen. De mikor Ráchel az utolsó pillanatban látta, hogy apja Leát vezeti be Jákob sátrába, átadta testvérének a jeleket, nehogy megszegyenüljön... És ott, ahol mérlegre teszik az emberek tetteit és egy csöppnyi szív többet nyom a latba, mint a legsúlyosabb hőstett, sorsdöntőnek ítélték Ráchelnek e cselekedetét és megtették őt örök időkre Jákob házának védőasszonyává...

Kis kupolás kápolna domborul Ráchel sírjának fehér emlékköve fölé. Ó könnyek szent kápolnája, ó könnyek drágaköve, a szerteséjjel szórt gyermekek sóhajainak és sóvárgásainak gyűjtője. Ha megmeredtek volna csak a könnyek mind, mik e kőoszlopra omlottak, kicsiny volna ez a kápolna, semhogy átfoghatná és az éig magasodna a kupola, mely föléje borul. Ki nem zokog itt, amikor először illeti homlokával ezt a síroszlopot, melynél apái, anyái ezer meg ezer év óta sírnak, imádkoznak. „Ez a Ráchel sírjának oszlopa mind mai napig” — tanulják Mózes könyvéből a gyermekek. „Ha elmegy az úton Celcach felé Ráchel sírja mellett” — mondja Sámuel próféta Saulnak, Izrael jövőd királyának. És ez az egyetlen hely, amely vigaszul maradt a rettentő összeomlás után. Jeruzsálemben leromboltak, fölégették mindent, „Ciont fölszántották mint mezőt,” a Machpélah barlangjához elzárták az utat, „Mózes sírját nem ismeré senki sem,” de itt a betlehemi úton állott szabadon, hogy egészen reáborulhassanak, az anya sírja, Ráchel, aki fölkel éjszakákon és bebolyongja a szent romokat és könnyeket hullat a Jordánba, miket a hullámok a Sós-tengerbe sodornak...

Kis imakönyvekkel a kezükben állják körül a zarándokok a fehér síroszlopot. „Oh, Anyánk, távoli földekről, tengereken túlról jöttünk hozzád, hogy kiöntsük szívünket elébed. Oh, Anyánk, Te, kit az égiek kedvelnek, Te szent, Te tisztalelkű, könnyörögj érettünk. Te szent, Te jószágos szívű, ki jószágodban átadtad testvérednek a jeleket, borulj az Úr trónusa elé és imádkozz érettünk. Oh, Anyánk, ki fölkelte sírodból, hogy sirasd száműzetésbe vitt gyermekeidet, ők csak hetven évre mentek idegenbe, mit mondjunk mi, kik ime több mint ezernyolcszáz esztendeje bolyongunk a keserű, fájó hontalanságban, hol megalázzák fejünket, meggörnyesztik testünket, megsebzik arcunkat és elsötétítik szemünket. Oh, Anyánk, ne engedj apadást könnyeidnek, míglen az Úr nem mondja szenvedéseinknek: elég volt...”

A kis kápolna megtelik zokogással. A falakon köröskörül selyem tóráköpenyek és bársony frigyszekrényfüggönyök. A menyezetről lobo-gó gyertyák csüngenek alá, miket a zarándokok elhunyt hozzátartozóik lelkiüdvéért gyujtanak.

Ráchel sírjának öre körüljárja az oszlopot lábujjhegyen, nesztelenül és a neveket kérdi és az anyák nevét... Kelet felé fordulva, halk mincha-imába mélyednek tizen. Új zarándokok jönnek. A kifelé menők letörlik könnyeiket és levágnak emlékül egy-egy darabkát azokból a keskeny piros szalagokból, miket súlyos betegért könyörögő kétségbeesettek fontak a síroszlop köré, mintha szimbólikusan hozzá akarnák kötözni az élethez, vagy legalább ahhoz a túlvilági glóriához, amelynek sugaraiban Ráchel lelke üdvözülni...

Künnt az úton, Ráchel sírjával szemközt, egy hatalmas terebintus fa áll őrt. Néhány beduin keres alatta árnyékot, bár a nap heve már kissé lehült és a Betlehem felől fuvó szellő langyosan lehel az arcunkba. Az úton súlyosan meg-rakott tevekaraván közeleg csilingelve. Az egyik dromedár pupjai közt tetovált arcú, orrgyűrűs arab asszony ül és monoton melódiával csittítgatja a lelógó kosarakban sivitó, napégette gyermekeit. Ott a domboldalon túl a Vaadi'l-Harubon, a Szentjánoskenyér völgyén emelkedik fehér villogó kupoláival Dávid városa, a Jehudabeli *Bét-Lechem*, „Kenyérháza.” Köröskörül kö-

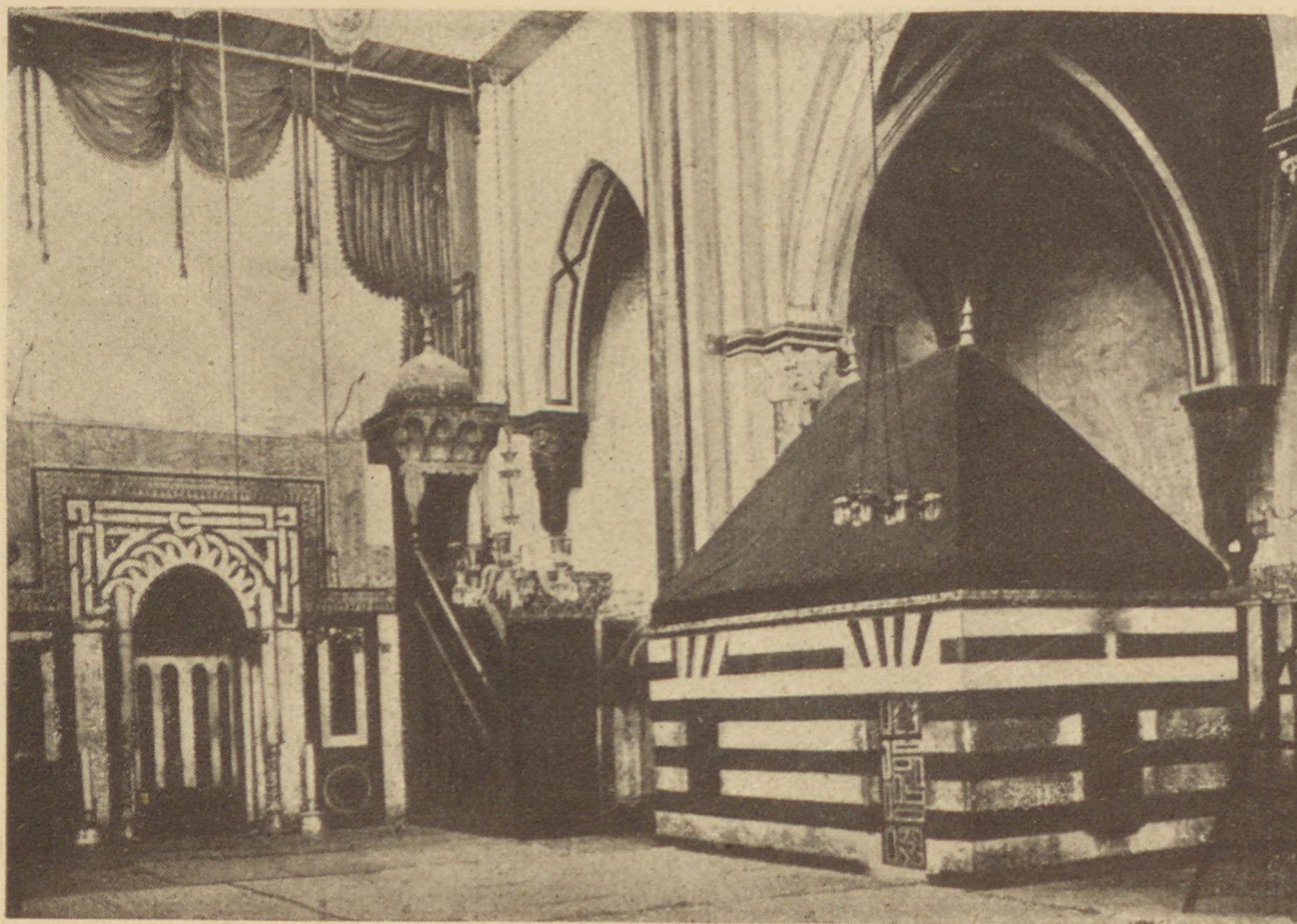
Jákob és Lea sírja a Machpélah-barlangban.

Ráchel sirjának bejárata.

vér gabonatáblák, terraszos szőlőhegyek, füge- és olajfaligetek. Ezeken a búzaföldeken, melyek Judát áldásukkal táplálták, szedegette kalászeit a moabita szegény Ruth, a gazdag Boáz daloló aratóit és kéveket követve. És az idillikus házasságukból leszármazott szőke ifjú Dávid itt elankákon legeltette nyáját lantosán, furulyásan, míg „Sámuel a látó” föl nem kente Izrael királyává. Ruthok és Noémik járnak a mezőn, a lekaszált táblák tarlóján, fejükről hosszú fehér kendők lengenek alá a vállaikra, a nyakukon vé-

külön nagy területe a templomban és külön bejárata a szent helyekhez. Egy ablak tulajdonjoga vitás volt és egyik sem engedte, hogy a másik tisztogassa le a felgyült pókhálót, míg az 1917-ben bevonuló angol generális ki nem rendelt egy katonát, hogy az évszázados pókhálógyüledéket fegyveres erőszakkal eltávolítsa. De a három civakodó felekezet egyben mégis egyetértett, hogy Bet-Lechem Jehudába nem kell beengedni zsidót. Talán féltek, hogy a zsidók konkurrenciát csinálnak nekik a kagylógyöngyke-

Izsák és Rebeka sirja a Machpélah-barlangban.

kony és vastag kagylógyöngyláncok csillognak a nap sugaraiban szivárványozva. Betlehemi leányok és asszonyok. De ezek mind a Mária-templomba járnak, ahol a jászolt is mutatják, amely a Megváltó bölcsője volt, természetesen finom csiszolt márványból. Egyetlen zsidó sem lakik Dávid városában.

A Szeretet vallásának három felekezete, a római katolikusok, görögkatolikusok és örmények állandó harcban éltek egymással a „Születés temploma” körül, csak a muzlim hatóság tudta fegyveresen megfékezni a gyűlölködés kirobbanásait. Pedig mind-

egyiknek megvan a maga külön nagy területe a templomban és külön bejárata a szent helyekhez. Egy ablak tulajdonjoga vitás volt és egyik sem engedte, hogy a másik tisztogassa le a felgyült pókhálót, míg az 1917-ben bevonuló angol generális ki nem rendelt egy katonát, hogy az évszázados pókhálógyüledéket fegyveres erőszakkal eltávolítsa. De a három civakodó felekezet egyben mégis egyetértett, hogy Bet-Lechem Jehudába nem kell beengedni zsidót. Talán féltek, hogy a zsidók konkurrenciát csinálnak nekik a kagylógyöngyke-

szítésben és a különböző szent emléktárgyak gyártásában és szállításában, amiből annyi betlehemi örmény, római- és görögkatolikus egyaránt meggazdagodott. Az egyik körülfalazott helyen mutatják „Dávid kútját.” Dávid a sziklák között táborozott, a filiszteusok pedig Betlehem körül. És Dávid megszomjazván így szólt: „Ki hozhatna nekem vizet Betlehem kútjából?” Ekkor három vitéze átvágta magát a filiszteusok táborán és meritének vizet Betlehem forrásából, mely a kapu előtt vala. De Dávid nem akart belőle inni, hanem kitölté az Úrnak, mondván: „Avagy ezeknek az embereknek a vérért igyam, akik életü-

ket tették kockára?" Betlehem volt a szülővárosa Dávid három vezérének, Ceruja három hős fiának, Joáb, Amasza és Aszaélnek. Betlehem volt Dávid becézett áhított helye, még a királyi palotából is vissza-visszavágyott a buja betlehemi rétekre, ahol ma is vöröses-szőke, nagyszemű ifjú Dávidok terelik a nyáját nótával és lanttal hazafelé. De a mai Betlehem, a Dávidtól leszármaztatott Megváltónak vallását valló 12.000 lakosával nem bír el egy zsidót!

Mikor a hajdani Béth-Lechem-Jehudából szomorúan visszatérve újból Ráchel sírja elé érünk, már új zarándokcsapatok imádkoztak a fehér oszlop körül. És a nyitott bolthajtásból kiszüremlett az alkonyatba a könnyörgés és prófétai íge: „Hang hallatszik Rámában, zokogás, gyász és keserű sírás hangja, Ráchel siratja gyermekeit... De így szól az Örökkévaló: tartsd vissza hangodat a sírástól, szemeidet a könnyektől, mert jutalma léssen cselekedetednek, a gyermekek visszatérnek határukba...”

Kissé följebb az országutat javító chálucok, fiúk és leányok letették a kötőrő kalapácsokat, felálltak, letörölték homlokukról a verítéket, arcukról a meszes fehér port és szerszámaikat vidáman vállukra rakva elindultak héber dallal Jeruzsálem felé.

ABEL PANN LEVELE.

— Kedvezmény a Mult és Jövő előfizetőinek —

Igen tisztelt Szerkesztőség!

Az a tisztelet és hála, amellyel a Mult és Jövő iránt viseltetem, arra késztetett, hogy módját keressem, miként viszonzhatnám azt a lelkes buzgalmat és önzetlen fáradozást, amelyet különösen dr. Patai József főszerkesztő úr részéről egész európai utamon tapasztaltam. A zsidó művészet iránt való határtalan lelkesedésének tulajdonítom, hogy nem elégedett meg azzal, hogy budapesti kiállításomat oly fényes sikerhez segítette, hanem egyengette bibliai képeim kiállításának útját a *Wiener Secessionban* is, amit Jeruzsálemből való elutazásomkor tervbe sem vettem. A magam részéről azzal szeretném leróni hálámat, hogy felajánlom bibliai kőrajzaim 50 sorozatát kedvezményesen a Mult és Jövő olvasóinak, úgy hogy *félárban juthassanak hozzá.*

Őszinte nagyrabecsüléssel kész hívük:

Wien, 1925 augusztus 2.

Abel Pann

*

Hálás köszönettel vesszük tudomásul a nagy jeruzsálemi mester szives előzékenységét és azt hisszük, hogy a Mult és Jövő olvasói is örömmel és szeretettel fogadják ezt a felajánlott áldozatkész kedvezményt, amely lehetővé teszi, hogy ezeket a gyönyörű keleti színekben ragyogó eredeti bibliai kőrajzokat, amelyeket legutóbb Felix Salten a Neue Freie Presseben oly melegen méltatott, féláron szerezhessék meg. *A Nemzeti Szalonban, valamint a bécsi „Secession” kiállításon egy-egy kőrajz ára 200.000 korona volt, míg a Mult és Jövő olvasói most — mindenestre korlátolt számban — 100.000 koronáért juthatnak hozzá. Az 50 sorozatot a jelentkezés sorrendjében juttatjuk olvasóinknak.*

REGÉNY

SASS IRÉN: ÉNEKEK ÉNEKE

7.

— JERUZSÁLEM. —

*Lássad meg hát Salamon hordágyát
Diszesebbet sohasem láthattál,
Ragyogóbbat sosem álmodhattál
Sulamit! nézd Salamon pompáját.*

Napok óta gyöngélkedett Sulamit. Sápadt volt, lehangolt. Hosszú időig ült egyhelyben, anélkül, hogy valamit is szólt volna. A rabnő, mint az árnyék követte. S hasztalan próbálta őt felvidítani zenével, tánccal, mókás meséivel. Egy napon ravasz kísérletet tett Mitra.

Bizonytalan ujjakkal egy dalt próbált kipengetni hangszerén. S mikor sikerült neki, eljátszotta Sulamitnak.

Szerelemnek nincsen ára, bére...

A leány alélt arca felvidult egy pillanatra. Szemei kitágultak, hosszút, mélyet lélegzett, mintha tömlőcből szabadult volna ki. Azután felugrott:

— Hagyd abba Mitra, hagyd abba! — kiáltotta kétségbeesve.

Ezen a napon, midőn Júda szokott látogatását tette menyasszonyánál, a rabnő félrevonta az özvegyet:

— Arád beteg, uram... komolyan beteg...

Júda borzongva nézett Mitra szemeibe:

— Beteg... Gondolod, Mitra, hogy *tőlem* beteg?

Mitrának fájt Júda szenvedése. Szívesen áldozta volna életét, ha boldognak látja. Minden erejét összeszedte, hogy megnyugtassa őt:

— Képzeldöl uram, arád szeret téged.

— Honnan tudod Mitra?

Mitra nem habozott:

— Ő mondta. Mindig rólad beszélünk nappal és éjszaka, mindig. Vágyódik utánad, de gonosz démon tartja megszállva...

Júda türelmetlenül legyintett.

— Igen, igen, hidd el uram, gonosz démon szállta meg arádat...

Júda le, fel sétált, alig nézett a rabnőre:

— Ha hihetnék neked Mitra... ha Sulamit tényleg szeretne engem...

Gyötrődő könnyörgés volt a hangjában.

Mitra szinte felkiáltott:

— Esküszöm uram, hogy szeret!

Júda megállott. Nem, azt nem merte hinni, hogy a leány hamisan esküszik:

— Ő mondta ezt neked?

— Esküszöm, hogy ő mondta — felelte Mitra ugyanazon a hangon s kezét dobogó szívére szorította. Hamisan esküdött. Elkárhozik. Ki bánja? Csak Júda ne szenvedjen, csak Júda érezze a boldogság múltó melegét.

Júda lehúzott ujjáról egy értékes gyűrűt s a leány elé dobta:

— A tied. És amennyit akarsz még, annyit kaphatsz, ha Sulamit megint mosolyogni fog.

Mitra rányomta ajkát a gyűrűre, amely még meleg volt imádott ura ujjaitól:

— Egy módja van ennek uram...

— És az?!

— Vidd innét arádat messze... minél messzebb...

— Hová?!

— Vidd Jeruzsálembe. A közelgő sátoros-ünnepeken zarándokok tarka tömegétől zajos a szent város... Vidd Jeruzsálembe arádat, uram...

Mitra hangja csaknem könyörgő volt.

Júda fürkészve nézett rá.

Megsejtett-e valamit az igazságból?

Lehet.

De szerelme már oly vad erővel lobogott, hogy elhomályosított mindent. Az őszinte vonzalmat is.

Sietve hagyta ott a rablányt, mintha menekülne tőle.

Ha tudta volna, hogy délibáb után fut és szivárvány ívére építi házát, vajjon menekült volna-e Júda?

Egy lázas és alázatos fiatal szív dobogott a közelében. És két fekete szem nézett utána, mint egy hűségese kutyáé.

De Júda nem látta.

*

Néhány nap múlva, öszvérekkel és rabszolgákkal, elindult Júda aranyozott hintója Jeruzsálem felé. Marianne mosolyogva búcsuzott tőlük a kapunál, Mitra égő szemmel nézett utánuk. Utolsó percig nem hitte, hogy Kedesben hagyják. Csak mikor a hintó elindult a kaputól, akkor terült zokogva a földre. Nem tudta elképzelni, hogy hetekig, talán hónapokig ne lássa Júdát.

Minél jobban távolodott a hintó, annál inkább nőtt kétségbeesése. Végre is felugrott és lélekszakadva a hintó után iramodott. Elfulladás, verejtékezve érte utól őket.

— Uram — zokogta szinte önkívületben, — vigy magaddal, ne hagyj itt Kedesben...

Júda csodálkozva nézett rá:

— Itthon maradsz Mitra.

Mitra összetette kezét:

— Vigy magaddal uram.

— Vigyük, Sulamit?

Sulamit félt a rabnőtől és sietve nemet intett.

— Itthon maradsz Mitra.

Mitra egy ideig még szótlánul futott a kocsi

után. Aztán jobbrafordult és nekiszaladt a mezőségnek. Egyenesen a Jordán felé. Sulamit nem látta ezt. Júda látta, de vállat vont és nem törődött vele. Ostoba rabnő!...

Mintegy félnapi utazás után Sulamit sóhajtván fordult Júdához:

— Mitrát magaddal hoztad volna, látod uram és anyámat eszedbe sem jutott hívni...

Júda örült, hogy valamivel kedvében járhat a leánynak:

— Kivánod Sulamit, hogy érte küldjek?

— Nagyon szeretném.

Azonnal átszálltak az öszvérekre és Júda a hintót visszaküldte Kedesbe.

— Hocusban várunk rátok — mondta a rabszolgáknak, — míg megérkeztek úrnőtök anyjával.

Sulamit hálásan mosolygott és lehunyt szemmel csókra nyujtotta száját. Júda mohón feléje hajlott s aztán hirtelen visszahúzódott.

Vajjon mi tartotta távol őt azoktól a nagyon kívánt ajkaktól?

Midőn Marianne sápadtan az út fáradtságától, de ragyogva a büszke örömtől megérkezett Hocusba, tovább folytatták az utat. Sulamit anyja mellé ült a hintóba, Júda a hintó oldalán léptetett öszvérháton.

Marianne egész idő alatt szóval tartotta őket. Nevetgélt és fecsegett, ezer kérdeznivalója akadt s mindent megcsodált, ami szemébe ötlött. Lélegzete el-elakadt olykor, nehéz, sipoló hörgés szakadt fel melléből, de beszélt és nevetett szakadatlanul.

Romon túl, minden irányból egyre többen és többen csatlakoztak Júda hintájához. Öregek, ifjak, nők és gyermekek, gyalogosan vagy számarháton, a zarándokút ünnepi izgalmával szemükben.

— Ezek mind Jeruzsálembe igyekeznek? — kérdezte Sulamit.

Júda bólintott:

— Nazaretig csupán kis csoportokban szálíngóznak elő a távoli vidékek zarándokai. De Nazarét után, ha a Jeruzsálembe vezető országútra érünk, látni fogod, hogy fekete lesz előttünk minden a hömpölygő tömegetől.

Forró napsütésben értek Nazaretbe s azontúl is, szinte szikkasztó hőségben folytatták útjukat. Marianne sápadtan, verejtékezve mosolygott s minden erejével titkolta rosszulását a leánya előtt. Hiszen oly szép, oly álomszerűen szép volt minden. Az út, amelyet először tett meg életében, a messzeségben várakozó szent város, amelyet először fog látni életében, a templom, amelyben először fog áldozni életében s az aranyozott hintó, amelyben először ül életében. Valóban, alig akart magára ismerni.

Ő-e az csakugyan, Marianne, az elhagyott, szegény özvegyasszony, aki gondban, nélkülözésben öregedett meg?

Szinte bosszúsan nyomkodta fájó szívét: ostoba szív, el akarja rontani Marianne örömét.

És mosolygott a jó öreg, fuldokló lélegzettel, szédülve, néha az ájulással küzdve, mosolygott... mosolygott...

Efráim alacsony hegyei között mindhárman átszálltak öszvéreikre, de még így is nehezen haladtak előre a keskeny hegyi utakon. Minden talpalatnyi helyre jutott ember. A hegyek szinte zengtek a százszínű zshivajtól. Egy-egy fordulónál megtorlódt a tömeg, megállt, nagy kavarodás támadt, emberek futkostak ide-oda kiutat keresve s a lihegő állatok ficánkolva nyugtalankodtak. Hosszú ideig tartott, míg annyira helyreállt a rend, hogy tovább folytathatták az utat.

Sulamit unatkozva nézett széjjel.

Bántotta a tolongás, fárasztotta a zshivaj, szeretett volna otthon lenni Kedesben, mezítláb a rétre futni, hosszú fűszállal megkötni a haját és hanyattfekve némán, hosszan az eget nézni.

Ó, szabad, gondtalan, virágos ifjúsága hová lett?

Dánielnél, Dánielnél maradt.

Elhagyták Silot is. S még mindig hegyek és hegyek. Mintha a nap fakóbban sütné a hegyek között. Nincs madárdal, nincs tücsökzene. Csak a fentkeringő sasok erőteljes szárnycsapása halatszik, meg emberi zshivaj.

Gibeánál kicsordult a zarándoktömeg, mint a megduzzadt folyó. A Jordánon túlról érkezők csatlakoztak itt hozzájuk lármásan és tolongva. Szilajon noszogatták fáradt állataikat és izgatottan kiáltozták ismerőseik és rokonaik nevét. Utóbb is nem volt más segítség, ismét meg kellett állni, míg a menet elrendeződött.

Keskeny hegyi kanyarodónál torpantak meg. Sulamit fáradtan ült öszvérén és szórakozottan simogatta az állat nyakát. Marianne érdeklődve nézdegélt a tömegben. Egyszerre gyöngéden megbökte Sulamit karját:

— Nézd csak Sulamit... a pásztor, aki egy este nálunk volt... Ne hívjuk-e ide magunkhoz?

Ott állt a pásztor nekitámaszkodva a hegyhátnak és elmerülve bámulta a leányt. Ó, fejedelmi jelenség volt Sulamit díszes öltönyében. Káprázott a szem, ha csak rá is nézett. Dániel lehajtotta fejét. Megértette, hogy Sulamit miért választotta a gazdag Júdát. Mit is adhat egy szegény pásztor szíve szerelmes asszonyának? Az életét talán. De mit ér egy pásztor nyomorult élete? Letiportnak érezte magát.

Mikor Sulamit meglátta Dánielt, felemelkedett öszvérén s úgy tetszett egy pillanatig, hogy azonnal leugrik és a pásztorhoz fut. Azután anyjára és Júdára nézett. Sápadtan ereszkedett vissza és lehajtotta fejét.

Dániel! Dániel!

Lázongó szerelme ujult erővel lobogott fel benne. Agyát elborította valami zshivasztó forróság, szeme elhomályosult és ajkai remegtek. Izga-

tott volt, csapdában érezte magát s mintha börtönbe vinnék, hirtelen elfogta a menekülés kétségbeesett láza. Könyörgő szemeivel újra felkereste a pásztort:

— Ments meg! — mondták a szemei.

De Dániel nem értette meg. Elvörösödött Sulamit pillantása alatt s mint a bűnös belefúródott a tömegbe.

Sulamitnak összeszorult a szíve:

— Fut előlem — gondolta, — menekül, utál, megvet!...

Kimondhatatlanul szenvedett. Mintha arculcsapták volna. Nem, mintha a szívét metszették volna ki belőle...

Dehogyan tudta, mit tesz; eszmélete elhagyta s talán nem is ő volt az, aki hangosan felzokogva megrántotta a gyeplőt és vadul megsarkantyuzta az öszvért. A fiatal állat felhorkant a szokatlan érintéstől, kiugrott az útról és neki iramodott a rendetlenül kavargó tömegnek. Sikoltva menekültek előle az emberek, szitkozódtak és elrángatták útjából a gyermekeket. Néhanyan követ hajítottak utána. Sulamit mindezt nem látta. Érezte, hogy az öszvér ragadja magával, el messzi Júdától, a tömegtől, mindentől, talán az élettől is. S ez olyan jól esett!

Júda nem tulajdonított fontosságot a dolognak. Úgy gondolta, hogy a tüzes állat megijedt valamitől és magával ragadta a gyöngé Sulamitot. Utána eredt és remélte, hogy sikerülni fog neki a megvadult állat elé kerülni, mielőtt még baj történne. De bármennyire igyekezett is Júda, Sulamit erősítette az iramot s alig volt remény hozzá, hogy Júda beérje őket. Marianne lihegve ügetett utánuk. Ő mindent látott és anyai szívében remegve támadt fel az aggodalom. Asszonyi éleselméjűséggel, — amelynek csupán az igazság egy szikrája kell, hogy tüzet fogjon és világítson, — azonnal kapcsolatot keresett egészen távoli dolgok között, amelyek valóban összetartoztak, de amelyekről mindeddig fogalma sem lehetett. Lihegve hajszolta öszvérét, hogy beérje Sulamitot. Beszélni akart vele mielőbb.

De Sulamit köntösét oly messze lobogtatta a szél.

Júda valamivel mögötte ügetett.

Marianne verejtékezve tartotta magát az öszvérén. Minden zökkenésnél úgy érezte, mintha szíve ki akarna esni melléből.

Kendője hátracsúszott fején.

Szédítő napsütés perzselte homlokát.

Szemei elhomályosultak.

Csaknem Bét-Élig tartott az esztelen vágatás.

Sulamit öszvére végre megtorpant s egy fordulónál mellső lábaira bukva, nekidől a hegyhátnak. Sulamit nem esett le, görnyedve hajolt előre s az állat nyakába kapaszkodott. Fülei zúgtak, elbágyadt.

Júda a leány mellé ugratott s egy mozdulattal átemelte őt a maga öszvére:

— Nem történt bajod gyermekem?

Sulamit sápadtan nemet intett.

Júda belerúgott a fáradtan lihegő állatba:

— Az undok dög, mennyire meghajszolt, leánykám.

— Ne bánts! — sikoltotta Sulamit. — Ne bánts az öszvért!

S aztán magában hozzátette:

— Nem ő hajszolt meg... a szívem, a szívem hajszolt meg...

Lelkendezve ért oda Marianne. Sápadt volt és fulladozott.

Midőn Sulamit meglátta, kitépte magát Júda karjából és anyjára borult. Hosszan, fájdalmasan zokogtak s e zokogásban megértették egymást.

— Ó, anyám, rettenetes volt.

— Tudom gyermekem, tudom.

Mindent tudott most Marianne.

Sulamit különös betegségének okát, fagyos mosolyait, szomorú engedelmisségét megértette most.

Egyszerre meglátta Júda öszülő haját s szeme alatt a ráncokat. Melléje képzelte a daliás pásztort...

Igen, igen a Jordán mellett legelteti nyáját... És Marianne megértette Sulamit mezei kalandozását.

Ó, mindentudó lett most Marianne, mint az anyai szív. Kínzó önvádat érzett.

Visszaemlékezett a maga régi, boldog, szerelmes mátkaságára. Hosszú esztendőök özvegyi magánya sem tudta elhomályosítani annak távoli verőfényét.

Sajnálta a lányát és bocsánatkérő csókokkal halmozta el. Szorította két aszott karjába, mintha az egész világ ellen meg akarná védelmezni.

Júda szótlán nézte őket. Könnyezésüket a megszabadulás fölött való öröm elérékenyülésének vette és hagyta, hogy nyugodtan kisíriják magukat. Egyszerre hirtelen elfehéredtek Marianne ajkai, száján finom, könnyű hab bugygyant ki. Térdei megínogtak, de hősi erővel még egyenesen tartotta magát.

Szinte hangzónként tördelte a szavakat:

— Sulamit gyermekem... ha úgy érzed... hogy vétkeztem ellened... bocsáss meg... én nem tudtam semmit...

Elakadt.

Sulamit megdöbbenve fogta két tenyere közé anyja fejét és a szemébe nézett:

— Anyám! Nem tudom miről beszélsz!

— Rólad gyermekem... a te életedről... Én nem tudtam semmit... én csak jót akartam... én azt hittem, boldoggá tettelek...

— Anyám! anyám! Mi van veled?

Megtántorodott Marianne és egész testében megremegett:

— A szívem... a szívem...

Hiába próbálta felfogni Sulamit, erőtlenül, súlyosan végigvágódott a földön. Sulamit ráborult. Elárasztotta könnyes csókjaival, forró lélegzetével, mintha életét akarta volna átömlesztetni a sápadt arcba. Marianne ajkai mozogtak, de hangja alig hallatszott:

— Isten... majd Isten megsegít gyermekem...

Fájdalmas mosoly suhant át arcán:

— Béke veled Sulamit... béke és áldás... Veled is Júda ben Szirach... légy jó... ne haragudj... az én leányom téged... nem...

Az utolsó szót bezárta hűvös ajkai közé.

Bezárta mindörökre.

Vajjon bánatos, hűnyó szemeiből kiolvasta-e Júda?...

Sulamit sikoltva kapta karjai közé a mozdulatlan testet:

— Anyám, anyám! Mi történt veled?

Júda gyöngéden megérintette a vállát:

— Kelj fel Sulamit...

Sulamit szinte gyűlölettel nézett az özvegyre, mintha mindezt ő okozta volna:

— Hagyj! Az anyám beteg, nem látod?

— Anyád meghalt, gyermekem...

Sulamit felsikoltott:

— Nem igaz! Nem igaz!

Szinte magánkívül tépte ki az öszvér fejénél lengő díszollakat és Marianne ajkai elé tartotta:

— Mozdul a toll... Látod? Mozdul! Él!

— Szellő mozgatja a tollat leánykám...

— Hazudsz! Hazudsz! Hazudsz! — kiáltotta többször egymásután, aztán messzire hajította a tollat és reménytelen, kétségbeesett zokogással ismét a halottra borult:

— Az imént még beszélt... nincs egy perce és még szólt hozzám... a hangja itt cseng a fülemben... megcsókolt... megölelt...

Tenyerebe szorította fejét, mert úgy érezte, hogy szét akar pattanni:

— Hát nincs már nekem anyám? Lehetséges? Az anyám nem tud beszélni többé.. Júda! Júda! Az anyám nem hall engem többé!

Júda megrendülve ismét talpra akarta segíteni a leányt, de az ellentállt:

— Anyám... vigyél magaddal... bárhová távoztál is tőlem... ne hagyj engem egyedül... ne hagyj itt! ne hagyj itt!...

Oly panaszosan, oly kétségbeesetten szállott szét kétségbeesett hangja, hogy a hegyek sírva visszhangoztak tőle.

Elrejtőzött a nap, az éj sötét lett.

Nyugalmasan, mozdulatlanul feküdt a halott. Viaszos arcán csillogva állottak a könnyek. S az egész merev testen csupán csak ezek a könnyek éltek fájdalmas elevenséggel s még melegen Sulamit szemeitől...

(Folyt. köv.)

A JERUZSALEMI NEMZETI MÚZEUM.

— Beszélgetés Boris Schatz professzorral. —

Rothschild yachtja a viharos tengeren. — A Muzeum önarcképgyűjteménye. — A könnykorsó terme. — Abel Pann a Nobel-díj jelöltje. — Avigdor Hameiri összes művei. — Löffler Béla építész sikerei Jeruzsálemben.

Augusztus másodikán nyílt meg Bécsben a *Wiener Secession* összes termeiben nagy ünnepélyességgel Abel Pann kiállítása. Az egész sajtó mini nagy művészeti eseményt méltatta a jeruzsálemi mester bemutatkozását. A „Secessio“ gyönyörű illusztrált katalógust adott ki ez alkalomból Félix Salten és Patai József bevezetésével. Óriási feltűnést keltett „A könnykorsó terme“, amelyet egyenesen a jeruzsálemi muzeumból plántáltak át a kiállításba. A „Secessio“ kérésére ugyanis Boris Schatz professzor, a jeruzsálemi Becalel Nemzeti Muzeum alapítója és igazgatója, miután a drága gyűjteményt másra bízni nem akarta, maga jött át a Szentföldről, hogy magával hozza Abel Pann ötven pogromképét, amelyet egy amerikai milliárdos, Fechheimer a múzeumnak ajándékozott, ahol „ulam nód hadmaoth“ (A könnykorsó terme) néven kaptak külön méltó elhelyezést.

— Hiszen ismeretes — mondotta Schatz professzor — az a régi zsidó legenda, mely szerint az Ur könnyes korszakában gyűjti Israel könnyeit és ha a korszó megtelik, bekövetkezik a megváltás. Ki tudja mikor telik meg? A Nemzeti Muzeumnak leglátogatottabb és legszívemarkolóbb terme ez, ahol mindenki könnyezve áll meg és órákig szomorúan elméláz. Legutóbb Jeruzsálemben járt a *Nobel-díjak elnöke*, megrendülve jött ki ebből a teremből, kijelentette nekem, hogy *Abel Pannt ajánlani fogja a Nobel-díjra*, mert ennél az ötven képnél művészibb békepropagandát elképzelni sem tudna!

— Hogy miként történt a Muzeum ünnepélyes megnyitása? Gyönyörű volt. Csak azt sajnáltuk, hogy a mi legdrágább vendégünk, az öreg Rothschild Edmond báró, a szentföldi kolonizáció apja, nem jelenhetett meg a megnyitáson. Yachtját erős vihar kapta el a palesztinai partok előtt és képzelem, hogy fájtn neki is, hogy nem tud kikötni! Mikor másnap partot ért, könnyezve jelentette ki, hogy már félt, hogy nem fog tudni búcsút venni a Szentföldtől, amelyért annyit dolgozott és áldozott, de megnyugodott abban a tudatban, hogy munkáját folytatni fogja fia James, aki ép úgy szereti a Szentföldet, mint ő.

— Tizennyolc pompás termünk van a Muzeumban, amely valósággal Israel lelkének kincsesháza! A zsidó művészet fejlődését tünteti fel az első és második templom idejétől napjainkig. Nagyon értékes a „Zsidó nagyok“ terme, továbbá önarckép csarnokunk, melyben legnagyobb zsidó művészeink vannak már képviselve az egész világból. Csak Magyarország hiányzik. Most magyar nyelvű levelekkel fordultunk hozzájuk, hogy *küldjék be képeiket a Mult és Jövő útján!* A levelet magyarul Avigdor Hameiri írta, ez az önöktől elszármazott nagy héber poéta, akinek összes műveit ép most rendezzi sajtó alá a vezetésem alatt álló „Hakeláv“-bizottság. Húsz kötet lesz, közte öt magyar vonatkozású könyv, Petőfi, Ady, Kiss József, Makai, Patai. Remélem, hogy a magyar zsidók támogatni fogják földijüket, akire büszkék lehetnek.

— Legutóbb megint egy új értéket kaptunk Magyarországból. Löffler Béla építész, akinek mű-

vészi terveiből kiállítást rendeztünk a Becalel-Muzeumban és óriási sikert aratott. A „Doár Hajóm“ kritikusa megírta, hogy „ez az építőművész már Budapesten is Jeruzsálem képét hordhatta szívében“. Már is el van halmozva megbízásokkal egész Palesztinából.

— A Jeruzsálemi Muzeum iránt világszerte óriási az érdeklődés. Gyűjteményeink egyre gyarapodnak tartalommal értékben, érdekességben. És én remélem, hogy rövidesen elkövetkezik az idő, amikor, ha valaki azt kérdezi majd tőlünk: „Mit adott a zsidó génus a világnak?“ — azt fogjuk felelni: „Menjetek és nézzétek meg a jeruzsálemi Nemzeti Muzeumot!“

E. M. LILIEN

A zsidó művészetnek nagy halottja van. Alig 50 éves korában meghalt Braunschweigben E. M. Lilien, a modern zsidó művészet egyik úttörője, a fehér-fekete technika nagymestere. Körülbelül egy negyedszázadja, hogy könnyed, szellemes illusztrációi révén a „Jugend“ lapjain ismertté tette nevét és alig néhány évi művészeti keresés után megtalálta útját: a zsidó eszme szolgálatába állította művészetét és ma megállapíthatjuk, hogy sok értékkel, sok új kifejezési formával gazdagította a zsidó művészetet. Első zsidó irányú művében „Judának“, Münchhausen zsidótárgyú balladáinak illusztrációjában még sok a külső forma csillogása, de később mind bensőségesebben öleli át művészetében a zsidó szellemet, a keleti formák megtelnek tiszta zsidó tartalommal és ez a fejlődési irány odatereli a művészt életének főművéhez, a Biblia illusztrációjához. Közben a Szentföld nagyszerű fejlődése új utakat mutat, Lilien többször jár az ősi földön és gyönyörű Palesztina-albumok kerülnek ki keze alól.

A magyar publikumnak többször volt alkalmá Lilien művészetében gyönyörködni, nemcsak a Mult és Jövő három Lilien-számában, hanem Lilien-kiállításunk alkalmából is, amely annak idején szinte páratlan érdeklődés mellett folyt le és a fejlődése elején álló zsidó művészetnek igazi diadalát jelentette. És ekkor nemcsak Lilien nagyszerű művészetét szerették meg itt nálunk, hanem magát Lilient az embert is, aki egyéniségének közvetlenségével, friss energiájával, kedves humorával sok barátot szerzett magának zsidó és nemzsidó körökben egyaránt.

A háború legelején is járt nálunk Lilien, Palesztinából jött, vonaton, autón, kocsin, szekéren, ezer kalandon keresztül, de lélekben, szellemben frissen, telve bizalommal és jóreménységgel. És beszélt Palesztináról, amelynek földje megihlette művészetét és beszélt a háborúról, a győzelem biztos reményében. Azóta nagyot fordult a világ, Lilien sugárzó reménysége szertefoszlott, démonhadak száguldtak végig Európa földjén, a mester Braunschweigba költözött, majd újra és újra Keletre vonzotta vágva, hogy a megújuló ősi földön új ihletet nyerjen befejezetlen nagy művéhez: a Biblia illusztrációjához. Sajnos, a nagy mű nem készült el, Lilien munkás szellemét útja közepén, sok szép terv, álom, kezdés, sok keleti fantázia közül szólította el a halál az egész világ művelt zsidóságának gyászára és fájdalmára. Még az utolsó napokban is annyi szeretettel foglalkozott a Mult és Jövő negyedik Lilien-számának előkészítésével, de ez a szám, fájdalom, most már csak a halott mester halhatatlan emlékének áldozhat.

Patai Edit.

DR. FÜRST ALADÁR:

EGY PATRICIUS CSALÁD KÖNYVE.

„Üdv a férfiúnak, ki szívesen gondol őseire; apáinak örüljön az, ki magát apáihoz méltónak érzi“ — Ezekiel próféta eme szavait írta egy bécsi nagykereskedő 1923 márciusában ama kérdőívek fejére, melyeket százával küldött széjjel közelebbi-távolabbi rokonainak, hogy a beérkező válaszokból messze elágazó családjának pontos törzsfáját elkészíthesse. Kik és mik az utódai a közös őseknek, az iránt érdeklődött, mi a foglalkozásuk és tanultságuk, mik a kulturális alkotásaik, művészeti vagy egyéb érdeklődési körük stb.? Az így összegyűlt adatokból állította azután össze azt a tanulságos és gyönyörű könyvet, mely saját kiadásában most megjelent és „Die Familie Wolf“ címet viseli.

Hogy a Wolf-családról van szó, Kismarton tala-jának ama nemes hajtásáról, melyről a Mult és Jövő hasábjain már annyi szó esett, azt szinte ki lehetett találni. Ha a személyes vetélkedés caesari szólásmód-ját szabad volna ráalkalmazni az áldozni készség eszményi versengésére, akkor azt mondanám, hogy Wolf Sándor dicsősége nem engedte nyugodni az unokafivérét, a családnak ma legidősebb fiát, Ernst Wolf-ot és rajongó szeretettel, alapos hozzáértéssel és művészi izléssel valóban mintaszerű könyvet adott a családjá, a családi tudomány, a genealogiai és az anthropobiologiai kutatás és tágabb értelemben a kultúrtörténelem kezébe.

Mi mondanivalója volt a családjának? Az okos és ügyes Glückel von Hameln bibliaszerű szavaival felel: „Kedves fiaim, azért írom ezt nektek, hogyha ma-holnap jönnének fiaitok, unokáitok és nem ismer-nék családjukat, ezt a rövid összeállításomat olvas-hassák és megtudják, milyen emberektől származtak“. Női ágon Wolf Ernst is rokona eme asszony híres leszármazottjainak, a Gomperzeknek; kettős családi büszkeséggel és kettős kötelességtudással érezte ma-gán a Noblesse oblige feladatát. Ám ő nem mesél, nem szándékozik históriát mondani: ő száraz áttekintése-ket, szövegnélküli táblázatokat, neveket, adatokat állít egymás mellé, ő nem a családjá tagjaihoz szól, ő a tudománynak dolgozik. Olvasson belőle, aki tud . . .

Történeti távlatból a függelékben közölt genealo-giai tabellákból megismerjük az őseket is,*) kik három század óta ugyanazon vidéken jelentősen tevékeny, vezető tagjai a köznek. A legrégebbi ő, kiről egyelőre tudunk, az az Ahron ben József Jakob halévi Brod-Austerlitz, ki az 1670-ben elűzött virágzó bécsi hit-községnek érdemes előjárója volt. A „górsé Wien“ nagyrészt a szomszéd magyar területeken, az Eszter-házyak fenhatósága alatt álló „Hétközségekben“ tele-pedtek le és felvirágoztatták azokat.

Van-e az ilyen, látszólag csak családi érdeklő-désre számító könyvnek értéke, érdeme a nagyközön-ség szempontjából is, kérdezhetné egyik-másik. Feltét-lenül. Sokszor bebizonyított tény, hogy minden közös-ségi érzet, akár faji, felekezeti vagy nemzeti érzés, legerősebb gyökereit a vérségi kapcsolatban találja, valamint a történelmileg kifejlett közös művelődési milióban, melynek legkisebb, de legkerekebb egysége éppen a család. Ez fejleszti ki azokat az erőket, eré-

*) Történetüket tudvalevőleg a bécsi Wachstein tanár kutatta és dolgozta fel két hatalmas művében a bécsi és a kismartoni temető sírköveiről, melyeket annak idején e lap hasábjain mi is ismertettünk.

nyeket és hagyományokat, melyek a közösséget fenn-tartják. Hisz a ház, a haza fogalma szinte minden nyelvben a ház, az otthon fogalmából ered, a zsidó-ságnak pedig, szétszóratásunk óta, úgyszólván egyet-len támasza és nevelő iskolája a zsidó ház. Hogy könyvünk szerzőjét is hasonló gondolatok és szándé-kok vezérelték, mikor nagy fáradságot, kitartást kö-vetelő munkájához hozzáfogott, azt egyik leveléből olvasom ki, melyben könyvének a Mult és Jövőben való megbeszélését teszi szóvá. „Ennek a folyóiratnak a neve szinte mottóul kívánczított volna könyvem elé!“ Megállapítja, hogy a kismartoni gettóban nyert hil-desheimeri nevelés, minden későbbi vallásbölcészeti és természettudományi felvilágosítás ellenére, képessé tette őt arra, hogy a maga személyére nézve meg-oldja „a zsidóság legmélyebb, legnehezebb és legfon-tosabb problémáját,“ melyet a híres német író, Was-sermann Jakob úgy fejez ki, hogy „minden zsidó ember lelkében két érzés él: a kiválasztottság és a megbélyegzettség érzése, melyeknek örök küzdelme és surlódása adja a zsidó tragikumot“. „De ha a jövőbe tekintek, ha gyermekeimre, unokáimra gon-dolok, kik már a nagyváros hitoktatásában részesül-tek, mely éppenséggel nem alkalmas arra, hogy a zsi-dósághoz való ragaszkodást felkeltse és erősítse, akkor súlyos aggodalmak támadnak bennem. Főleg, mivel-hogy a család sem őrzi úgy a hagyományokat és a rituális szabványokhoz úgyszólván csak szimboliku-san ragaszkodik.“ Ime a családi érzés ereje, mely túl-emelkedve a szűk látóhatárokon, testvérnek érzi a többi családokat is: egyéni aggodalmai ilyformán ál-talános gondokká, gondolatokká válnak. Bizonyos, hogy sok ilyen férfiú és sok ilyen „Széfer juchaszin“ éppen a legjobbaink fiait, családtagjait tarthatnák meg a családnak, a zsidóságnak!

Ámde Ernst Wolfot más kérdések is izgatják, érdeklik, egyebek közt a fajtisztaság és fajkeveredés kérdése. Azt hiszem, hogy főleg ezért mellékelte könyvéhez azt a számos régi fényképfelvételt, melyek mintegy külső testiségükben is szemléltessék a csa-ládnak érdekes képviselőit. Látom is a szerzőt, amint „fajteoretikussá“ válván, fajfizionómiai tanulmányo-kat végez a régi keretekből elevenen előlépő ősi arc-képcsarnokon, amint meghatódva gyönyörködik a „Wolf-típus“ egyre visszatérő nyomaiban: a göm-bölyű fejet hordó zömök alakokban, a szőkeszakállas szelid arcokban, melyeknek kissé duzzadt szája körül finom mosoly játszadozik, kék szemekből hűség su-gárzik. A hölgyek némileg karcsúbbak, finomabb csontúak, szintén szőkék, de ovális arcúak; széles krinolinokban, szorosra fűzött derékukban, gyakran kétfelé fésült vendéghajukkal a Biedermaier-korszak „ésesz chájl“-jainak mintaképei. Bájosan vonzóak a gyermekcsoportok is: az egyformán perkailba öltözött 4—6 testvérkéről szinte leri az akkori régi gazdagok puritán egyszerűsége, igénytelensége — tanulságául ime a kultúrhistorikusnak is. Valóságos kincset fog azonban a könyvben lelmi az a Prof. Zanolli Velio, a paduai egyetem professzora, ki — egyik lapunkban közölt felhívása szerint, — a kohanita és lévita csa-ládok arcképeit gyűjti abból a célból, hogy „a világ legrégebbi arisztokrácia képviselőinek fizionómiai tanulmányozása révén előmozdítsa azt a tudományos célt, melyet a dr. Endricho Tedeschi professzor vezetése alatt álló anthropologiai intézet maga elé tűzött.“

TOLL- HEGYRŐL

ÚJ KURZUS?

Nem a politikai kurzus változásáról van szó, Isten ments. A Mult és Jövő politikai hetilapja még mindig be van tiltva, ezeken a hasábokon pedig politikával egyáltalában nem foglalkozunk. Annál kevésbé, mert „Az Ujság” — „Ujság” esetén okulva, nem tehetjük ki magunkat annak, hogy esetleg le kelljen mondanunk akár a *Multról*, akár a *Jövőről*, de még a kettőt összekötő *És-ről* sem, mert a Mult és Jövő zsidó programja éppen mindkettőnek összekapcsolásán épül. Itt a magyar zsidó új kurzusról van szó, amelyet szeretettel és lelkesedéssel kell köszöntenünk. Mintha megváltoznának nálunk az idők és megmozdulnának nálunk is a zsidó szívek! Magyar zsidó hitközségek, szentegyletek és egyéb intézmények gyűlésein olyan beszédek hangzanak el, amilyenekért bennünket két évtizeden át hazaárulóknak kiáltottak ki a hazafiság hangos patentvédői. A pesti izr. hitközség legutóbbi közgyűlésén dr. *Ostern Lipót* indítványára, hogy a pesti hitközség vegye fel programjába a jeruzsálemi héber egyetem rendszeres támogatását, *Vázsonyi Vilmos* azzal a lélekemelő hatalmas szavakkal felel, amely az új Palesztina-munkának valóságos himnusza. Néhány hét óta Magyarországon tartózkodik a *Keren Kajemeth l'Jisrael* jeruzsálemi központjának kiküldöttje, *Székely Béla*, az erdélyi származású kiváló író és dr. *Léderer Sándor*, a pesti hitközség elnöke, kijelentette előtte, hogy az összes templomokban engedélyezni fogja a *Keren-Kajemeth* számára való adakozást, sőt fölleveníti a vezetése alatt állott régi Palesztina-komitét, amely szintén a *Keren Kajemeth* és *Keren Hajeszod* javára fog működni. *Székely Ferenc*, aki minden zsidó ügynek áldozatkész támogatója, nagy lelkesedéssel segíti elő a *Keren-Kajemeth* és *Keren-Hajeszod* országos akcióit és kijelentette, hogy a magyar zsidóság belekapcsolódása a Palesztina-munkába csakis e két világszervezet útján képzelhető el. A *Pesti Chevra Kadisa* közgyűlésén dr. *Kahan Nison* indítványára *Adler Gyula* elnök, *Ehrlich G. Gusztáv*, *Arányi Ignác* kir. tanácsos és a Szentegylet többi vezérférfiai egyhangú lelkesedéssel foglaltak állást az új szentföldi kulturális munka támogatása mellett. A *budai Chevra Kadisa* új elnöke, dr. *Schwarz Ernő* nagyszerű székfoglalójában a Szentegyletek egyik legfontosabb programjává a szentföldi telepítés humánus munkájának támogatását jelölte meg. *Mezey Ferenc* dr. az Országos Iroda elnöke a diszvacsorán elmondott gyönyörű felkösöntőjében a magyar zsidóságnak az új Palesztina-munkába való belekapcsolódására emelte poharát.

Ime az „új kurzus”, amiről szólni akartunk. Nem rekriminálunk, hogy „debuisset pridem” és nem panaszkodunk, hogy miért kellett hát lenyelnünk a békát nekünk, akik évtizedek óta hirdetjük ezt az elemi igazságot, hogy a szentföldi munka felkarolása nincs ellentétben a hazafisággal?! Tudjuk, hogy az úttörők sorsa az, hogy csak utólag van igazuk. És mi örvendünk, hogy ezt az *utólagot* — hála Istennek — még jó egészségben és jó kedvben megéltük. Hogy a magyar zsidóság egy negyed századot mulasztott?

sebaj. Most könnyebb lesz járni a tört utakon és annál nagyobb lendülettel lehet haladni a cél felé. És elvégre most ez a fontos. Csak fogjanak össze minden erők és dolgozzanak most már egyesülten, pótolva az évtizedek mulasztásait. Reméljük, hogy így lesz és nem fog bekövetkezni az a komikum vagy tragikum, hogy amint azelőtt egyesek monopoliomot akartak a hazafiság megmentésére, most monopoliúmokra törekednek majd Palesztina megmentésére! És ne történjen az izraelita új kurzusban az a változócsoða, ami a politikai kurzusban történt, hogy egyszerre csak mindenki átfestette a lobogóját és verte a mellét, hogy ő volt kezdettől fogva az egyedül üdvözítő igazi ellenforradalmár!

A MULT ÉS JÖVŐ ELLEN INTÉZETT TÁMADÁSOKRA nekünk kétféle feleletünk van. Ha kívülről jön, megelégszünk a csendes védekezéssel. Mert elsősorban óvakodnunk kell, nehogy politikába essünk. Másodsorban úgy véljük, hogy az erős offenzív ellen-támadás nem ér célt, hanem csak fokozza az antiszemitizmust, amiből napjainkban minden fokozás nélkül is éppen elegendő túltermelés van. Ha azonban a támadás belülről jön és különösen zsidó sajtóorgánium részéről, fájdalmas resignációval mondunk le legtöbbnyire még a defenziváról is. Mert egyrészt úgy véljük, hogy zsidó orgániumoknak semmiképp sem szabad a mai súlyos időkben a belső széthúzás színjátékát mutatni kifelé, másoknak gaudiumára. Másrészt erős meggyőződésünk, hogy a zsidó orgániumok nem egymásnak rovására fejlődnek, hanem kölcsönösen erősítik egymást és a zsidó érdeklődést szélesebb rétegekre kiterjesztve csak egyengetik egymásnak az útját. Ezért tartjuk a Mult és Jövő ellen intézett legújabb támadásra is legszebb feleletnek a békés hallgatást.

RABBI FELLNER JOEL, sátoraljaujhelyi főrabbi, akinek jámborsága, vallásossága, mély tudása szinte pátriárkai tekintélyt szerzett a konzervatív zsidóság körében, hosszú szenvedés után 60 éves korában elhunyt. A legkiválóbb talmultudósok egyike volt. A sátoraljaujhelyi jesiva az ő vezetése alatt elsőrangú intézménnyé fejlődött. Temetése július 20-án általános részvét mellett folyt le. Az ország különböző részeiből ezrével zarándokoltak el a hívek. A heszpedek szinte egész napon át tartottak. Először a megboldogult két fia, majd veje: a sárvári rabbi, azután az Országos Orth. Iroda központi bizottságának megbízásából *Suszman Viktor* rabbi méltatta az elhunyt tradicionális, tiszta, nagy életét. Beszéltek még a feledi, csornai és szombathelyi orthodoxok nevében, akiknek lelki életét sokáig gondozta a megboldogult, mielőtt Sátoraljaujhelyre került, *Paskusz Károly* csornai hitközségi elnök, továbbá a debreceni, győri, olaszliszakai, szerencsi, tolcsvai, tiszalöki, gyömörei rabbik, a sátoraljaujhelyi szefard hitközség papja, a gyöngyösi orth. főrabbi. A pesti orthodox izr. hitközséget *Suszmann rabbi* és *Löffler főtitkár* képviselte.

ÚJ PALESZTINAI FILM került bemutatásra a Tivoli mozgóban. Nemcsak a *Keren-Kajemeth* kolóniáit és az új szentföldi zsidó élet érdekes képeiben gyönyörködhetett a közönség, hanem láthatta a jeruzsálemi héber egyetem felavatásának egész lefolyását is. Bevezezőül *Patai József* méltatta az új Palesztinai munkát és üdvözölte az angol követség megjelent tagjait, majd *Beregi Armin* vázolta a telepítés lélekemelő történetét a lelkes ovációk mellett.

KRONIKA. KÉSŐZEMLE

FABRICZKY LIPÓT HALÁLA. Fabriczky Lipót konzervgyáros 56 éves korában hirtelen elhunyt. A megboldogult kiváló érdemeket szerzett a konzervipar meghonosításában és fellendítésében. Ő alapította a Magyar Konzervgyárosok Országos Szövetségét, melynek igazgatója volt, s ernyedetlen munkával nemcsak az importot szüntette meg csaknem teljesen, hanem ügyes bevásárlásai által ezen iparágat odáig fejlesztette, hogy exportra is sok jutott mindaddig, míg az óriási várnok életbe nem léptek. Rendkívül vallásos, konzervatív férfiú volt, szombatoként vallásos összejöveteleket tartott, melyeken barátai és tisztelői nagy számban jelentek meg. Jótékonyágáról legendák keringenek. Soha szükölködő nem lépte át küszöbét, hogy üres kézzel távozott volna. Több családot támogató, gyermekeiket taníttatta, leányaikat kiházasította. Alacsony sorból küzdötte fel magát előkelő pozíciójába, a konzervipar vezető emberévé. Az elhunyt a pesti izr. hitközség képviselőtestületének is tagja volt, továbbá a Chevra választmányi tagja, a VII. ker. templom körzeti alelnöke, a VII. ker. Izr. Imaházi egyesület elnöke, a Pesti Izr. Hitközség tanács tagja, a jótékonyági ügyosztály buzgó tagja. Temetése július 12-én nagy pompával ment végbe. A gyászbeszédekben a megboldogult puritán becsületességét, vallásosságát és jótékonyágát méltatták. Az elhunyt érdemeit méltatták: dr. Weisz Mór rabbi, Mandel Samu, az arénauti imaház rabbija és dr. Schwarz Benjámín, a Bethlentéri imaház rabbija. A templomegyesület részéről dr. Hamvai Sándor búcsúztatta és az egyesület nevében bejelentette, hogy az imaházat ezentúl Fabriczky-templomnak fogják nevezni, méltó megörökítésül a megboldogult nevének, ki a templom érdekében oly sokat fáradozott, s anyagiakban annyit áldozott. A részvét megható őszinteséggel nyilvánul meg első sorban felesége iránt, aki a VII. ker. Izr. Nőegylet érdemes alelnöke és a főváros összes zsidó jótékonyági mozgalmainak egyik vezetője, továbbá gyermekei és kiterjedt rokonsága iránt.

ZSIDÓ ÉLET DÉSEN. Alig egy éve, hogy a dési cionista csoportnál működik mint héber tanítónő Mátyás Sosanna, Ezen rövid idő alatt bámulatos gyorsasággal plántálta be gyermekeinkbe a héber nyelvet. Az „Avivák“ és „Barissiak“ szorgalmas tanulásáról tett bizonyosságot az a fényesen sikerült vizsga, mely nagyszámú közönség előtt folyt le. A vizsgázó bizottság nevében Rosenzweig M. Jehuda csoportelnök tartott *héber nyelven* tartalmas megnyitó beszédet, majd utána Öhlbaum Etus tartott *héber beszédet* a kolozsváriak nevében. Kis gyermekek héber szavalata s héber énekei, továbbá az „Avivák“ fényes elkészültsége valósággal a legnagyobb meglepettséget váltotta ki a megjelentek köréből. Dr. Harsánvi Jenő záróbeszéde s a Hatikvah eléneklésével végződött ezen szép ünnepély. — „Barissia és Aviva“ avatás. Aznap délután tartotta meg az itteni ifjúság az első avatóünnepélyét. Tudniillik ekkor avatták föl a „kis Barissia“-t és a „kis Aviva“-t a Hitachduth tagjává. Az eskü elmondása előtt Hegyesi Fráda Aviva-vezetőnő tartott gyönyörű avató beszédet nagy hatással. Weinstein Helén értékes beszéde után a kis Avivák és kis

Barissiak szavalatokkal és héber énekekkel tették élvezetessé a délutánt, mely felejthetetlen maradt az ünnepség résztvevőinek emlékezetében. — „Keren Hajjessod“, dr. Frideman Désen. Július 8-án tett látogatást városunkban nejével dr. Frideman, a londoni „Keren Hajjessod“ központi kiküldöttje. Már megérkezésekor hatalmas közönség gyűlt össze a pályaudvaron, mely e kiváló férfit méltó fogadtatásban részesítette. Este nagy miting volt, a jegyzések meghaladták a 600.000 leit. Még csak annyit, hogy az itteni zsidóság már nehezen várja dr. Patait, hogy személyesen is megismerhesse a költőt, akinek Palesztina-cikkeit itt Erdélyben minden zsidó gyönyörűséggel olvassa.

Dés.

Rosenzweig H.

A JESIVAKÉRT. Kaptuk a következő levelet: Nagyságos Szerkesztő Ur! Örömmel tudatjuk, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 52 egyesületünk alapszabályait jóváhagyta. Mai postával küldünk b. címére egy példányt. Kedves kötelességet teljesítünk, midőn ez alkalommal Nagyságodnak köszönetünket kifejezzük. Hálásan köszönjük egyesületünk iránt annak fennállása óta állandóan tanúsított jóindulatát és támogatását. Ön már négy évvel ezelőtt működésünket méltató sorokban közzétette teljes egészében évi zárszámadásunkat az azóta — sajna — betiltott hetilapjában. Azóta is dr. Links devecséri rabbi és mások cikkeiben b. lapja nagy jóindulattal támogatta egyesületünket. Szívvel köszönjük! Kérjük kegyeskedjék egyesületünket a jövőben még fokozottabban nb. pártfogásába venni. Felesleges volna, ha mi Nagyságodnak a jesiva-növendéknek, az azt írásában mindenütt glórikálónak, Bialik *המתמיד* mesteri fordítójának a jesivák fontosságát magyaráznók. Ön tudja, hogy a jesiva a zsidóság létalapja, amely nélkül teljesen elsovadna. És ma a zsidóság ezen fundamentuma veszélyben van. A sivár gazdasági viszonyok a jesivákat súlyos válságba sodorták. Könyörgünk — emelje föl szavát jesiváinknak — a zsidóság eme igazi vég- és mentevárainak — megmentésére! Azon biztos reményben, hogy kérésünket teljesíti, vagyunk Nagyságos Szerkesztő Ur iránti megkülönböztetett tiszteletünk és őszinte nagyrabecsülésünk kifejezésével. Tóra-üdvözléssel „Tomche Jesivóth“ nevében Stern Jenő főtitkár.

A SZABADKAI ZSIDÓSÁG az elmúlt évben építette föl zsidó kórházát és máris új jelentős humánus intézmény megszervezéséről érkezik hír Ujvidékről, ahol Országos Zsidó Szegény- és Árvaház fölépítését határozta el néhány zsidó férfiú. Ez eszme kezdeményezője Hajós Gyula, aki a Schiff Ábrahám cég főnöke és aki ismert agilitással vette kezébe az organizálás nehéz és fáradságos munkáját. A szegény- és árvaház felépítéséhez az ország minden részéből faj és valláskülönbség nélkül már eddig is sokan adakoztak építési és egyéb felszerelési anyagokat. Minden remény megvan, hogy a szükséges anyagok rövid időn belül össze lesznek gyűjtve és egy újabb értékes intéstúcióval gyarapodik meg Ujvidék és az S. II. S. zsidósága.

ZSIDÓ GIMNÁZIUMI TANÁR vallásos házában kellemes otthont talál, vagy 1—2 fiatalabb középiskolai diák, vagy egy nagyobb gimnazista lány, kik itt külön oktatásban is részesülhetnek. Zongora a házban. Ajánlatok: Dr. Fürst, VII., Aréna-út 64. címére.

ADOMÁNY. Dr. Lemberger Ábrahám főrabbi Nyirbátor 75.000 koronát küldött be a Keren-Kajemeth részére, 110.000 koronát a Keren-Hajjessodnak.

ZSIDÓ KULTURÉLET.

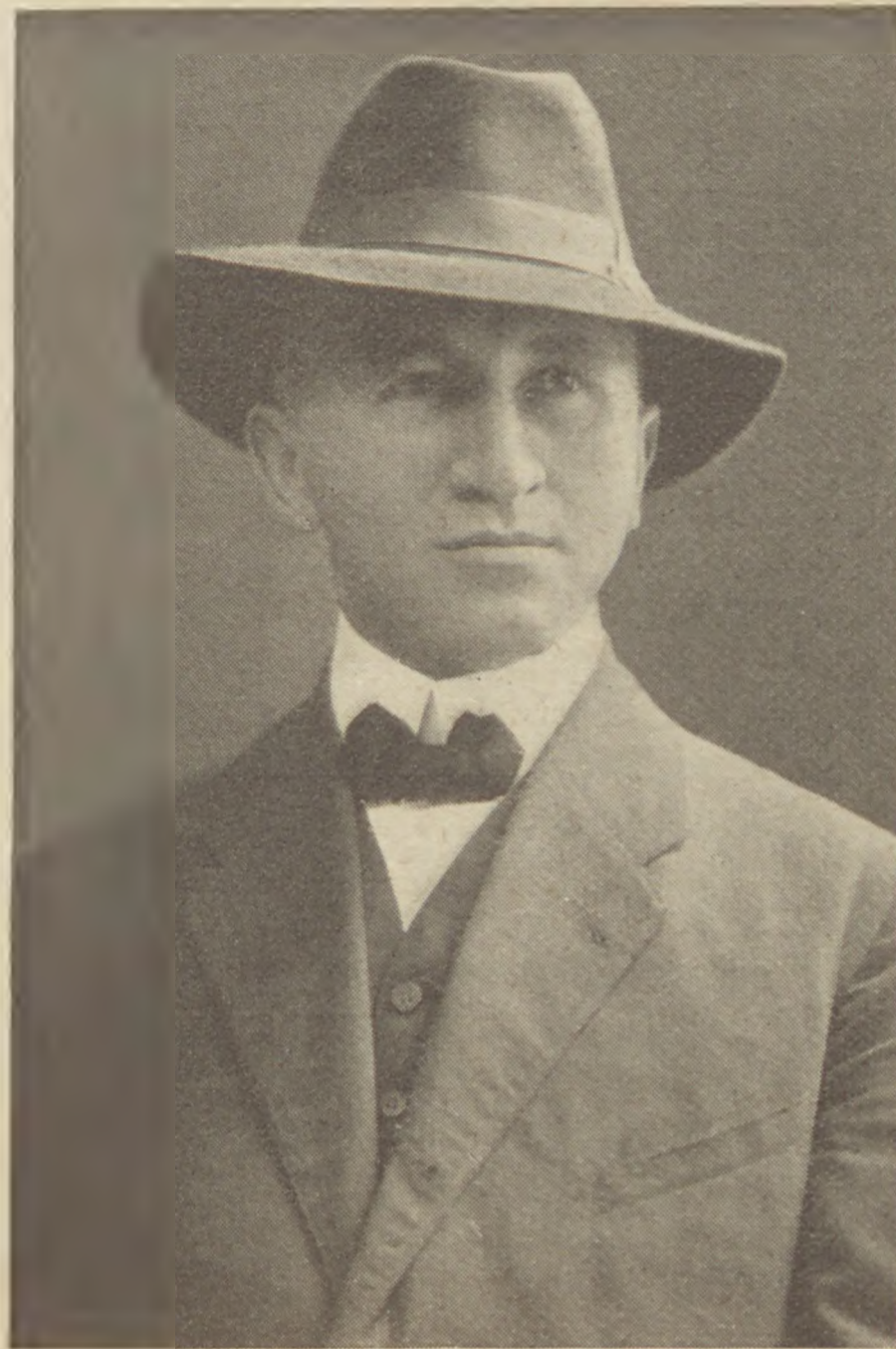
Battonyáról írják a Mult és Jövőnek:

A román országhatár mentén lévő elhagyott kis kerületi hitközség: Battonya új vezetősége célul tűzte ki maga elé, hogy azt a kultúrzsídó irányt, melyet dr. Patai József országszerte terjeszt, minél szélesebb körben népszerűvé tegye. A hitközség új elnöke dr. Schwartz Andor ügyvéd, öt lelkes fiatal zsidó leánnyal: Fischer Macával, Darányi Jucival, Kertész Ancival, Kohn Verával és Székely Boriskával, nemkülönben özv. Milhoffer Lajosnéval kultúrdélutánokat rendez. Legutóbb özv. Milhoffer Lajosné bevezetőjében rámutatott célkitűzésük helyességére, hogy így a zsidó közönyt megtörje. • Dr. Schwartz Andor az ünnep jelentőségét Patai-nézőpontok alapján méltatta, bizonyítgatván azt, hogy vallásunk szépségei megérdemlik minden kultúrlény elismerését. A szereplők közül Fischer Maca Morris Rosenfeld versét, míg Kohn Vera Kiss József verset adott elő. Patai Héber költőiből Kertész Anci Bialikot, Székely Boriska Csernichovszkyt szavalta. Mind a négy szereplőnek kijutott bőven a jól megérdemelt tapsból. A polgári fiú- és leányiskola tanulói közül Bauer Rózsi Nadzsaraból, Székely Anci Csernichovszkyből adott elő Patai fordításban, Deutsch Andor pedig Patai: A holt tenger vára c. balladát szavalta, Berg Magda és Hacker Endre Neményi Endrét szólaltatták meg. A templom közönsége zsidó érzésektől áthatva távozott s várja a hitközség elnöke által beígért Patai-délutánt.

A DEBRECENI ZSIDÓ REALGIMNÁZIUM. Negyedik esztendejét zárta le az idén a debreceni zsidóság nagy áldozatokkal létesített szép alkotása, a debreceni zsidó reálgimnázium. A rohamosan izmosodó ifjú intézet, amelynek alapítása első sorban dr. Fejér Ferenc, a nemrég újból nagy lelkesedéssel megválasztott hitközségi elnök nevéhez fűződik, dr. Kardos Albert igazgatónak, a nagynevű irodalomtörténésznek

A debreceni zsidó reálgimnázium.

dr. Fejér Ferenc, a debreceni hitközség elnöke.

vezetése alatt az utolsó esztendőben már 264 tanulót fogadott be, akik között hét (7) keresztény diák is volt. A reálgimnázium az idén költözött kétemeletes új helyiségébe, amelynek teljes kiépítését és tornateremmel való kibővítését a nyári szünetre tervezi a hitközség agilis, áldozatkész vezetősége. Az intézetben a világi tudományok mellett nagy gondot fordítanak a vallásos nevelésre és a héber nyelvtanításra. Dr. Schlesinger Sámuel, a nagynevű debreceni tudós fő-rabbi lankadatlan buzgólkodásának eredményeképpen az intézet mellett ma már rendszeres *talmud-tóra* működik, amelyek fenntartási költségeit önkéntes adakozók szolgáltatják. A debreceni zsidó reálgimnázium, amelynek szeptemberben ötödik osztálya is megnyílik, minden téren a legszebb reményekre jogosítja a zsidó tanügy barátait.

AZ ÉRSEKIJVARI „HASOMÉR“ ZÁSZLÓAVATÁSA. A szlovenszkói zsidó cserkészek legnagyobb csoportja, az érsekújvári „Hasomér“ nagyszabású ke-retek között tartotta zászlóavatási ünnepélyét. A mintegy 1000 főből álló díszmenet, a vasuti zenekar héber indulóival vonult ki a kék-fehéren feldíszített sportpályára. Krausz Ábrahám üdvözölte a vendégeket, majd dr. Holota János városbíró a város üdvözletét tolmácsolta. Dr. Grottó Mór ünnepi beszéde után dr. Eisler Mihály a „Hasomér“ szervezetek nevében beszélt. Pollák Vilmosné zászlóanya megható szavak kíséretében adta át a zászlót Róth Jenő igazgatónak, ki lelkes szavakkal köszönte meg a „Hasomér“ nevében. Gyönyörű és megható látvány volt, amint az egyes szervezetek a zászló előtt elvonulva külön-külön tisztelegtek az új zászlónak. A „Makkabi“ és „Hasomér“ szabadgyakorlatai és szertornái is kiváltak az érsekújvári someret-csoport héber énekek ütemeire végzett szabadgyakorlatai. Este a Szokol-ház nagytermében előadás volt amelyen Sass Irén „A fenség“ című énekes játékát adták elő.

SAARE CEDEK KOLONIA.

Jeruzsálemből kaptuk a következő levelet:

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

A kolóniákon keresztül menve, nagyon fáj, hogy egy magyar telep sincsen még. Erdély most már a harmadikat szervezi, „Tel Ádász“ már virul, „Czur Salom“ most épül és hosszas utánjárás után újra vettek most az Émekben közel a vasúthoz jó földet az erdélyiek harmadik kolóniának. Hosszas kapacitálás után átadnak ebből a háromból a legjobb helyen, a haifai építendő kikötő területén 1400 dunamot és 100 migrást magyar kolonizációs célokra saját vételáron nekem. Aki kertésszel, vagy tejgazdasággal akar foglalkozni, az vesz 25 dunamot, külterjes gazdálkodáshoz kell 100 dunám, kereskedőknek, iparosoknak, méhészeknek, baromfitenyésztőknek elég 1—2 migrás. 1 migrás = 3 dunám; a migrásimok fogják alkotni a falut. Jegyzés határideje e hó vége.

Fizetési feltételek: A földnek ára dunamonként 8 font, melyből jegyzéskor 2 font, rá 4 hétre 1 font, rá 4 hétre további 1 font, 1926 június 30-án 2 font, 1927 június 30-án 2 font; a migrásnak ára dunamonként 16 font, jegyzéskor 5 font, rá 6 hétre 5½ font, rá 6 hétre további 5½ font fizetendő.

Nyomtatványok, információk és jegyzések végett a következőkhöz kell fordulni: Dux Mór bankigazgató, Deés; Rosman Lipót gyáros, Nagyiklód; Transsylvania Iklód máre. Befizetések történnek Bankhaus Marmarosch, Blank & Co. Cluj-Kolozsvár, Saáre Czedek-Aktion számlájára. Minden jegyzés külön bejelentendő a palestinai központba Saáre Czedek-Aktion Jeruzsálem P. O. B. 575.

Kérem ezen akciót megfelelően propagálni, hogy legyen nekünk is egy támpontunk itt az országban s ha jön egy magyar fiú, legyen itt szószólója. Akik rövidesen ide akarnak költözni, jelentsék be a szándékukat, hogy a házépítési kölcsönt biztosítsuk idejekorán részükre.

Teljes tisztelettel

Rosenblüth Mór.

DR. BERNSTEIN BÉLA: JÓKAI ÉS A ZSIDÓK. A nagy költő centenáriuma alkalmából jelent meg dr. Bernstein Bélának ez értékes könyve, mint a zsidóság hódolata a költőfejedelem géniusza előtt. A könyv Jókai műveinek zsidó vonatkozásait fejtegeti vonzó, érdekes előadásban. A csinos kiállítású mű ára 15.000 korona. Lapunk útján is megrendelhető.

„ÖREGEK TANYÁJA“ DR. BÁNDE FŐRABBIÉKNÁL. Ilyen címen bővíti ki szünidei gyermekgondozó nyaraltató telepét felekezetünk ez uttörő jóléti intézményének tulajdonosa. Sokan vannak ugyanis olyan koros emberek, akik öreg napjaikra szeretnének valási légkörben zsidó hagyományú életmódot folytatni, de ez gyermekeik házában nagyon nehéz dolog. Ezeken akar segíteni dr. Bände főrabbiék „Öregék Tanyája“ című felekezeti jellegű jóléti intézménye, amely imaházzal van felszerelve. 40 szobából áll és a modern igények szerint oly módon van megalkotva, hogy az érzékeny és gyöngéd türelmességet igénylő öregek nem intézeti szellemben, hanem külön-külön egyéni elbánásban és lelki ellátásban részesülhessenek. Bővebbet dr. Bände főrabbiéknál Pestszentlőrinc, Liliom-utca 26. (50-es közvetlen villamos).

HAZASSÁG. Dr. Wallenstein Zoltán, Pécs nagyhirú fiatal főrabbiája, július hó 21-én tartotta esküvőjét Löbl Micivel, özv. dr. Löbl Zsigmondné művelt lelkű leányával. Fischer Gyula pesti főrabbi tartotta

az eskető beszédet. A szertartáson jelen voltak a város előkelőségei, valamint Pestről dr. Blau Lajos szem. rektor és mások.

Dr. Klein Adolf szabadkai hitközségi elnök leányát, Verát nőül vette Rákosi Lajos suboticaai gyáros. A templom az esküvő alkalmából zsúfolásig megtelt közönséggel. A rendet díszruhás rendőrök tartották fenn. A templomi kar és Basser József főkantor művészi éneke után dr. Gerson József főrabbi nagyhatalású beszéd kíséretében végezte el az eketési szertartást.

ELJEGYZÉS. Roóz Marcsikát Fehérgyarmatról eljegyezte Fridländer Mór Vásárosnamény.

HALÁLOZÁS. Szombathelyen június hó 29-én özv. Ragendorfer Ferencné, hosszas szenvedés után, 72 éves korában elhunyt. Az ősz matrona sokoldalú műveltséggel bíró, szent nyelvünkben jártas, minden szépért s eszményiért lelkesülni tudó asszony volt, a vallásos zsidó élet mintaképe. Az impozáns keretek közt lefolyt temetésen, a megboldogult veje, Unger Izidor könyvkereskedő tartott szívhez szóló beszédet. Einhorn Ábrahám rabbihelyettes megható beszédben bucsuztatta az elhunytat, aki szerinte tovább él gyermekeiben s unokáiban, kikbe a hithű törhetetlen zsidó vallásosságot plántálta bele. Az elhunytat Ragendorfer Lajos kereskedő, Ragendorfer Jenő tanár, két leánya és kiterjedt rokonság gyászolja.

Riedner Henrikné született Oblath Róza 68 éves korában, boldog házasságának 45. évében Nagysurányban elhunyt. Temetése általános részvét mellett ment végbe. Gyermekei között gyászolja veje Kiss Sámuel, akit Morris Rosenfeld fordításairól olvasóink is ismernek.

TISZTESSÉGES ZSIDÓ CSALADNAL vidéki diák lakást és ellátást kaphat. Cím a kiadóban.

Özv. Fabriczky Lipótné szül. Farkas Róza úgy a saját, mint gyermekei és az egész rokonság nevében szomorú szívvel jelenti, hogy forrón szeretett férje, a legjobb apa, testvér és rokon

Fabriczky Lipót konzervgyáros

a Konzervgyárosok Országos Szövetsége igazgatója, körzeti alelnök, a VII. ker. kültelki imaház elnöke, a Chevra Kadisa választmányi tagja, a Pesti Izr. Hitközség tanácstagja, a jótékonsági ügyosztály tagja, stb., stb. szorgalmas, teremtő munkában eltöltött életének 56-ik, házasságának 25-ik évében rövid szenvedés után elhunyt

Gyászolják:

Dr. Fabriczky Andor, Fabriczky Imre és Erzsébet gyermekei, Fabriczky Hermann, Fabriczky Adolf, Schulz Henrikné szül. Fabriczky Julia testvérei és ezek családjai, Farkas Bernát és neje, apósa és anyósa, Farkas Antal, Sándor és József, Schulz Henrik sógorai, Fabriczky Hermanné szül. Rosenfeld Irén, Fabriczky Adolfiné szül. Deutsch Róza, Farkas Antalné, Farkas Sándorné sógornői, Bischitz Henrik unokaöccse és a nagyszámu rokonság.

Drága halottunkat július 12-én helyeztük örök nyugalomra a rákoskereszturi izr. temetőben.

Budapest, 1925 július 14.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

5:87 Korvin Testvérek könyvnyomdája Budapest.

Felelős nyomdavezető: Polgár J.

MAGY. KIR. FOLYAM- ÉS TENGERHAJÓZÁSI R.-T.
Igazgatóság: Budapest V., Mária Valéria utca 11.

I. Személyforgalom.

A Dunán:

1. Budapest—Pozsony—Wien között;
2. Budapest—Mohács között,
fényesen berendezett termeszőzősökökkel, hajó-
fülkék, hálókocsi, elsőrendű étterem a
Nemzetközi Hálókocsitársaság kezelésében.
3. Budapest—Visegrád—Dömös—Esztergom
között;
4. Budapesti helyi- és átkelési járatok.

A Tiszán:

Szolnok—Csongrád, Csongrád—Szeged között.

II. Teherátvitel

az egész Dunán és annak hajózható mellékfolyóin.

NEU BERTALAN

URI SZABÓ

BUDAPEST, V.,
BÁLVÁNY-UTCA 3.

SIRKŐVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

ADLER J. sirkőraktárában
Budapest, VII., Károly-körút 7. szám

NEW-YORK SZÁLLODA

WIEN II. B. SPERLGASSE

Legmodernebbül berendezett **családi** szálloda,
folytonos hideg és melegvízszolgáltatással.

Hall, olvasóterem, rádió stb.
Rituális konyha.

Mérsékelt árak.

55 percnyire a Stefansplatztól.

ZSOLDOS MAGÁNTANFOLYAM

Budapest, VII., Dohány-utca 84.

Telefon: József 124—47.

Előkészít polgári- és közép-
iskolai magánvizsgákra, érett-
ségire vidékieket is.

Brilliánsokat, gyöngyöket bárki-
nél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, VII., Király-utca 51.

Telefon: 105-35.

(Teréz-templommal szemben)

„Franck“

Ezt a szócskát mindig hozzá kell
fűznie akkor, amikor Ön a valódi

**Franck kávé-
pótlékot** ki-
vánja...

Miért?.. Hogy
mást ne kapjon!

Ügyeljen
bevásárlásainál

gyári védjegyünkre,
a „kávédarálóra“.

A kis

UNDERWOOD

(Portable) Írógép

irodai, utazási
és magánhasz-
nálatra

10 \$ havi részlet

Underwood Standard

gyári új és ujjáépített írógépek
díjtalan bemutatása
országszerte!

GEREBEN BÉLA

Budapest, VI., Andrassy-út 1.
Telefon-hívószám 38—31.

Társaságbeli uriaszony
legdiszkrétebben közvetít **házasságot.**

DOKTORNE, VII., Rákóczi-út hatvanégy,
I. em. 20, főlépcsőház. Tel.: József 73-93.

BARBIN késnélküli illatos borotváló por

mindenkit meghódított!

Szállítás postán utánvétellel.

HUNGÁRIA VEGYÉSZETI GYÁR

Budapest, IX., Páva-utca 7.

Szigorúan rituális fiú-internátus

számára. / Szigorú felügyelet és gondos ápolás, a legkitünőbb ellátás, egyéni nevelés. / Az összes iskolához közel. / Tanulók csakis korlátolt számban vétetnek fel. / Legjobb referenciák.

középiskolai, kereskedelmi és polgári iskolai tanulók

Cím: Virág Gyuláné, Budapest, VI., Ó-utca 42.

MEGJELENIK MINDEN HÓNAPBAN

REMÉNY

ILLUSZTRÁLT ZSIDÓ IFJUSÁGI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI: DR. MOLNÁR ERNŐ

Előfizetési díja: egész évre 200.000 korona, félévre 100.000 korona
Szerkesztőség és kiadóhivatal: IV. MAGYAR UCCA 3. Telefonszám 96—30.

Csángó Jenő

bőröndök,
bőrdíszmű különlegességek

Budapest, Rákóczi-út 39.
Telefon: József 129-25.

NEIGER כשר ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek. Figyelmes kiszolgálás.
POLGÁRI ÁRAK.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

VIDÉKI URILÁNYOK

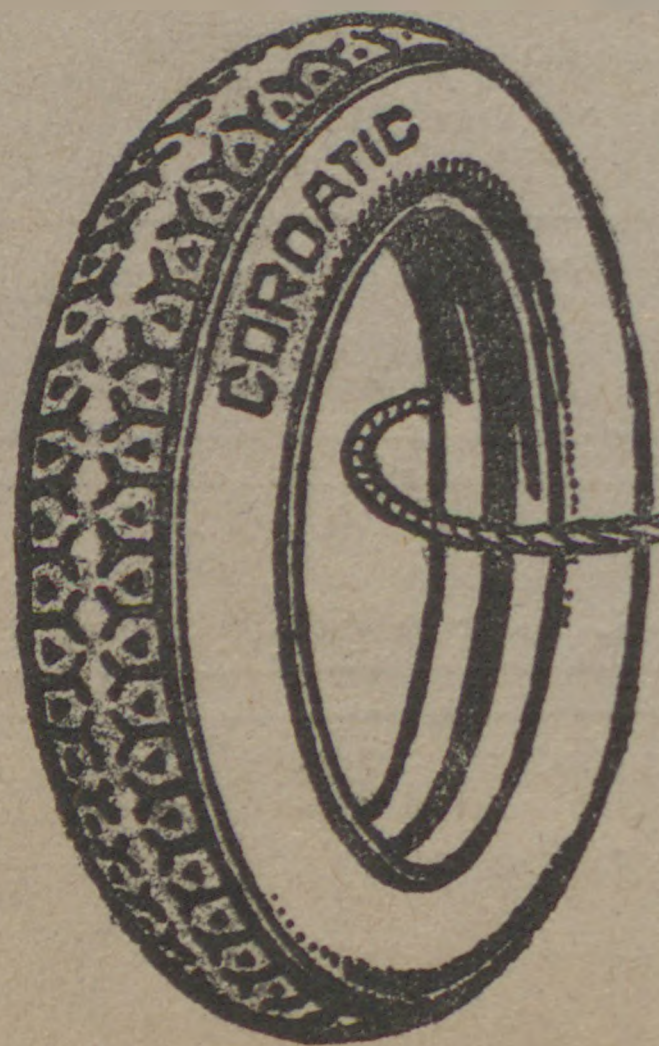
AKIK A FŐVÁROSBAN VÉGIK TANULMÁNYAikat, SZERETETTELJES OTTHONRA TALÁLNAK UJSÁGSZERKESZTŐ ÖZVEGYÉNÉL

Dr. BODOR ZSIGMONDNÉ
V. LIPÓT-KÖRUT 16. IV. 26. TEL.: 39-03.

MEGBESZÉLÉS DÉLUTÁN 2—4-IG

Telefon: 134—88.

Cordatic

Főelárusítás: VI., Mozsár-utca 9.

